

**Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет**

НОВА ФІЛОЛОГІЯ

Збірник наукових праць

№ 87

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

Друкується за рішенням Вченої ради Запорізького національного університету
(Протокол № 5 від 22 грудня 2022 року).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор: **Приходько Г. І.**, д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Алексєєв А. Я., д. філол. н., проф. (Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро)
Бистров Я. В., д. філол. н., проф. (Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ)
Бігунова Н. О., д. філол. н., проф. (Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, м. Одеса)
Бретенє О., доктор наук за напр. соціолінгвістика та дидактика викладання французької мови, проф. (ЛеМан Університет, м. ЛеМан, Франція)
Бурде Ж.-Ф., доктор наук за напр. лінгвістика та дидактика викладання мов, проф. (ЛеМан Університет, м. ЛеМан, Франція)
Волкова С. В., д. філол. н., проф. (Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ)
Галуцьких І. А., д. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Домброван Т. І., д. філол. н., проф. (Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса)
Єнікєєва С. М., д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Залужна М. В., к. філол. н. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя) – відповідальний редактор
Зацний Ю. А., д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Іванченко М. Ю., канд. філол. н., доц. (Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів)
Козлова Т. О., д. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Махачашвілі Р. К., д. філол. н., доц. (Київський університет ім. Бориса Грінченка, м. Київ)
Морошкіна Г. Ф., канд. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Осовська І. М., д. філол. н., проф. (Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, м. Чернівці)
Смолєй М., д. філол. н., проф. (Університет Любляни, м. Любляна, Словенія)
Тараненко Л. І., д. філол. н., проф. (Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського, м. Київ)
Цапів А. О., д. філол. н., доц. (Херсонський державний університет, м. Херсон)
Ярослав'єне Ю., д. гуманіт. н. (Інститут литовської мови, м. Вільнюс, Литва)

Адреса редакційної колегії: 69002, Запоріжжя, ЗНУ, вул. Жуковського, 66а, корп. 2, ауд. 324.
E-mail: editor@novafilolohiia.zp.ua. Веб-сайт збірника: <http://novafilolohiia.zp.ua>

Н72 Нова філологія. Збірник наукових праць. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 87. 88 с.
ISSN 2414-1135
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2022-87>

До збірника увійшли статті, присвячені актуальним проблемам когнітивного, зіставного мовознавства, дискурсивної лінгвістики, перекладознавства, лінгвосинергетики тощо. Результати досліджень висвітлюються переважно з позицій новітніх наукових підходів, що є характерними для філологічної думки початку XXI століття. Для філологів: науковців, викладачів, аспірантів, магістрантів та студентів старших курсів.

Міжнародна індексація: Index Copernicus, ERIN PLUS.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

На підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. (додаток 1) збірник включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» у галузі філологічних наук (035 – Філологія).

ЗМІСТ

Bovt A. Yu. <i>THE PRACTICE OF CREATIVE WRITING FOR BUILDING PHILOLOGY STUDENTS' RESILIENCE</i>	7
Веремчук Е. О., Меліна Д. В. <i>СПОСОБИ ДОСЯГНЕННЯ ЕВФЕМІСТИЧНОГО ЕФЕКТУ НА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОМУ РІВНІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ</i>	13
Гарасим Т. О., Довбуш О. І., Скорейко-Свірська І. П. <i>TED TALKS: КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ТА ТАКТИКИ</i>	19
Доценко О. Л. <i>ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ ДЛЯ УКРАЇНИ</i>	26
Зуброва О. А., Колкунова В. В. <i>ОБРАЗ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНОГО ХЕРСОНА В АНГЛОМОВНИХ ІНТЕРНЕТ-ЗМІ</i>	34
Liu Xuena <i>COMPUTER TERMINOLOGY AS A TYPE OF INNOVATION IN ENGLISH DISCOURSE</i>	41
Панченко О. І., Вотінцева М. Л. <i>ЗАКОНИ Я. ГРИММА ТА К. ВЕРНЕРА ЯК ЧАСТИНА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ФІЛОЛОГА</i>	46
Петрина О. С., Іванків О. В. <i>ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОПУЩЕННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АВТОБІОГРАФІЧНИХ ТВОРІВ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДУ ТВОРУ МЕЙ МАСК «ЖІНКА, ЯКА МАЄ ПЛАН»)</i>	52
Погоріла А. І. <i>ЕВФЕМІЗМИ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВИ БОРИСА ДЖОНСОНА)</i>	59
Рябокін Н. О., Капіталова Т. І. <i>МЕДІЙНИЙ ДИСКУРС ЯК СФЕРА СУСПІЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ</i>	64
Харкевич Г. І., Цьолик Н. М. <i>ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ, УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ МОВАХ</i>	69
Шайнер І. І. <i>МЕТОДИКА КОМПЛЕКСНОГО АНАЛІЗУ ЛЕКСИКИ СУЧАСНИХ БРИТАНСЬКИХ ХУДОЖНІХ ПРОЗОВИХ ТЕКСТІВ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕМАТИКИ</i>	76
Янковець О. В. <i>СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКИХ СКЛАДНИХ ТЕРМІНІВ-ІМЕННИКІВ ПРИКОРДОННОЇ СФЕРИ (НА ОСНОВІ ШЕНГЕНСЬКОГО КОДЕКСУ ПРО КОРДОНИ)</i>	83

CONTENTS

Bovt A. Yu.	<i>THE PRACTICE OF CREATIVE WRITING FOR BUILDING PHILOLOGY STUDENTS' RESILIENCE</i>	7
Veremchuk E. O., Melina D. V.	<i>WAYS OF ACHIEVING THE EUPHEMISTIC EFFECT AT THE LEXICO-SEMANTIC LEVEL IN THE ENGLISH LANGUAGE</i>	14
Harasym T. O., Dovbush O. I., Skoreiko-Svirska I. P.	<i>TED TALKS: COMMUNICATIVE STRATEGIES AND TACTICS</i>	20
Dotsenko O. L.	<i>LEGISLATIVE REGULATION OF LANGUAGE POLICY: THE EXPERIENCE OF POLAND FOR UKRAINE</i>	27
Zubrova O. A., Kolkunova V. V.	<i>THE IMAGE OF TEMPORARILY OCCUPIED KHERSON IN THE ANGLOPHONE MEDIA</i>	35
Liu Xuena	<i>COMPUTER TERMINOLOGY AS A TYPE OF INNOVATION IN ENGLISH DISCOURSE</i>	41
Panchenko O. I., Votintseva M. L.	<i>GRIMM'S AND VERNER'S LAWS AS A PART OF A PHILOLOGIST PROFESSIONAL TRAINING</i>	47
Petryna O. S., Ivankiv O. V.	<i>PECULIARITIES OF USING THE OMISSION TRANSLATION TRANSFORMATION IN THE TRANSLATION OF AUTOBIOGRAPHICAL WORKS (BASED ON THE MAYE MUSK'S NOVEL "A WOMAN MAKES A PLAN")</i>	53
Pogorila A. I.	<i>EUPHEMISMS IN THE POLITICAL DISCOURSE (BASED ON THE SPEECH BY BORIS JOHNSON)</i>	60
Riabokin N. O., Kapitalova T. I.	<i>MEDIA DISCOURSE AS A SPHERE OF SOCIAL COMMUNICATION</i>	65
Kharkevych H. I., Tsolyk N. M.	<i>LEXICAL AND GRAMMATICAL MEANS OF EXPRESSING MODALITY IN ENGLISH, UKRAINIAN AND POLISH LANGUAGES</i>	70
Shainer I. I.	<i>METHODS OF COMPLEX ANALYSIS OF LEXICAL COMBINATIONS IN CONTEMPORARY BRITISH MILITARY FICTION TEXTS</i>	77
Yankovets O. V.	<i>STRUCTURAL FEATURES OF GERMAN COMPOUND TERMS-NOUNS OF THE BORDER SPHERE (BASED ON THE SCHENGEN BORDERS CODE)</i>	84

UDC 81'243'42:159.944.942-057.875
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2022-87-1>

THE PRACTICE OF CREATIVE WRITING FOR BUILDING PHILOLOGY STUDENTS' RESILIENCE

Bovt A. Yu.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Acting Head at the Department of Germanic and Romance Philology
and Translation*

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

Ioanna Pavla II str., 17, Kyiv, Ukraine

orcid.org/0000-0002-1896-4153

bovt@snu.edu.ua

Key words: *storytelling,
21st-century skills,
psychological and emotional
well-being, foreign language
learners, adaptation.*

The article analyses the creative writing practice as an instrument for building the resilience of philology students, namely, future translators. The paper outlines the meaning of the term “resilience” as the ability to “bounce back” from negative life experiences, deal with stress, recover from traumatic experiences, and continue growing and learning. It is stated that resilience includes metacognitive adaptation, sociability, optimism, perseverance, and communicative efficacy. In terms of the recent pandemic and especially the war in Ukraine, this skill acquires even more importance and necessity to be developed in the young people who will have to regain confidence and strength in order to rebuild our country. The author emphasizes that one of the effective ways of building resilience in students is creative writing. This practice helps students become more self-confident, raises their self-awareness, the ability to study and deal with traumatic events and negative life experiences, to process the accumulated stress, and fosters their motivation and engagement. Creative writing also helps equip students to deal with the real world, quickly adapt to changes and accept them as a part of life by “playing” different possible scenarios of events in their heads. By writing personal stories, students are able to make sense of their thoughts and emotions, as their written personal stories help building a sense of self. The stages of the creative writing process are described, which include preparation, incubation, illumination, and verification. The author also provides examples of creative writing activities that vary depending upon the size and difficulty, can take different time, be differentiated according to the level of students, and used for a full-scale or warm-up activity. These activities can be effective in using during the foreign language teaching and learning to build students’ resilience and develop their psychological and emotional well-being. The complex effect of creative writing practice both inside and outside the classroom can greatly contribute to building students’ resilience and provide them with a self-regulation tool they can use in their future lives.

ПРАКТИКА КРЕАТИВНОГО ПИСЬМА ДЛЯ РОЗВИТКУ СТІЙКОСТІ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Бовт А. Ю.

кандидат педагогічних наук,

*в. о. завідувача кафедри германо-романської філології та перекладу
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля*

вул. Іоанна Павла II, 17, Київ, Україна

orcid.org/0000-0002-1896-4153

bovt@snu.edu.ua

Ключові слова: історії, навички 21 століття, психологічне й емоційне благополуччя, особи, які вивчають іноземну мову, адаптація.

У статті аналізується практика креативного письма як інструмент формування стійкості студентів-філологів, а саме майбутніх перекладачів. У роботі термін «стійкість» розуміється як здатність «відновлюватися» від негативного життєвого досвіду, справлятися зі стресом, відновлюватися після травматичних подій і продовжувати рости та навчатися. Установлено, що стійкість включає метакогнітивну адаптацію, комунікабельність, оптимізм, наполегливість і комунікативну ефективність. В умовах нещодавньої пандемії й нинішньої війни в Україні ця навичка набуває ще більшого значення та необхідності розвитку в молодих людей, яким доведеться відновити свої впевненість і силу, щоб відбудувати нашу країну. Автор підкреслює, що одним з ефективних способів формування стійкості у студентів є креативне письмо. Ця практика допомагає студентам стати більш упевненими в собі, підвищує їхню самосвідомість, здатність навчатися, справлятися із травматичними подіями та негативним життєвим досвідом, перероблювати накопичений стрес, сприяє їхній мотивації та залученості. Творче письмо також допомагає студентам сприймати реальний світ, швидко адаптуватися до змін і сприймати їх як частину життя, «розігруючи» у голові різні можливі сценарії подій. Пишучи особисті історії, студенти можуть краще зрозуміти свої думки й емоції, оскільки особисті історії допомагають розвинути самосвідомість. Описано етапи процесу креативного письма, які включають підготовку, інкубацію, просвітлення та перевірку. Автор також наводить приклади вправ із креативного письма, які відрізняються залежно від розміру та складності, можуть займати різний час, диференціюватись відповідно до рівня студентів і використовуватись для повноцінної діяльності чи розминки. Ці вправи можуть бути ефективними у використанні під час викладання та вивчення іноземної мови для формування стійкості студентів і розвитку їхнього психологічного й емоційного благополуччя. Комплексний ефект практики творчого письма як в аудиторії, так і поза нею може значною мірою сприяти розвитку стійкості студентів і надати їм інструмент саморегуляції, який вони зможуть використовувати у своєму майбутньому житті.

Problem statement. Higher education has become not only a way of imparting knowledge in a particular field to future professionals but also a means of developing skills that will help students become more successful and active members of society able to adapt to rapid changes in the modern world and face various challenges. The present-day situation in Ukraine, namely, the state of war, has proven once again that we, as teachers, should be especially interested in developing students' resilience

to the current difficulties and problems. Resilience is defined as the ability to “bounce back” from life's inevitable pressures and hard times [1]. It is something that helps us deal with stress, recover from traumatic experiences, and continue growing and learning. Resilience is directly linked to better health and longer life, more success in studies and work, happier relationships, and less depression [2, p. 3]. Therefore, this skill can and should be learned and shared as one of the most important of the 21st-century skills.

The ways of building resilience can be different depending on the learning environment and teaching context. In terms of teaching philology students, we believe that one of the most effective means of building resilience is the practice of creative writing. Except for developing students' English language competence in terms of writing skills, this practice has been proven to positively affect their emotional and psychological well-being thus leading to enhanced resilience.

Analysis of recent research and publications.

The role of resilience in the educational process has been studied by K. Ballenger-Browning, B. Bernard, V. Caruana, J. Cornelius-White, D. Fletcher, D. Johnson, M. Keye, H. Marsh, A. Martin, A. Pidgeon, and M. Sarkar.

In terms of building resilience during foreign language acquisition, studies have been conducted by T. Capstick, M. Delaney, T. Kim, Y. Kim, K. Nguyen, R. Oxford, S. Ryan, L. Stanley, N. Stanley, Y. Wang, L. Zhang.

Speaking about the positive effects of creative writing on developing students' emotional and psychological well-being, it is worth mentioning the works by Ch. Anderson, A. Brewster, J. Berman, L. DeSalvo, S. Lepore, M. MacCurdy, J. Pennebaker, S. Zimmerman. However, the practice of building the resilience of students learning foreign languages through specific creative writing activities has not been a subject of research yet.

Research aim and objectives. The main aim of our research is to determine the most effective ways of using creative writing activities in English for building philology students' resilience.

Main material. The concept of resilience is relatively new to modern science as it appeared at the end of the 20th century. However, it has been attracting growing attention recently due to the latest events, namely, the COVID pandemic and the war in Ukraine. Kim and Kim define resilience as "the sum of an individual's abilities that allow him or her to bounce back from adversity and even thrive in the face of difficult times" [3, p. 2]. They report that the components of resilience include metacognitive adaptation, sociability, optimism, perseverance, and communicative efficacy. Oxford defines resilience as the capacity to face and recover from adversity, and such aspects as self-efficacy, emotional positivity, productive goal orientations, ethics, a sense of meaning, compassionate relationships, and opportunities for participation contribute to this capacity [4]. One of the approaches to defining resilience states that this sum of abilities incorporates personal factors such as self-esteem, self-efficacy, motivation, resourcefulness, and health that are believed to be helpful in being resilient. The second approach presents resilience as a complex and multidimensional process [5]. We agree that resil-

ience is a combination of both since if it were only a complex of innate abilities, it could not be developed. However, multiple studies prove that it can be successfully built by different means, including education. It is a dynamic capacity susceptible to growth and enhancement through deliberate action in educational environments.

American Psychological Association names 10 ways to build resilience: 1) making connections; 2) avoid seeing crises as insurmountable problems; 3) accepting that change is a part of living; 4) moving toward your goals; 5) taking decisive actions; 6) looking for opportunities for self-discovery; 7) nurturing a positive view of yourself; 8) keeping things in perspective; 9) maintaining a hopeful outlook; 10) taking care of yourself [6]. The higher education learning environment provides the necessary context and tools for incorporating these ways into the teaching practice. Namely, scientists have already discovered the close connection between language learning and building resilience. For instance, Nguyen argues, "to succeed and maintain their well-being, foreign language learners must be resilient, able to bounce back from stress" [7, p. 2]. Oxford shows clear ties between psychology and second language learning when describing the development of resilience that is positively influenced by language learners' achievement and proficiency [4]. Resilience transcends the classroom walls because language and the capacity to persist in learning can have a more profound and sustained impact on people's lives. This happens as during language learning students greatly interact, thus supporting themselves and each other in their daily struggles, and fostering both recovery from negative experiences and continued resistance to the new ones. Notably, UNICEF has conducted research proving the role of resilience in supporting general self-determination in the face of conflict and post-conflict settings [8]. Thus, an appropriate learning context can foster resilience and diminish the harmful effects of other factors on it. Besides, learning requires cooperative problem-solving, and perseverance, especially through challenges, mistakes, and stress that help to build resilience. Therefore, bringing positive emotions, creating a comfortable learning atmosphere, and developing creativity in the classroom are greatly associated with building resilience. The learning environment becomes a safe space for students to work through the consequences of traumatic life experiences by means of creative activities, play, and stories [9].

Creativity is one of the central concepts in developing resilience. First of all, it is considered to be one of the main skills of the 21st century. Secondly, as we create, whether it is a blog, poetry, or prose, we reconnect with our own innate knowing. A psychologist Pinkola Estes calls creativity "our most valuable

asset that gives outwardly and feels inwardly at every level: psychic, spiritual, mental, emotive, and economic”. Creativity connects us to our essential nature, which is intertwined with emotions, thoughts, and beliefs [10, p. 299].

Remarkably, one of the best ways to build resilience through creativity is creative writing. DeSalvo in her book *Writing as a Way of Healing: How Telling Our Stories Transforms Our Lives* states that “Creativity is a basic human response to trauma and a natural emergency defense system” [11].

The first person, who proved the positive effects of creative writing on psychological and emotional well-being, was a social psychologist James Pennebaker. In his book *Opening Up: The Healing Power of Expressing Emotions*, he described his experiment justifying that writing about trauma can help get rid of its negative effects and lead to enhanced physical and emotional well-being [12]. He claimed demonstrated that creative writing helped heal from trauma: he did a study where people wrote in great detail about a difficult event in their lives for fifteen minutes, four days in a row. He said that was all that was required to have a salubrious effect. Since that time, over 200 research studies have proved that creative writing can improve people’s physical and emotional health.

A storyteller and a creative writing expert Christina Nichol, MFA, describes multiple benefits of creative writing for second language learners, stating that it helps reduce leveling problems because students focus on individual expression and personal progress rather than an ultimate standard; increases motivation, group cohesiveness, learner autonomy, cooperation among learners; aids language development on all levels; develops healthy process writing skills, critical thinking, and close reading; increases students’ respect for published stories and how difficult they are to write; increases creative reading; brings play, experimentation, and exploration back into the classroom; reduces stress and aids in healing [13]. The act of writing also requires the act of observing details in new ways and therefore aids in developing a new vision that helps students get out of stuck patterns that they might find themselves in. It also requires listening with new ears, when the student is attentively listening to the rhythms of speech in a dialogue assignment.

Creative writing helps us make sense of our speculations and feelings. Our written personal stories help building a sense of self [14]. Louise DeSalvo says that through telling our stories, we can transform our and others’ lives. In her opinion, such a type of writing can even help us heal by giving us spiritual and emotional insight, helping the writer come to terms with something painful, and helping us explore the deeper recesses of ourselves [12]. Writing from students’ deepest feelings by paying attention to

their emotional state, help them find awareness about their strong points, thus leading to personal growth and healing [15]. Besides, creative writing helps students process their emotions and cope with stress and anxiety because creative writing provides us with a medium for processing accumulated stress and challenging difficult moments in our life. Creative writing also helps equip students to deal with the real world, quickly adapt to changes and accept them as a part of life by “playing” different possible scenarios of events in their heads. Students become more self-empowered as creative writing broadens their imaginations visualizing a world beyond what’s physically present. When students are creating an entirely different universe with their own words, everything seems to be under control. This sense of control and creation helps them realize the possibilities of their actions in the real world. They realize that they have the power to control their futures [16]. This self-empowerment is critically important for building resilience. Though, it may be difficult to write about trauma while a student is in the midst of trauma. Creative writing might be beneficial and most likely to build resilience when one is not in immediate danger, but rather when one is suffering the residue of that danger.

When talking about the way of arranging the practice of creative writing in the classroom, it is worth mentioning four stages of the creative writing process: ‘preparation (finding a theme, reviewing the style), incubation (ideas development, often in mind), illumination (ideas spring to life when least expected) and verification (a time for evaluation and revision [17]). Undoubtedly, for these processes students need time, so it will not work if a teacher asks students to write the whole story within one class. However, some shorter activities incorporating creative writing practices can be used during the class or even as warm-up activities.

For instance, while working with 3rd-year students specialized in Germanic and Romance Philology and Translation with English as their first foreign language, we can present some successful examples of creative writing activities:

“A life story in 6 words”. According to the example of Ernest Hemingway, students are asked to write their own life story consisting of only six words. Another option for developing translation skills can be added, i.e., translating each other’s life stories into Ukrainian. This activity can give deep insights as six words should contain the quintessence of the whole life experience.

“Haiku” or “Acrostic” poetry. Based on the topic of the lesson, students are asked to write simple poetry. It can also be a blank verse for those struggling to write rhymed verses. Some examples or patterns can be used as scaffolding tools to support those students who may find this task challenging.

“A same-letter sentence”. Another short creative writing activity is to write a sentence (or more depending upon the level or the available time) sentence about their past day/memory/feelings/recent experience where all words start with the same letter. Students may be given different letters or they can choose a letter by themselves. Besides, it can be a good idea to analyze the sentences from the point of view of such stylistic devices as alliteration and assonance.

Another group of creative writing activities can be based on some source text as a theme for speculation or inspiration:

“A story based on a news item”. Students may choose a news item and transform it into a short story of any genre. The same piece of news can be given by the teacher to all students with the specific genres assigned.

“A missing part”. This task is somehow limited as the original story is already given in the form of two extracts from some original novel or a short story. Students are supposed to write the part between the two extracts. It can be a good idea to pick up quite vague extracts in terms of the plot and characters, so students have many opportunities for imagination.

“A picture-based story”. Students are given a sequence of pictures (the number of details in the pictures can vary depending upon the level of students – the higher the level, the fewer details should be in the pictures). The task is to write a story based on these pictures, which act as a source of inspiration and ideas.

In order to create a full-length personal story, students will need more time. This process requires several preparation stages, additional explanations, and detailed role models. Christina Nichol describes this process in the following stages (each of the stages is a separate topic with a brief theory and multiple examples).

First, students are asked to think about their creative process, the way they generate ideas, and the sources of their inspiration. For this purpose, they can practice automatic writing like a stream of consciousness or free writing. They can also create mind maps for all of their ideas. After that, students should choose one of their memories and describe it. It can be something related to an object, a place, a person, or an event. Then the memoir is gradually transformed into a story by choosing the type of narration (1st, 2nd or 3rd person), adding details about the character (their fears and desires, possessions, and some unexpected details about their personalities), describing the conflicts (external and/or internal), providing vivid descriptions of the settings depending upon the character’s personality, developing dialogues and ornamenting the story with beautiful sentences making the reader literally feel, see, smell, taste the

same as the author does. Finally, writing the ending that can also vary depending on students’ preferences and the plot.

This process of creative writing with a ready product in the form of a story will take more time and effort, and cannot be taught within a regular class. It requires complex guidance from the teacher and the systematic work of students that can be a part of an extra-curricular course. However, this type of creative writing gives students more opportunities for self-expression and self-development, and possesses a more powerful potential for building resilience and healing traumatic experiences.

Conclusions and future prospects. Thus, having analyzed the potential of creative writing for building students’ resilience, we have come to the following conclusions. If we follow the ways of building resilience provided by APA, we can state that creative writing helps students make connections between their past experiences and their present-day influence. By transforming traumatic experiences into stories, students learn to deal with crises and accept dramatic changes in their lives more easily. Besides, by creating characters that are often associated with the students themselves, it is easier to build a brighter future for them giving them the power to take decisive actions and to move toward their goals by looking for opportunities for self-discovery. Then this positive view of oneself can be projected into real life thus nurturing a positive view of oneself. Creative writing can provide comic relief by reminding a person of his or her one’s unique observations and personal voice; in other words, one is taking back one’s own vision of the world that was stolen by him or her due to a traumatic situation. Moreover, by structuring thoughts, ideas, and emotions on paper it is much easier for students to keep things in perspective and maintain a hopeful outlook. In such a way, the complex effect of creative writing practice both inside and outside the classroom can greatly contribute to building students’ resilience and provide them with a self-regulation tool they can easily use even after their graduation.

In our further research, we are planning to study the whole process of writing a full-length story in detail taking into account the necessary work at each stage of creative writing and the presentation of the final product with feedback from other students and self-reflection.

BIBLIOGRAPHY

1. About Resilience. URL: <https://www.wellington.ca/en/social-services/about-resilience.aspx> (date of application: 18.10.2022).
2. Pearson J., Kordich D. Reaching in ... reaching out: Resiliency guidebook. First Folio, 2017.
3. Kim T., Kim Y. The impact of resilience on L2 learners’ motivated behavior and proficiency in

- L2 learning. *Educational Studies*. 2017. № 43 (1). P. 1–15.
4. Oxford R. Toward a psychology of well-being for language learners: The Empathics vision. *Positive psychology in SLA*. Multilingual Matters. 2016. P. 10–87.
  5. Gu Q., Day C. Teachers resilience: a necessary condition for effectiveness. *Teaching and Teacher Education*. 2007. № 23. P. 1302–1316.
  6. American Psychological Association. Resilience. URL: <https://www.apa.org/topics/resilience> (date of application: 20.10.2022).
  7. Resilience in language learners and the relationship to storytelling / K. Nguyen et al. *Cogent Education*. 2015. № 2 (1). P. 1–16.
  8. UNICEF. Language Education and Social Cohesion (LESC) Initiative. Malaysia: UNICEF East Asia and Pacific Regional Office. 2016. URL: [https://www.unicef.org/eap/media/1376/file/Malaysia%20Country%20Report:%20Language%20Education%20and%20Social%20Cohesion%20\(LESC\)%20Initiative.pdf](https://www.unicef.org/eap/media/1376/file/Malaysia%20Country%20Report:%20Language%20Education%20and%20Social%20Cohesion%20(LESC)%20Initiative.pdf) (date of application: 15.10.2022).
  9. Sutherland M. Using Storytelling as a Therapeutic Tool with Children. London : Routledge, 1997.
  10. Pinkola Estes C. Women who run with the wolves. London : Rider, 1992.
  11. DeSalvo L. Writing as a way of healing. How telling our stories transforms our lives. Beacon Press : Boston, 1999.
  12. Pennebaker J. Opening Up: The Healing Power of Expressing Emotions. New York : Guilford. 1997.
  13. Nichol Ch. URL: <https://christinanichol.com/bio/> (date of application: 12.10.2022).
  14. Brewster A., Zimmerman R. The Healing Power of Storytelling: Using Personal Narrative to Navigate Illness, Trauma, and Loss. North Atlantic Books, 2022.
  15. Botha D. Discover the healing power of writing. URL: <https://medium.com/@danie2life/discover-the-healing-power-of-writing-58c13b9d84f1> (date of application: 12.10.2022).
  16. Andrews S. The Healing Effects of Creative Writing by Sandra Andrews. URL: <https://frolic.media/the-healing-effects-of-creative-writing/> (date of application: 13.10.2022).
  17. Khanna R. Write Therapy – The wright spirit. URL: <http://www.lifepositive.com/mind/personal-growth/write-therapy/write.asp> (date of application: 15.10.2022).
  2. Pearson, J., Kordich D. (2017). Reaching in ... reaching out: Resiliency guidebook. First Folio.
  3. Kim, T., Kim, Y. (2017). The impact of resilience on L2 learners' motivated behavior and proficiency in L2 learning. *Educational Studies*. 43 (1). P. 1–15.
  4. Oxford, R. (2016). Toward a psychology of well-being for language learners: The Empathics vision. *Positive psychology in SLA*. Multilingual Matters. P. 10–87.
  5. Gu, Q., Day, C. (2007). Teachers resilience: a necessary condition for effectiveness. *Teaching and Teacher Education*. 23. P. 1302–1316.
  6. American Psychological Association. Resilience. Retrieved from: <https://www.apa.org/topics/resilience> (20.10.2022).
  7. Nguyen, K., Stanley, N., Stanley, L., Wang, Y. Resilience in language learners and the relationship to storytelling (2015). *Cogent Education*. 2 (1). P. 1–16.
  8. UNICEF. Language Education and Social Cohesion (LESC) Initiative (2016). Malaysia: UNICEF East Asia and Pacific Regional Office. Retrieved from: [https://www.unicef.org/eap/media/1376/file/Malaysia%20Country%20Report:%20Language%20Education%20and%20Social%20Cohesion%20\(LESC\)%20Initiative.pdf](https://www.unicef.org/eap/media/1376/file/Malaysia%20Country%20Report:%20Language%20Education%20and%20Social%20Cohesion%20(LESC)%20Initiative.pdf) (15.10.2022).
  9. Sutherland, M. (1997). Using Storytelling as a Therapeutic Tool with Children. London: Routledge.
  10. Pinkola Estes, C. (1992). Women who run with the wolves. London: Rider.
  11. DeSalvo, L. (1999). Writing as a way of healing. How telling our stories transforms our lives. Beacon Press: Boston.
  12. Pennebaker, J.W. (1997). Opening Up: The Healing Power of Expressing Emotions. New York: Guilford.
  13. Nichol, Ch. Retrieved from: <https://christinanichol.com/bio/> (12.10.2022).
  14. Brewster, A., Zimmerman, R. (2022). The Healing Power of Storytelling: Using Personal Narrative to Navigate Illness, Trauma, and Loss. North Atlantic Books.
  15. Botha, D. Discover the healing power of writing. Retrieved from: <https://medium.com/@danie2life/discover-the-healing-power-of-writing-58c13b9d84f1> (12.10.2022).
  16. Andrews, S. The Healing Effects of Creative Writing by Sandra Andrews <https://frolic.media/the-healing-effects-of-creative-writing/> (13.10.2022).
  17. Khanna, R. Write Therapy – The wright spirit. Retrieved from: <http://www.lifepositive.com/mind/personal-growth/write-therapy/write.asp> (15.10.2022).

REFERENCES

1. About Resilience. Retrieved from: <https://www.wellington.ca/en/social-services/about-resilience.aspx> (18.10.2022).

УДК 811.111'373.49'373.612.2
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2022-87-2>

СПОСОБИ ДОСЯГНЕННЯ ЕВФЕМІСТИЧНОГО ЕФЕКТУ НА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОМУ РІВНІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Веремчук Е. О.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-2926-2090
eldar.veremchuk@gmail.com*

Меліна Д. В.

*магістрант факультету іноземної філології
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-3363-3923
dashamelina017@gmail.com*

Ключові слова: генералізація, метафоризація, маніпулятивний потенціал, метонімізація, прагматичний ефект.

Метою дослідження є висвітлення лексико-семантичних способів досягнення евфемістичного ефекту в англійській мові. Матеріалом дослідження стала вибірка публіцистичних контекстів загальною кількістю 110 одиниць. Джерелом фактичного матеріалу виступає публіцистичне видання “The Washington Post”, а також Британський національний корпус. Аналіз фактичного матеріалу здійснювався із залученням таких лінгвістичних методів: методу контекстуального аналізу, методів семантичного та лінгвопрагматичного аналізу. Потреба маніпулювання свідомістю адресата пояснюється необхідністю приховати або «покращити» реальний стан речей. Це стосується, зокрема, соціально-політичної, військової й економічної сфер. Найбільш продуктивним рівнем евфемізації є лексико-семантичний рівень мовної системи. Саме на цьому рівні сугестивний і маніпулятивний характер евфемістичних субститутів виявляється найбільш сильно. Основними механізмами створення евфемізмів на цьому рівні виступають генералізація, метафоризація та метонімізація значення. Сутність генералізації полягає в заміщенні небажаного слова лексемою з більш широким значенням, наприклад “conflict” замість “war”. Метафоризація передбачає проведення семантичного зсуву, який заснований на певній очевидній схожості між предметом або поняттям у сфері табу та відповідним денотатом за межами цієї сфери, наприклад “ethnic cleansing” замість “genocide”. Метонімічне утворення евфемізмів базується на регулярному або оказіональному перенесенні імені з одного класу об’єктів або одиничного об’єкта на інший клас або окремий предмет, асоційований із цільовим поняттям за принципом їхньої суміжності, або залученості до спільної ситуації. Наприклад вулиця The Wall Street, на якій розташована фондова біржа, асоціюється з бізнесом загалом, у деяких негативних контекстах може вживатися замість лексичної одиниці “economy”. Причини появи евфемізмів криються у глибинах підсвідомості й історико-культурної пам’яті народу, зокрема потягу до уникнення номінації табуйованих явищ дійсності. Реакцією мовної системи на цю потребу стало створення одиниць, які маскують або не називають прямо небажані денотати. Первинною функцією евфемізмів є здійснення певного «запланованого»

впливу на реципієнта, тобто досягнення «контрольованого» сприйняття адресатом якоїсь інформації, що розкриває сугестивний потенціал таких мовних одиниць. Основними принципами формування евфемізмів є нейтралізація негативно оціночних компонентів вихідного концепту, зниження ступеня негативно оцінки, зміна оцінного знаку висловлювання з негативного на позитивний.

WAYS OF ACHIEVING THE EUPHEMISTIC EFFECT AT THE LEXICO-SEMANTIC LEVEL IN THE ENGLISH LANGUAGE

Veremchuk E. O.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English Philology and Linguodidactics
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2926-2090
eldar.veremchuk@gmail.com*

Melina D. V.

*Master Student at the Faculty of Foreign Languages
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3363-3923
dashamelina017@gmail.com*

Key words: *generalization, metaphorization, manipulative potential, metonymization, pragmatic effect.*

The purpose of the study is to highlight the lexical-semantic ways of achieving the euphemistic effect in the English language. The research material was a sample of journalistic contexts with a total number of 110 units. The source of factual material is the paper The Washington Post, as well as the British National Corpus. The analysis of the factual material was carried out with the involvement of the following linguistic methods: the method of contextual analysis, methods of semantic and linguopragmatic analysis. The necessity to manipulate the addressee's consciousness is explained by the need to hide or "improve" the real state of affairs. This applies in particular to the socio-political, military and economic spheres. The most productive level of euphemization is the lexical-semantic level of the language system. At this level, the suggestive and manipulative nature of euphemistic substitutes manifests itself most strongly. The main mechanisms of formation of euphemisms at this level are generalization, metaphorization and metonymization of meaning. The essence of generalization consists in replacing an unwanted word with a lexeme with a wider meaning, for example, "conflict" instead of "war". Metaphorization involves making a semantic shift, which is based on a certain obvious similarity between an object or concept in the taboo sphere and a corresponding denotation outside this sphere, for example, "ethnic cleansing" instead of "genocide". The metonymic formation of euphemisms is based on the regular or occasional transfer of a name from one class of objects or a single object to another class or a separate object associated with the target concept based on the principle of their contiguity or involvement in a common situation. For example, Wall Street, on which the stock exchange is located, is associated with business as a whole, and in some negative contexts can be used instead of the lexical unit "economy". The reasons for the appearance of euphemisms lie in the depths of the people's subconscious and historical and cultural memory, in particular, the desire to avoid the nomination of taboo

phenomena of reality. The reaction of the language system to this need was the formation of units that mask or do not directly name unwanted denotations. The primary function of euphemisms is to have a certain “planned” effect on the recipient, that is, to achieve a “controlled” perception by the addressee of certain information that reveals the suggestive potential of such language units. The main principles of the formation of euphemisms are the neutralization of the negatively evaluated components of the original concept, the reduction of the degree of negative evaluation, and the change of the evaluation sign of the statement from negative to positive.

Постановка проблеми. Дослідження прагматичних аспектів мовлення, одним із яких є прагнення маніпулювати сприйняттям реципієнта, є важливим завданням сучасного мовознавства. Продуктивним способом завуальованої передачі інформації є використання евфемістичних конструкцій, які дозволяють приховати небажаний зміст висловлювання.

У сучасному мовознавстві проблема евфемії досить часто потрапляла у фокус досліджень, зокрема, функціональні особливості евфемізмів висвітлені у [2; 3], структурно-прагматичні в [7; 10], евфемізми в політичному дискурсі досліджуються в [4]. Досить вичерпний перелік евфемістичних висловів подано в [9]. Евфемія також вивчалася в рамках дискурсивної лінгвістики [6] та психології [5]. Незважаючи на численну кількість робіт, проблеми евфемії не є цілком висвітленими в сучасному мовознавстві.

Тому **актуальність** дослідження полягає в невинному зростанні кількості евфемістичних одиниць в англійській мові, як *lingua franca*, що спричинене прагматичною настановою сучасних засобів масової інформації впливати на рецепцію слухачів усіма способами, застосуванням евфемістичної лексики також.

Мета і завдання статті. Метою дослідження є висвітлення лексико-семантичних способів досягнення евфемістичного ефекту в англійській мові. Відповідно до мети завдання роботи такі: 1) установлення лексико-семантичних способів евфемії; 2) висвітлення ролі генералізації та метафоричного та метонімічного перенесень у процесі творення евфемізмів; 3) характеристика маніпулятивного потенціалу евфемістичних засобів.

Об'єкт, предмет і матеріал дослідження. Об'єктом дослідження є евфемістичні одиниці сучасної англійської мови, а предметом виступають їхні семантичні та прагматичні особливості. Матеріалом дослідження стала вибірка публіцистичних контекстів загальною кількістю 110 одиниць. Джерелом фактичного матеріалу виступають публіцистичне видання “The Washington Post” [11], а також Британський національний корпус [8].

Виклад основного матеріалу. Основними функціями номінативних одиниць мови є інфор-

мативна та комунікативна. На рівні мовлення поєднання цих двох функцій проявляється в можливості передачі певної інформації під час комунікативного акту, який практично завжди має прагматичний потенціал. Дуже часто метою комунікації є здійснення «запланованого» впливу на реципієнта, тобто досягнення «контрольованого» сприйняття адресатом якоїсь інформації, що розкриває сугестивний потенціал мовних одиниць. Потреба маніпулювання свідомістю адресата пояснюється необхідністю приховати або «покращити» реальний стан речей. Це стосується, зокрема, соціально-політичної, військової й економічної сфер.

Так, наприклад, під час війни у В'єтнамі в США була проведена величезна робота зі створення спеціальної мови для повідомлень преси. Штучно розроблена «підмова» дістала назву *Vietlish* (від складання слів *Vietnam* і *English*). У лексичній системі світових мов є засоби, які направлені на маніпулювання людською свідомістю та поведінкою, до яких належать евфемістичні слова та вирази. Серед способів евфемізації можна виділити генералізацію, прономіналізацію, метафоризацію, метонімізацію, поляризацію, запозичення, використання складних термінологічних конструкцій. Фокусом поданої праці є генералізація та метафоричні та метонімічні перенесення, які ми розглянемо окремо.

Генералізація значення є найбільш типовим семантичним способом евфемізації. Маніпулятивні можливості генералізації є досить значними, оскільки цей спосіб дозволяє завуальовати небажане значення прямої номінації шляхом його актуалізації більш загальними словами. У мові англійських ЗМІ склалася ціла система генералізованих евфемістичних позначень. Так, стосовно військових дій часто вживаються номінації з досить загальним змістом: *conflict*, *action*, *operation*, *campaign*, наприклад: “I gave the orders to our military commanders to prepare the army for a broad and ongoing military operation to strike the terrorist leaders and all those involved”, said Mr Olmert [8].

Розпливчає та більш нейтральне слово *conflict* практично витіснило з американських ЗМІ

слово *war*, що має негативне значення. Так, президент США вживає даний евфемізм, щоб пом'якшити той факт, що США залучені у велику кількість військових конфліктів і відчують агресію з боку багатьох країн: *"We've been on the different side of so many conflicts in the Americas"* [11].

Популярним евфемізмом для небажаних військових дій став іменник *aggression*. Даний іменник має негативну конотацію, проте вона все ж м'якше, ніж у словах *war* або *military attack*, тому у виступах уживається з метою пом'якшення та завуальованості реального стану справ: *"Russian aggression has flagrantly violated the sovereignty and territory of an independent European nation, Ukraine, and that unnerves our allies in Eastern Europe, threatening our vision of a Europe that is whole, free and at peace"* [11].

Досить поширеним є вживання евфемізмів в економічній сфері. У виступах політиків часто вживаються багато виразів-субститутивів для поняття *crisis*, наприклад: *"times of economic strain; pretty tough times; a serious problem; times of such a great challenge; economic storms; a decade of struggle and growing economic insecurity; in this winter of our hardships; extraordinary times; difficult and uncertain times, financial turmoil; serious loss; a heavy burden on hardworking people around the world; a global meltdown"*.

Найбільш часті слова, які характеризують економічні проблеми, такі: *challenges, issues, problems*. Зазначені номінативні одиниці мають широке значення, тому вони не просто пом'якшують вихідну негативну конотацію, але й розвивають її кінцеве сприйняття. Так, прем'єр Великої Британії у своєму виступі на тему економічного стану країни вживає іменник *issue*, додаючи до нього прикметник *urgent*, що показує важливість проблеми, проте не називає її своїм ім'ям:

"I have been in office for a month and I have spent much of that time discussing with the Chancellor and with government officials the most urgent issue facing Britain today" [11].

Отже, генералізація як спосіб утворення евфемізмів володіє, на наш погляд, величезним маніпулятивним потенціалом, оскільки заміна небажаної номінації родовим найменуванням, тобто словом із широкою семантикою, дозволяє зняти компоненти прагматичного фокуса, які вмотивовують негативну оцінку. Окрім цього, аудиторія може взагалі не звертати уваги на «розмиті» евфемізми, так звані «слова-амеби», які не фіксують на собі уваги, будучи абсолютно нейтральними та застосованими до широкого класу об'єктів або явищ.

Окремим різновидом евфемії на лексико-семантичному рівні є метафоризація значень.

Метафоричне перенесення є продуктивним способом утворення евфемістичної лексики. Оскільки основне завдання евфемізму полягає в тому, щоб уникнути прямої номінації, а термін «метафора» у широкому сенсі «застосовується до будь-яких видів уживання слів у непрямому значенні» [1, с. 296], то евфемізація та метафора є безпосередньо пов'язаними мовними феноменами. Метафора як евфемізм має досить великий маніпулятивний вплив. Такий потенціал метафори криється, по-перше, у її семантичній двоплановості, у здатності маскувати предмет думки. По-друге, евфемізми, засновані на метафоричному перенесенні, тією чи іншою мірою романтизують, поетизують і пом'якшують значення оригінальних слів. Окрім того, метафора є одним із найбільш образних стилістичних засобів, що дозволяє створити ємний образ, заснований на яскравих, часто несподіваних, сміливих асоціаціях.

"Ethnic cleansing targeting Rohingya Muslims in Myanmar has not stopped despite growing condemnation from the international community, the Trump administration said Tuesday" [8].

У наведеному прикладі значення одиниці *cleansing* уживається в переносному, метафоричному сенсі, який дозволяє пом'якшити фактичне, реальне значення етнічного пригнічення.

Наступним способом утворення евфемізмів на лексико-семантичному рівні є метонімізація. Під метонімією розуміється троп або зворот мови, що базується на регулярному або оказіональному перенесення імені з одного класу об'єктів або одиничного об'єкта на інший клас або окремий предмет, асоційований із даним за суміжністю, залученістю до однієї ситуації [1, с. 300]. Метонімізація значень як спосіб утворення евфемізмів заснована на асоціативних зв'язках між денотатом у сфері табу та нешкідливим денотатом:

"Now instead of the word "fascists" they use the euphemisms "new right" and "right in evening dress". Europe avoids saying "fascists" (British National Corpus). У наведеному контексті комунікатор сам роз'яснює пряму номінацію, однак ідентифікувати такі евфемізми (тобто зрозуміти, що йдеться про фашистів) в іншому контексті може бути досить важко для реципієнта.

Іншим прикладом є вживання назви вулиці замість органу політичного керування, який на ній розташований. *"It's a course that further divides Wall Street from Main Street"* [11]. Сутність евфемії полягає в тому, щоб перекласти відповідальність окремих органів на місце, де вони розташовуються.

Розглянуті приклади виявляють значний маніпулятивний потенціал метонімічних евфемізмів, який пояснюється складністю відновлення асо-

ціативних зв'язків між табуйованим денотатом і евфемізмом. Іноді без володіння необхідними екстралінгвістичними знаннями реципієнт не може зрозуміти пряму номінацію, замасковану евфемізмом.

Висновки та перспективи дослідження.

Проведене дослідження дозволяє наголосити, що найбільш продуктивним рівнем евфемізації є лексико-семантичний рівень мовної системи. Саме на цьому рівні сугестивний і маніпулятивний характер евфемістичних субститутів виявляється найбільшим. Основними механізмами створення евфемізмів на цьому рівні виступають генералізація, метафоризація та метонімізація значення. Сутність генералізації полягає в заміщенні небажаного слова лексемою з більш широким значенням. Метафоризація передбачає проведення семантичного зсуву, який заснований на очевидній схожості між предметом або поняттям у сфері табу та відповідним денотатом за межами цієї сфери. Метонімічне утворення евфемізмів базується на регулярному або оказіональному перенесенні імені з одного класу об'єктів або одиночного об'єкта на інший клас або окремий предмет, асоційований із цільовим поняттям за принципом їх суміжності або залученості до спільної ситуації. Загалом, основними принципами формування евфемізмів є нейтралізація негативно оціночних компонентів вихідного концепту, зниження ступеня негативно оцінки, зміна оцінного знаку висловлювання з негативного на позитивний. **Перспективою** подальших досліджень може стати висвітлення процесів евфемізації на інших рівнях мовної системи, зокрема на фонетичному чи морфологічному.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Метафора. Лингвистический энциклопедический словарь. Москва : Советская энциклопедия, 1990. 296 с.
2. Лобецька І.М. Особливості вживання евфемізмів в англійській та українській мовах. *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ* : збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 21 березня 2017 р. Київ, 2017. С. 163–167.
3. Маніутіна О.І. Лексико-семантичні та функціональні особливості евфемізмів у сучасній англійській мові (на матеріалі бульварної жіночої прози XX–XXI ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Чернівці, 2009. 20 с.
4. Мосієвич Л.В. Вплив стереотипу на ранжування евфемізмів/дисевфемізмів в англійськомовному політичному дискурсі. *Вісник Харківського національного університету імені*
5. Панкратов В.Н. Манипуляции в общении и их нейтрализация : практическое руководство. Москва : Изд-во Института психотерапии, 2001. 208 с.
6. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса. Волгоград : АРИСТ, 2000. 368 с.
7. Януш О. Евфемизми і мовна естетика. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Філологічні науки*. Одеса, 2012. С. 32–35.
8. British national corpus. URL: <https://www.english-corpora.org/bnc/>
9. Holder R. W. A Dictionary of Euphemisms: How not to say what you mean. Oxford : Oxford University Press, 2003. 501 p.
10. Lawrence J. Unmentionables and Other Euphemisms. London : Gentry Books, 1993. 84 p.
11. Washington Post. URL: <https://www.washingtonpost.com/>

REFERENCES

1. Arutyunova, N.D. (1990). Metafora. Lingvisticheskii entsiklopedicheskii slovar [Metaphor. Linguistic Encyclopedic Dictionary]. Moskva: Sovetskaya entsiklopediya [in Russian].
2. Lobetska, I.M. (2017). Osoblyvosti vzhivannia evfemizmv v anhliiskii ta ukrainskii movakh [Peculiarities of the use of euphemisms in English and Ukrainian languages]. *Stratehii mizhkulturnoi komunikatsii v movnii osviti suchasnoho VNZ* (pp. 163–167). Kyiv [in Ukrainian].
3. Maniutina, O.I. (2009). Leksyko-semantychni ta funktsionalni osoblyvosti evfemizmv u suchasni anhliiskii movi (na material bulvarnoi zhinochoi prozy XX–XXI st.) [Lexical-semantic and functional features of euphemisms in the modern English language (on the material of tabloid women's prose of the XX–XXI centuries)]. Chernivtsi [in Ukrainian].
4. Mosiievych, L.V. (2015). Vplyv stereotypu na ranzhuvannia evfemizmv / dysevfemizmv v anhlo-movnomu politychnomu dyskursi [The influence of the stereotype on the ranking of euphemisms / dis-euphemisms in English-language political discourse] (Issue 81), (pp. 75–80). Kharkiv: *Visnyk KhNU im. V.I. Karazina* [in Ukrainian].
5. Pankratov, V.N. (2001). *Manipulyatsii v obshchenii i ikh neutralizatsiya : prakticheskoe rukovodstvo* [Manipulations in the community and their neutralization: a practical guide]. Moskva: Izd-vo Instituta Psikhoterapii [in Russian].
6. Sheigal, Ye.I. (2000). *Semiotika politicheskogo diskursa* [Semiotics of political discourse]. Volgograd: ARIST [in Russian].

7. Ianush, O. (2012). Evfemizmy i movna estetyka. [Euphemisms and language aesthetics] (pp. 32–35). Odesa: *Naukovyi visnyk mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu* [in Ukrainian].
8. British national corpus. Retrieved September 2, 2022, from <https://www.english-corpora.org/bnc/>
9. Holder, R. W. (2003). *A Dictionary of Euphemisms: How not to say what you mean*. Oxford: Oxford University Press.
10. Lawrence, J. (1993). *Unmentionables and Other Euphemisms*. London: Gentry Books.
11. Washington Post. Retrieved September 1, 2022, from <https://www.washingtonpost.com/>

УДК 811.111
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2022-87-3>

TED TALKS: КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ТА ТАКТИКИ

Гарасим Т. О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології
та методики навчання англійської мови
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
вул. Максима Кривоноса, 2, Тернопіль, Україна
orcid.org/0000-0002-4971-7809
garasym@tnpu.edu.ua*

Довбуш О. І.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології
та методики навчання англійської мови
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
вул. Максима Кривоноса, 2, Тернопіль, Україна
orcid.org/0000-0003-3637-9676
dowbuwg@tnpu.edu.ua*

Скорейко-Свірська І. П.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології
та методики навчання англійської мови
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
вул. Максима Кривоноса, 2, Тернопіль, Україна
orcid.org/0000-0002-7179-6064
skoreiko@tnpu.edu.ua*

Ключові слова: *TED Talks, комунікативна стратегія, комунікативна тактика, веб-лекція, гібридність, аргументація.*

Стаття присвячена вивченню особливостей вербалізації комунікативних стратегій і тактик виступів у форматі TED, що з кожним днем стають все популярнішим способом самоосвіти та поширення прогресивних ідей серед глядачів та інтернет-користувачів різного віку. Актуальність роботи зумовлена малою кількістю здійснених досліджень, спрямованих на різновекторну лінгвостилістичну та функціональну характеристику TED-виступів. У статті з'ясовано жанрову специфіку лекцій і промов у форматі TED, визначено їхній гібридний характер. Під гібридністю розуміється те, що лекції у форматі TED Talks належать до групи публічних виступів, що містять характеристики публіцистичного, розмовного та зрідка художнього та наукового стилів мовлення. Розглянуто твердження, що TED-лекція є мультимодальним текстом, який містить параметри комунікації у вигляді живої інтерактивної лекції, де текст лекції супроводжується інфографікою, відео-, аудіо- та презентаційними матеріалами, а невербальна реакція аудиторії (сміх, оплески, жести) є частиною цього мультимодального тексту. Вказано, що для промов у форматі TED характерними є лаконічність виразів, чітка та логічна синтаксична структура з уживанням значної

кількості сполучних і вставних слів, високий рівень персуазивності. У статті проаналізовано такі особливості лекцій у форматі TED Talks, як обмеження у тривалості (до 18 хвилин, перед лекторами стоїть таймер із відліком часу), уживання елементів гумору та сатири для формування ідейних переконань. «Комунікативна стратегія» розглянута як шаблон поведінки, що орієнтований на досягнення комунікативної цілі за допомогою вибору конкретних комунікативних тактик. У статті визначено, що однією з найчастіше вживаних комунікативних стратегій у промовах TED є стратегія аргументації, яка реалізується за допомогою таких комунікативних тактик, як тактика обґрунтування, цитування, наведення прикладів, апелювання до авторитетів. Аналіз англомовних лекцій TED Talks засвідчує, що продуктивними комунікативними тактиками є цитування, наведення прикладів, встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

TED TALKS: COMMUNICATIVE STRATEGIES AND TACTICS

Harasym T. O.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Philology and Methods
of Teaching English
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
Maksyma Kryvonosa str., 2, Ternopil, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4971-7809
garasym@tnpu.edu.ua*

Dovbush O. I.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Philology and Methods
of Teaching English
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
Maksyma Kryvonosa str., 2, Ternopil, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3637-9676
dowbuwg@tnpu.edu.ua*

Skoreiko-Svirska I. P.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Philology and Methods
of Teaching English
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
Maksyma Kryvonosa str., 2, Ternopil, Ukraine
orcid.org/0000-0002-7179-6064
skoreiko@tnpu.edu.ua*

Key words: *TED Talks, communicative strategy, communicative tactics, web lecture, hybridity, argumentation.*

The article is devoted to the study of the specificity of verbalizing communicative strategies and tactics of speeches in the TED format, which are becoming an increasingly popular way of self-education and dissemination of progressive ideas among viewers and Internet users of various ages. The relevance of the work is determined by the insufficient number of conducted studies aimed at the multi-vector linguistic and stylistic and functional characteristics of TED speeches. The article clarifies the genre specificity of lectures and speeches

in the TED format and defines their hybrid nature. Hybridity refers to the fact that TED Talks lectures belong to public speeches that contain characteristics of publicistic, colloquial, and occasionally artistic and scientific styles of speech. It is considered that the TED lecture is a multimodal text that contains communication parameters in the form of a live interactive lecture, where the text of the lecture is accompanied by infographics, video, audio and presentation materials, and the non-verbal reaction of the audience (laughter, applause, gestures) is part of this multimodal text. It is indicated that speeches in the TED format are characterized by brevity of expressions, a clear and logical syntactic structure with the use of a significant number of connecting and parenthetical phrases, and a high level of persuasiveness. The article analyzes such features of lectures in the format of TED Talks as the limitation in duration (up to 18 minutes, a timer is in front of the lecturers), the use of elements of humor and satire for the formation of ideological beliefs. "Communicative strategy" is considered as a pattern of behavior aimed at achieving a communicative aim through the selection of specific communicative tactics. The article determines that one of the most frequently used communicative strategies in TED speeches is the strategy of argumentation, which is implemented with the help of such communicative tactics as justification tactics, quoting, providing examples, appealing to authorities. The analysis of English language TED Talks lectures proves that quoting, giving examples, establishing cause-and-effect relations are productive communicative tactics.

Постановка проблеми. Динаміка розвитку соціальних процесів і суспільства загалом позитивно впливає на технологічний та інформаційний прогрес. Доступ до інформації став легший, поступово людство позбувається проблеми свободи слова та доступу до інформації. Самоосвіта в умовах модернізації та глобалізації освітніх процесів у сучасному світі набуває все більшої популярності, адже стрімкий розвиток інформаційних і комп'ютерних технологій ставить під питання необхідність самоосвіти як способу пізнавальної діяльності особистості, її саморозвитку та самоактуалізації. Важливо, що покоління Y та Z (люди, що народились у період із 1983 до 2010 рр.) не обмежують себе навчанням у школі чи університеті, а шукають додаткові джерела та ресурси цінної інформації, яка дозволяє їм йти в ногу із часом і бути конкурентоспроможними фахівцями у своїй галузі. Актуальність наукової розвідки зумовлена малою кількістю здійснених досліджень, спрямованих на лінгвістичну та функціональну характеристику виступів у форматі TED, що з кожним днем стають більш популярним способом самоосвіти та поширення прогресивних ідей серед глядачів та інтернет-користувачів різного віку.

Мета і завдання статті. Метою статті є встановлення особливостей реалізації комунікативних стратегій і тактик в англомовних лекціях TED Talk. Відповідно до мети статті важливо вирішити такі завдання:

– висвітлити жанрові особливості лекції TED Talk;

– визначити основні комунікативні стратегії та тактики, характерні для лекції у форматі TED;

– охарактеризувати особливості реалізації комунікативних стратегій і тактик у сучасних англомовних TED-лекціях.

Предмет і об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є процес функціонування англомовних лекцій у форматі TED, а предметом виступають комунікативні стратегії та тактики, використані в лекціях TED Talks.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найпопулярнішим у світі натеper є формат лекцій і відеолекцій TED Talks, організованих неприбутковим американським фондом TED, що означає *Technology, Entertainment, Design* (Технології, Розваги, Проекти). TED Talk – це виступ перед аудиторією на певну тему, що в здебільшого є актуальною в суспільстві. Фонд TED запрошує впливових спікерів з абсолютно різних сфер діяльності. Перед публікою виступають філософи, бізнесмени, меценати, а також педагоги, політики та люди, які готові поділитись своїми ідеями та відкриттями з іншими. Упродовж 18 хвилин запрошені мовці проводять лекцію для певної аудиторії, презентуючи власні ідеї та залучаючи глядачів до дискусії. Девізом усіх виступів TED Talks є слова: *"Ideas Worth Spreading"* («Ідеї варті поширення»). Усі проведені лекції записуються, а згодом публікуються у відеоформаті або безпосередньо на сайті фонду TED (www.ted.com), або на каналі компанії, що у відкритому доступі розміщений на відеохостингу YouTube (<https://www.youtube.com/c/TED/featured>).

Лекція TED є гібридним жанром мовлення, сформованим на основі науково-популярного стилю з елементами художнього, публіцистичного та розмовного стилів. Оскільки публічні виступи належать до публіцистичного стилю, то ми можемо простежити його елементи в TED-лекціях. На відміну від інших стилів мовлення, публіцистичний стиль має два усні різновиди – ораторський підстиль і підстиль радіо- та телевізійних дикторських текстів. Загальною метою публіцистичного стилю є вплив на громадську думку, переконання читача або слухача у правильності того чи іншого погляду, спонукання його до прийняття цієї думки. До того ж для публіцистичного стилю характерними є лаконічність виразів, чітка та логічна синтаксична структура з використанням сполучних слів, емоційно забарвлених слів [4, с. 126–128].

Згідно з Вікторією Жуковською, основною функцією наукового стилю, елементи якого простежуються у виступах TED, є передача знань, фактів, результатів і даних, отриманих шляхом експериментів і гіпотез [2, с. 146]. Окрім цього, у лекціях TED також є деякі елементи розмовного та художнього стилів, адже в розмовному стилі відсутній попередній відбір мовленнєвого матеріалу, що ніяк не може бути елементом виступів у стилі TED, оскільки спікери готують свій виступ завчасно. Проте основне призначення розмовного стилю – бути засобом невимушеного спілкування та живого обміну думками, що цілком добре простежується в лекціях TED [2, с. 23–24].

Під час проведення аналізу ознак художнього стилю важливо наголосити, що лише деякі з його елементів наявні в TED Talks. Наприклад, використання його в поетично-художній творчості та художній літературі не може бути елементом усних публічних виступів, проте такі ознаки, як вплив на людську психіку, почуття, думки через зміст і вплив засобами художнього слова через систему образів на розум і волю слухачів, формування ідейних переконань, моральних якостей і естетичних смаків, наявні практично в усіх лекціях у жанрі TED [2, с. 80–86].

У праці “TED Talks as an Emergent Genre” дослідниця Джулія Людвіг описує жанрові особливості TED-лекцій. На її думку, виступи у стилі TED передбачають чітку структуру, адже спікери якісно підготовані до презентації, отримують вказівки та дотримуються чіткої форми виступу. Тривалість лекцій становить не більше 18 хвилин. Окрім того, більшість спікерів володіють високим рівнем ораторського мистецтва, уміють зацікавити глядачів і тримати аудиторію в піднесеному настрої за допомогою елементів гумору, іронії та сатири. Дослідниця також наголошує на центральній меті таких лекцій, а саме – ділитись своїми прогресивними іде-

ями з іншими та залучати публіку до їх реалізації [12, с. 2]. Авторка статті «Що таке TEDx та чому варто витратити час на перегляд цих відео» Альбіна Курбанова стверджує, що отримати запрошення стати спікером TED – велика честь. Серед доповідачів TED у різний час були Нік Вуйчич, сер Річард Бренсон, Білл Гейтс, Ілон Маск, Гордон Браун, Едвард Сноуден, Філіп Старк і багато інших [3].

Італійська лінгвістка Джудітта Кальєндо, авторка робіт, присвячених жанру TED, стверджує, що цей жанр є гібридом навчальної лекції, конференційної доповіді та телевізійного документального фільму [7, с. 101–132]. TED-лекції – це мультимодальний текст, що поєднує в собі всі параметри комунікації, які представлені у вигляді живої інтерактивної лекції. Вербальний текст лекції часто супроводжується графічними зображеннями, відео, презентаціями та навіть аудіофайлами. Спонтанна реакція аудиторії також є частиною цього мультимодального тексту та проявляється у відповідних невербальних реакціях, як-от сміх, оплески, жести [5, с. 270].

Марта Томахів характеризує відеолекції як новий суміжно-периферійний мультимодальний жанр наукового дискурсу. Науковиця здійснила комплексну класифікацію відеолекцій за: форматом (відеолекція-презентація, власне електронна відеолекція); тривалістю (коротка, середня, довга); місцем зйомки (у студії, навчальній аудиторії тощо); орієнтацією на рівень освіченості аудиторії (відеолекції для професійного самовдосконалення, загального розвитку, ознайомлюючі відеолекції, інформативні відеолекції); ступенем емоційності мовця (емоційно нейтральні, формальні; емоційно забарвлені; емоційно-експресивні); рівнем володіння англійською мовою лектором (англійська як рідна, лектор – носій мови; англійська як друга мова); науково-навчальною спрямованістю (інформативні лекції, теоретичні лекції, практичні лекції) та комунікативно-прагматичною спрямованістю (відеолекція-презентація, відеолекція-інструкція, відеолекція-інтерв'ю, мультимодальна відеолекція).

Згідно з Мартою Томахів, важливими цілями відеолекції є презентація та передача інформації навчально-наукового змісту, створення сприятливої атмосфери навчання, переконання слухачів у достовірності наукової інформації, полегшення процесу засвоєння та запам'ятовування інформації, соціалізація нових членів віртуальної спільноти, зацікавлення, мотивація та заохочення до подальшого навчання в інтерактивній формі [6, с. 5–6].

Флорій Бацевич визначає комунікативну стратегію як «правила та послідовності комунікативних дій, яких дотримується адресант для досягнення певної комунікативної мети», а

комунікативна тактика – це «сукупність прийомів і методів реалізації комунікативної стратегії, визначена лінія мовленнєвої поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії, спрямованої на одержання бажаного ефекту чи запобігання ефекту небажаному» [1, с. 339–340]. Так, кожна мовленнєва взаємодія передбачає комунікативну ціль (тактичний результат, на який спрямований конкретний акт спілкування), що реалізується за допомогою комунікативних стратегій і тактик. Комунікативна стратегія – це правила та послідовності комунікативних дій, яких дотримується комунікант для досягнення певної комунікативної цілі, а комунікативна тактика, у свою чергу, виступає сукупністю прийомів і методів реалізації комунікативної стратегії.

Стратегії належать до планування та підготовки дій, тоді як тактики за ієрархією нижчі, ніж стратегії. Тобто комунікативних тактик значно більше, ніж комунікативних стратегій. Тактика є переліком способів і прийомів, обраних для виконання чітко поставленого завдання, а також безпосередньою їх реалізацією в комунікаційній діяльності. Поставлені комунікативні цілі зазвичай мають декілька способів досягнення, а вибір тактики завжди має безліч альтернативних рішень [5, с. 365].

Т. Пастернак вважає стратегію аргументації однією з найпоширеніших комунікативних стратегій у спілкуванні. Дослідниця зазначає, що ця стратегія реалізується за допомогою таких комунікативних тактик:

1. Тактики обґрунтування, що реалізується за допомогою встановлення причинно-наслідкових семантичних зв'язків.

2. Тактики цитування, яка вербалізується за допомогою непрямой мови і вживання таких сполучників, як «згідно з, відповідно до, за <...>», наведення конкретного джерела інформації або його автора.

3. Тактики наведення прикладів.

4. Тактики апелювання до авторитетів, де авторитетом виступає конкретна впливова людина чи орган державної або місцевої влади [5, с. 365].

У результаті проведеного аналізу виступів у жанрі TED ми визначили, що вони, як і інші форми комунікації, передбачають певні комунікативні цілі, що реалізуються за допомогою обраних мовцем стратегій і тактик. Прагматичний спектр комунікативних тактик значно ширший, ніж кількість стратегій, адже саме від вибору шляхів комунікації залежить її ефективність. Оскільки основною метою TED Talk є поширення прогресивних ідей і залучення публіки до їх реалізації, під час підготовки до виступу лектори обирають стратегії та тактики, які стануть ефективними в досягненні комунікативної мети спікера.

На нашу думку, стратегія аргументації найчастіше використовується у виступах жанру TED, адже її цілі збігаються з метою лекторів, що виступають перед публікою. Обґрунтування особистої думки, цитування відомих людей, наведення прикладів із власного життя та життя суспільства, звернення до авторитетних осіб із великою ймовірністю допоможуть лекторам просунути свої прогресивні ідеї в маси та переконати глядачів у тій чи тій думці.

У TED-виступі Мартіни Фіцджеральд *“It’s Time For More Women in Politics”* спостерігаємо вправне використання лекторкою тактики наведення прикладів з особистого життя (*“There’s one question I particularly hate when it comes to women in politics. I find it really frustrating, and I think it’s fundamentally sexist, and I was once asked this question by a radio presenter during an interview <...>”*) і тактики цитування (*“<...> and he said to me: “Do you think that more women are progressing in politics without the sufficient knowledge and experience?”* [8, 00:30], що є способами стратегії аргументації. Ця стратегія вважається найвдалішою для публічних виступів у стилі TED, адже аргументування власної думки є ефективним шляхом до переконання публіки.

У репліці *“Now, in her memoir about the last US presidential election, Hillary Clinton, you know, raised this theme about women often been described as strident, feisty, high-maintenance, emotional, all terms I hate. But she made the point, that men are viewed as assertive and ambitious, and that’s something that keeps coming up for women in different fields”* [8, 11:43] можемо спостерігати тактику апелювання до авторитетів (*Hillary Clinton*), тактику додаткового привертання уваги (*you know <...>*). Ці шляхи досягнення комунікативної цілі вважаємо елементами стратегії аргументації та стратегії інформування, адже лекторка ділиться важливою інформацією з аудиторією. Важливо, що непряма мова є частиною тактики цитування, яку лектори використовують, щоби реалізувати стратегію аргументації (*she made the point, that men are viewed as assertive and ambitious <...>*).

У промові *“Violence against women – it’s a men’s issue”* Джексона Каца спостерігається тактика наведення за приклад відомих організацій (*“Why do we hear over and over again about new scandals erupting in major institutions like the Catholic Church or the Penn State football program or the Boy Scouts of America, on and on and on?”*) [10, 06:50]. Ці тактики націлені на зміну психоемоційного стану співрозмовника та прийняття конкретної позиції, а також роблять виступ вражаючим і експресивним. У свою чергу, значна кількість риторичних питань є особливістю риторичної стратегії, у межах якої застосовують прийоми

ораторського мистецтва та техніки ефективного впливу на слухача (стратегія привертання уваги, стратегія драматизації). Наприклад: “*What’s going on with men? Why do so many adult men sexually abuse little girls and boys? Why is that a common problem in our society and all over the world today? <...> What’s going on with men? Why do so many men rape women in our society and around the world? Why do so many men rape other men? What is going on with men?*” [10, 06:50].

Беручи до уваги екстралінгвістичні засоби мовлення, які використовує Джексон Кац, зокрема підвищення голосу, емоційні логічні наголоси, паузи, жестикуляцію та позицію тіла, доходимо висновку, що лектор схиляється до емоційно-впливової комунікативної стратегії. Ми бачимо мовленнєві акти, що виражають емоційний стан мовця, його стривоженість щодо питань, які він обговорює з аудиторією. Він висловлює своє занепокоєння перед глядачами за допомогою тактики вживання повторень. Окрім того, Джексон Кац використовує тактику наведення прикладів (“*So, for example, if you’re a guy and you’re in a group of guys playing poker, talking, hanging out, no women present, and another guy says something sexist or degrading or harassing about women <...>*”) і тактику озвучування порад для впливу на адресата (“*<...> instead of laughing along or pretending you didn’t hear it, we need men to say <...>*”) [10, 12:37].

У лекції TED Talk “*The Science of Women’s Leadership*”, що була проведена Алексіс Кандою-Олмстед, лекторка демонструє комбінацію комунікативних стратегій і тактик, зокрема інформативну комунікативну стратегію, що реалізована використанням тактики інформування глядачів за допомогою демонстрації статистичних даних особистого дослідження (“*<...> and in a group of 200 undergrad students at Boston University, only 14% got the riddle right. I had a group of youth aged 7 to 17, 15% got the riddle right. I got the riddle wrong in a woman’s studies class <...>*”) і емоційно-впливову комунікативну стратегію, за якої лекторка намагається здійснити вплив на психоемоційний стан аудиторії за допомогою загадки (“*So, I have a riddle for you. Let’s see if you can solve it <...>*”) [9, 00:05].

У публічних виступах загадки можуть мати форму запитання та відповіді, що, з одного боку, репрезентують якісь факти, з іншого – можуть спантеличити слухачів. Тактика використання загадок застосовується для введення аудиторії в оману або для розваги публіки. У такому разі загадка виконує гумористичну функцію, оскільки міміка й емоції лекторки змінюються з нейтральних на позитивні в момент, коли вона озвучує правильну відповідь.

Мішель Пенелопа Кінг у TED-лекції “*It’s Not You, It’s Your Workplace*” дотримується однієї

комунікативної стратегії – стратегії аргументації, яку вона реалізує за допомогою тактик наведення прикладів і обґрунтування, формуючи причинно-наслідкові зв’язки: “*The research finds that women are four times more likely to rise to senior leadership positions, and men are twice as likely, because we no longer advancing a small number of people who fit the ideal. Everybody’s got an opportunity to make it, everybody’s free to be themselves, and this might sound like a great place to work, but the truth is workplaces need this more than we do*” [11, 06:54].

У наведеному прикладі спостерігаємо акт обґрунтування думки, наслідком якої є те, що “*women are four times more likely to rise to senior leadership positions, and men are twice as likely*”, а причиною – “*because we no longer advancing a small number of people who fit the ideal*”.

Висновки і перспективи подальших розробок. Лекції у форматі TED Talks належать до групи публічних виступів, що містять характеристики публіцистичного, розмовного та зрідка художнього та наукового стилів мовлення. Для них характерні лаконічність виразів, чітка та логічна синтаксична структура зі значною кількістю сполучних і вставних слів, високий рівень персуазивності. Особливостями лекцій у форматі TED Talks є обмеження у тривалості (до 18 хвилин, перед лекторами стоїть таймер із відліком часу), уживання елементів гумору, сатири, жартів і формування ідейних переконань.

Найчастіше комунікативною ціллю виступів у форматі TED є переконати глядачів у правильності тієї чи іншої думки, висловити свою позицію стосовно певної теми, іноді маніпулювати свідомістю аудиторії та спонукати її до дій. До всіх комунікативних цілей лектори обирають найефективніші, на їхню думку, комунікативні стратегії, які вони реалізують за допомогою обраних комунікативних тактик у мовленнєвих актах. Стратегія аргументації, яку мовці здійснюють за допомогою тактик цитування, наведення прикладів, встановлення причинно-наслідкових зв’язків, є однією із провідних у TED-лекціях. Перспективою подальших досліджень англійських лекцій TED Talks може бути визначення семантичних, синтаксичних і прагматичних характеристик промов у форматі TED для визначення типологічних особливостей жанру TED Talks.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 344 с.
2. Жуковська В. Основи теорії та практики стилістики англійської мови : навч. посіб. Житомир : Вид-во Житом. держ. ун-ту ім. І. Франка, 2010. 240 с.

3. Курбанова А. Що таке TEDx та чому варто витрачати час на перегляд цих відео. *Na chasi*. 26.04.2018. URL: <https://cutt.ly/zPqvOuh> (дата звернення: 26.10.2022).
  4. Матюха Г., Карпінська М. Функціональні стилі сучасної мови та особливості інтерпретації англomовного газетного стилю. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 24. Т. 2. С. 126–128.
  5. Пастернак Т. Комунікативні стратегії і тактики дискурсу «співбесіда при прийомі на роботу». *Studia Linguistica* : збірник наукових праць. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. С. 363–367.
  6. Томахів М. Просодичні засоби мовленнєвого впливу в сучасному англomовному науковому дискурсі (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі відеолекцій) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2018. 19 с.
  7. Caliendo G. The popularization of science in web-based genres. *The Language of Popularization : Theoretical and Descriptive Models* / ed. by G. Bongo and G. Caliendo. Bern : Peter Lang, 2012. P. 101–132.
  8. Fitzgerald M. It's Time for More Women in Politics. TEDxTrinityCollegeDublin, 2019. URL: <https://cutt.ly/6Nxx7A8> (дата звернення: 26.10.2022).
  9. Kanda-Olmstead A. The Science of Women's Leadership. TEDxCSU, 2018. URL: <https://cutt.ly/DNxed5M> (дата звернення: 26.10.2022).
  10. Katz J. Violence against women – it's a men's issue. TEDxFiDiWomen, 2013. URL: <https://cutt.ly/DNxex5I> (дата звернення: 26.10.2022).
  11. King M.P. It's Not You, It's Your Workplace. TEDxChelseaPark, 2019. URL: <https://cutt.ly/jNxeQ1q> (дата звернення: 26.10.2022).
  12. Ludewig J. TED Talks as an Emergent Genre. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*. 2017. Vol. 19. № 1. P. 2–8.
  13. Lyons A. Multimodality. *Research Methods in Intercultural Communication: A practical guide* / ed. by Zhu Hua. Oxford : Wiley-Blackwell, 2016. P. 268–280.
- REFERENCES**
1. Batsevych, F.S. (2004). *Osnovy komunikativnoi linhvistyky* [Fundamentals of communicative linguistics]. Kyiv. Academia [in Ukrainian].
  2. Zhukovska V.V. (2010). *Osnovy teorii ta praktyky stylistyky anhliiskoi movy* [Basics of the theory and practice of stylistics of the English language]. Zhytomyr. Publishing house of Zhytomyr Ivan Franko State University [in Ukrainian].
  3. Kurbanova A. Shcho take TEDx ta chomu varto vytrachaty chas na perehlyad tsykh video [What is TEDx and why you should spend time watching these videos]. *Na chasi*. Retrieved from <https://cutt.ly/zPqvOuh> (2022, October, 26) [in Ukrainian].
  4. Matiukha H.V., Karpinska M.O. (2016). Funktsionalni styli suchasnoi movy ta osoblyvosti interpretatsii anhlo-movnoho hazetnoho styliu [Functional styles of modern language and peculiarities of interpretation of English language newspaper style]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu* [Scientific Bulletin of the International Humanitarian University], vol 24, issue 2, pp. 126–128 [in Ukrainian].
  5. Pasternak T.A. (2011). Komunikativni stratehii i taktyky dyskursu “spivbesida pry pryiomni na robotu” [Communicative strategies and tactics of discourse “employment interview”]. *Studia Linguistica* : collection of scientific works. Kyiv. Publishing house “Kyiv University”. Pp. 363–367 [in Ukrainian].
  6. Tomakhiv M.V. (2018). *Prosodychni zasoby movlennievoho vplyvu v suchasnomu anhlo-movnomu naukovomu dyskursi (eksperymentalno-fonetychne doslidzhennia na materialy videolektsii)* [Prosodic means of speech influence in modern English language scientific discourse (experimental and phonetic research on the material of video lectures)]. (Extended abstract of candidate's thesis). Kyiv National Linguistic University. Kyiv [in Ukrainian].
  7. Caliendo G. (2012). The popularization of science in web-based genres. *The Language of Popularization: Theoretical and Descriptive Models*. Bern : Peter Lang. Pp. 101–132 [in English].
  8. TED (2019, March 2019). *It's Time for More Women in Politics* / Martina Fitzgerald [Video]. YouTube. <https://cutt.ly/6Nxx7A8> [in English].
  9. TED (2018, April 2018). *The Science of Women's Leadership* / Alexis Kanda-Olmstead [Video]. YouTube. <https://cutt.ly/DNxed5M> [in English].
  10. TED (2013, February 2013). *Violence against women – it's a men's issue* / Jackson Katz [Video]. YouTube. <https://cutt.ly/DNxex5I> [in English].
  11. TED (2019, July 2019). *It's Not You, It's Your Workplace* / Michelle King [Video]. YouTube. <https://cutt.ly/jNxeQ1q> [in English].
  12. Ludewig, J. (2017). TED Talks as an Emergent Genre. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*, 19 (1), 2–8 [in English].
  13. Lyons, A. (2016). Multimodality. *Research Methods in Intercultural Communication: A practical guide* / ed. by Zhu Hua. Oxford : Wiley-Blackwell. Pp. 268–280 [in English].

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Доценко О. Л.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови*

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

вул. Григорія Сковороди, 2, Київ, Україна

orcid.org/0000-0003-4607-0883

o.dotsenko@ukma.edu.ua

Ключові слова: *мовна політика, мовна ситуація, мовне законодавство, державна мова, мови меншин.*

У статті схарактеризовано аспекти мовної політики України й інших країн Європи, зокрема нормативне регулювання функціонування мов з різними правовими статусами: державної (офіційної) мови, мов національних меншин, мов етнічних меншин, мов корінних народів. Проаналізовано законодавство у сфері захисту мовної самобутності представників національних і етнічних меншин Польської Республіки з погляду врахування його положень у мовній політиці України, що визначає використання мов корінних і некорінних народів. Автор стверджує, що польське мовне законодавство має на меті інтеграцію представників національних і етнічних меншин до життя польського суспільства, натомість саме такого підходу бракує Україні, що призводить до політичних маніпуляцій, особливо на Сході держави, Буковині та в Закарпатському регіоні. Чітке розмежування польськими законодавцями мов етнічних і національних меншин, недвозначне формулювання поняття «регіональної мови» є запорукою гармонійного співіснування представників різних національних і етнічних спільнот, що варто взяти до уваги українським фахівцям у галузі мовної політики.

Визначено вплив законів України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» і «Про корінні народи України» на мовну ситуацію в державі, а також проаналізовано специфіку формулювання ключових положень цих нормативних актів. Досліджено трактування польськими законодавцями поняття «регіональної мови» та можливості врахування досвіду законотворення в галузі мовної політики Україною. Обґрунтовано, що врахування досвіду Польської Республіки й інших країн Європи під час формування засад мовної політики в галузі захисту прав етнічних і національних меншин сприятиме створенню демократичних засад функціонування української мови як державної, консолідації українського суспільства, гармонійному співіснуванню мов в Україні.

LEGISLATIVE REGULATION OF LANGUAGE POLICY: THE EXPERIENCE OF POLAND FOR UKRAINE

Dotsenko O. L.

*Candidate of Sciences in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Language
National University of Kyiv-Mohyla Academy
Hryhoriia Skovorody str., 2, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4607-0883
o.dotsenko@ukma.edu.ua*

Key words: *language policy, language situation, language legislation, official language, minority languages.*

This article examines language policy aspects in Ukraine and other European countries, including regulatory control of language functioning in relation to the legal status: the state (official) language, the languages of national minorities, the languages of ethnic minorities, and the languages of indigenous peoples. The author analyzes laws protecting language originality of persons belonging to the national and ethnic minorities in the Republic of Poland in terms of governing Ukrainian language law provisions regulating the functioning of indigenous and non-indigenous languages. Based on concrete evidence, the author shows that the Polish approach, e.g., the language legislation aiming to integrate persons belonging to national and ethnic minorities into the Polish society's life, can be applied to eliminate manipulations in politics in Ukraine, especially in Eastern Ukraine, Bukovyna, and the Zakarpattia Oblast (Transcarpathian region). A clear distinction between languages of persons belonging to national and ethnic minorities made by the Polish legislators and unambiguous formulation of a regional language concept is a key to the harmonic coexistence of persons belonging to national and ethnic minorities, which Ukrainian specialists in the field of language policy should take into consideration.

The author defines the impact of the Laws of Ukraine “Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukraïns'koyi movy iak derzhavnoyi” [On the provision of the functioning of the Ukrainian language as an official language] and “Pro korinni narody Ukrayiny” [On the indigenous peoples of Ukraine] on the language situation in Ukraine and analyzes the specifics of key provision formulation of the regulatory documents. The author also examines how Polish legislators have formulated the concept of a regional language and the possible application of law-making experience by the Ukrainian language policy. The analysis shows that factoring the European experience, especially the Polish one, into the language policy basis with regard to the protection of national and ethnic minorities' rights allows for supporting the formation of democratic bases of the Ukrainian language functioning as the official language, consolidation of the Ukrainian society, and harmonic coexistence of languages in Ukraine.

Постановка проблеми. Для України мовне питання було протягом кількох попередніх століть і залишається дотепер украї дражливим, оскільки часто є предметом сепаратистських маніпуляцій, причиною розбрату українського суспільства. Злагоджене співіснування представників різних національностей і етносів можливе за умови розроблення й упровадження в життя суспільства комплексу мовних законів, одним із яких є Закон України «Про забезпечення функціо-

нування української мови як державної» (2019 р.). Усвідомлення того, що в Україні мова – один із найважливіших атрибутів державності, сприяло глибокому науковому аналізу різних аспектів мовної ситуації та мовної політики в Україні, зrealizovanomu в науковому доробку українських мовознавців [2; 10; 19]. Активно розробляються питання забезпечення мовних прав представників мовних меншин. Зокрема, наукова лінгвістична спільнота пропонує виважені дослідження специ-

фіки формування мовної політики України з урахуванням досвіду країн Європи [1; 8; 9; 6]. Проте Україні бракує якісного законодавства, покликаного, з одного боку, забезпечити демократичні умови функціонування мов національних і етнічних меншин, а із другого – сприяти їх інтеграції до українськомовного публічного простору. Отже, на часі ґрунтовне вивчення українського правового простору в галузі мовних прав представників національних і етнічних меншин.

Об'єкт дослідження – законодавче регулювання питань мовної політики в Україні. **Предметом дослідження** стало порівняння законодавств України та Республіки Польща, що врегульовує особливості функціонування мов меншин і корінних народів у різних сферах життя українського суспільства.

Мета статті полягає в дослідженні українського законодавства з погляду наявності в ньому нормативних регламентацій із захисту мовних прав представників корінних народів, національних і етнічних меншин, відповідності таких норм європейській практиці законодавчого врегулювання питань мовної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зasadничим чинником мовної політики є законодавче регулювання мовних процесів [18, с. 121]. Сучасне мовне законодавство – це сукупність нормативно-правових актів, які прямо чи опосередковано врегульовують особливості функціонування мов у різних ситуаціях життя суспільства. Законодавчо закріпленими мають бути всі мовні права й обов'язки представників різних національних, етнічних, мовних спільнот України, і працювати вони мають для утвердження демократичних принципів гармонійного існування нашої держави на засадах верховенства права. Нині Україна потребує законів, які кодифікували б норми мовної поведінки представників титульної нації, корінних народів, національних і етнічних меншин. Доки такий комплекс не сформований, маємо внутрішньо- і міждержавні прецеденти заяв про порушення прав і свобод, суспільний неспокій і спекуляції, що провокують конфлікти та невдоволення. Проте варто визнати, що Україна вже напрацювала досконалі з погляду реалізації принципів верховенства права документи. Наприклад, Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019 р.) [14] та деякі неспеціальні, тобто немовні, нормативні акти, які регламентують мовні права й обов'язки представників певних верств суспільства, як-от: Закон України «Про корінні народи України» (2021 р.) [15], Закон України «Про державну службу» (2015 р.) [13], яким визначений обов'язок державного службовця «використовувати державну мову під час виконання своїх поса-

дових обов'язків, не допускати дискримінацію державної мови та протидіяти можливим спробам її дискримінації» [13]. Однак говорити про завершений комплекс чинних законів, який урегулював би всі аспекти функціонування мов в Україні, поки зарано. З огляду на це варто проаналізувати чинне мовне законодавство нашої держави для з'ясування перемог і прогалин у питаннях мовної політики України.

З-поміж чинних в Україні найрезонансним і найпотужнішим зараз є ухвалений Верховною Радою України у 2019 р. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», який реально змінив мовну ситуацію в багатьох сферах життя українців і розділив суспільство (і в Україні, і за її межами) на два табори: тих, хто радо підтримав дію його положень, і тих, хто отримав можливість заявити про порушення мовних прав. Неоднозначне сприйняття представниками різних мовних, етнічних і національних груп цього Закону зумовлене ще й тим, що водночас із нормативним актом, що визначає мовні обов'язки та права щодо використання державної мови, мав бути ухвалений закон, який гарантував би захист таких прав представникам українських етносів, які є громадянами України. Очевидно, що такий закон мав би декларувати й певні обов'язки щодо державної мови. Попри складну мовну ситуацію в Україні й нарікання на порушення мовних прав, про які часто чуємо від представників різних політичних груп, а також із боку представників сусідніх держав, такий нормативний акт цілком відповідав би європейським традиціям урегулювання співіснування багатомовних спільнот, чий досвід є дуже корисним для України. Проте мусимо констатувати, що нині чинне законодавство про національні меншини в Україні є несистемним, таким, що не відповідає ні сучасній практиці нормативного регулювання цих питань, ні об'єктивним реаліям, у яких перебуває зараз Україна. Ідеться про Закон України «Про національні меншини» (2012 р.) [16], ухвалений Верховною Радою України в 1992 р. й нині чинний у редакції від 12 грудня 2012 р., метою якого задеклароване «гарантування національним меншинам права на вільний розвиток» [16]. Законом визначено, що «до національних меншин належать групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою» [16], але переліку таких національностей не наведено. Загалом декларативний Закон має два мовні положення, одне з яких звучить досить логічно: «Стаття 6. Держава гарантує всім національним меншинам права на національно-культурну автономію: користування і навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови в державних

навчальних закладах або через національні культурні товариства» [16], друге ж вважаємо цілком абсурдним, оскільки воно апелює до Закону «Про засади державної мовної політики» № 5029–VI, через цей Закон визначає мови національних меншин як регіональні: «Стаття 8. Мова роботи, діловодства і документації місцевих органів державної влади і місцевого самоврядування визначається статтею 11 Закону України «Про засади державної мовної політики» (2012 р.). {Стаття 8 в редакції Закону № 5029–VI від 3 липня 2012 р.}» [16]. Викликає занепокоєння і ситуація із Законом «Про засади державної мовної політики», який утратив чинність як такий, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), згідно з рішенням Конституційного Суду України від 28 лютого 2018 р., проте досі розміщений на офіційному сайті Верховної Ради України без спеціального маркування «втратив чинність» і в редакції від 1 січня 2020 р.

Окрім Закону «Про національні меншини», нині чинним є ще один документ, ухвалений Верховною Радою України на початку 90-х рр. ХХ ст., коли «на території України проживали громадяни понад 100 національностей, які разом з українцями становили п'ятдесятимільйонний народ України» [4]. Ідеться про *Декларацію прав національностей України* (1991 р.), відповідно до якої українська держава гарантує «всім національностям право на збереження їх традиційного розселення і забезпечує існування національно-адміністративних одиниць, бере на себе обов'язок створювати належні умови для розвитку всіх національних мов і культур» [4], «народам і національним групам право вільного користування рідними мовами в усіх сферах суспільного життя, включаючи освіту, виробництво, одержання і розповсюдження інформації» [4], «право своїм громадянам вільного користування російською мовою. У регіонах, де компактно проживає кілька національних груп, нарівні з державною українською мовою може функціонувати мова, прийнята для всього населення даної місцевості» [4]. Цитований документ так само оприлюднений на офіційному сайті Верховної Ради України як чинний, отже, варто звернутися до Апарату Верховної Ради України по роз'ясненню щодо причин неналежного маркування документів, відсилання в чинних документах на нормативні акти, які втратили чинність. Також стає очевидним те, що законодавство в досліджуваній галузі (за винятком кількох документів, що стосуються конкретних етнічних спільнот) є вкрай недосконалим, суперечливим і потребує якнайшвидшого перегляду, під час якого український законодавець може звернутися до попереднього досвіду України в розв'язанні питань нормативного регулювання мовних

прав і обов'язків представників національних і етнічних меншин, а також до позитивних напрацювань законодавчих органів Польщі, а в наступних наших розвідках – й інших держав.

Корисним для напрацювання методик унормування мовних прав і обов'язків видається звернення до досвіду європейських країн, що знаходимо в низці робіт знаних в Україні соціолінгвістів. Зокрема, цілком слушно зауважив С. дель Гаудіо, що «проблеми, пов'язані з викладанням мов національних меншин або міноритарних мов у співвідношенні з відповідними офіційними мовами, є досить актуальним питанням не лише в Україні, а також у багатьох інших країнах Європи та світу. Приклад Італії може стати орієнтиром для аналізу української мовної ситуації та подальших рішень. Питання національних меншин взагалі та розвитку їхніх мов і культур зокрема стало важливим у центрально-західній та південній Європі, починаючи від післявоєнного періоду ХХ ст., і відновилося після занепаду інших тоталітарних режимів (1989–1991 рр.)» [5, с. 251].

Заслуговує на увагу законодавча регламентація окреслених питань, кодифікована Польською Республікою. 6 січня 2005 р. в Польщі ухвалено Закон Польської Республіки «Про національні та етнічні меншини та про регіональну мову» (*Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* (Dz.U. 2005 № 17 poz. 141) [20] – документ, покликаний захищати мовну та культурну самобутність представників національних і етнічних меншин, а також сприяти їхній соціальній і громадській інтеграції, забезпеченню рівноправності (“realizacji zasady równego traktowania osób bez względu na pochodzenie etniczne” [20]). Привертає увагу основний акцент Закону: інтеграція представників національних і етнічних меншин до життя польського суспільства. Очевидно, що саме такого підходу бракує в Україні, наприклад, у питанні з угорськомовним регіоном Закарпаття чи румунськомовним регіоном Буковини. Цей аспект потребує ґрунтовного дослідження.

У результаті проведеного аналізу польського закону про національні й етнічні меншини та регіональні мови зауважимо, що він функціонує паралельно із Законом Польської Республіки «Про польську мову» (*Ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim* (Dz.U. 1999 № 90 poz. 999) [21]. Згідно зі статтею 2 цього Закону передбачено, що він «не порушує: 1) норм закону про ставлення держави до костелу й інших віросповідань, зокрема, щодо здійснення обрядів і релігійних практик; 2) прав національних, етнічних меншин і спільнот, які використовують регіональні мови» [21]. Тобто два закони діють паралельно та доповнюють один одного.

Закон Польської Республіки «Про національні й етнічні меншини та про регіональну мову» (Dz.U. 2005 № 17 poz. 141) [20] чітко диференціює мови національних і етнічних меншин, натомість в українському законодавстві таке розрізнення відсутнє, попри те, що є вкрай важливим у визначенні юридичного статусу таких мов, а отже, дослідження основних засад мовного законодавства неможливе без з'ясування понять «держава», «нація» й «етнос», оскільки ключовими категоріями тут виступають державна мова, мова національної й етнічної меншин, регіональна мова. Тож звернімося до їх потрактування, відразу зауважимо, що міркування про слушність чи суперечливість чинних теорій походження нації залишимо філософам та історикам, натомість сконцентруємо зусилля на розмежуванні та кореляції окреслених понять у контексті мовного законодавства.

Автори *Енциклопедії історії України* визначають етнос як «сталу групу людей, що історично склалася, усвідомлює свою єдність поза економічним, соціальним, політичним та конфесійним поділом та має спільні етнічно маркувальні ознаки» [12], серед яких, зокрема, називають «спільні самосвідомість, мову, культуру, походження, територію, життєвий устрій тощо» [12]. А. Радей до цих ознак додає також антропологічні відмінності та самоідентифікацію його представників [17, с. 69].

Поняття «нація» не таке однозначне, як «етнос», проте в контексті дослідження мовної політики зазвичай ідеться про його політичне (громадянське) потрактування як «суверенної спільноти громадян певної держави, незалежно від етнічного походження» [3]. Тобто «нація» «онтологічно (у плані її витоків, походження) – етнос на найвищому, сучасному ступені розвитку, якому притаманний високий рівень консолідації та самоусвідомлення, наявність, творення або прагнення до творення власної держави» [11, с. 46]. «Поняття «національність» може мати різні значення: юридично-правове, політичне, етнологічне, культурологічне, повсякденно-побутове тощо. Приналежність особи до нації в сенсі етнічної групи означає приналежність до групи людей, які поділяють спільну етнічну самосвідомість, мову, культуру, походження, історію, релігію» [7]. Отже, мовою титульної нації в Україні є українська, що зумовлює правомірність набуття нею юридичного статусу державної, як це визначено Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»: «українська мова є визначальним чинником і головною ознакою ідентичності української нації, яка історично сформувалася і протягом багатьох століть безперервно проживає на власній етнічній території, становить переважну більшість населення

країни і дала офіційну назву державі, а також є базовим системотвірним складником української громадянської нації» [14].

Представниками національних меншин можемо вважати осіб, які живуть на території держави, зазвичай є її громадянами, але належать до націй зі сформованою державністю. Здебільшого мова представників національних меншин є державною (офіційною) мовою у країнах, де ці нації є титульними. Натомість представники етнічних меншин не належать до групи осіб, що формують державу, їхня мова не має статусу державної в будь-якій країні. Тобто «для існування етносу наявність державності не є обов'язковим компонентом. Той самий етнос водночас може перебувати в різних державно-політичних об'єднаннях. Нація ж без державності сформуватись не може. У цьому розумінні державність визначає національне походження людини, і навпаки. Тому розмежування понять «етнос» і «нація» досить важливе, оскільки їх змішування нерідко веде до підміни одного поняття іншим» [11, с. 48]. Таке розмежування видається досить важливим у контексті мовної політики й Польщі, оскільки законодавчо закріпленими тут є деякі дражливі питання, пов'язані з визначенням статусу лемків як самостійного етносу, і для України, де на рівні законодавства таке розрізнення відсутнє. Навіть у досі чинному Законі України «Про національні меншини» від 12 грудня 2012 р. проігнороване поняття «етнічна меншина». У контексті суперечок про статус лемків, очевидно, варто вести мову ще й про поняття «етнографічна група», проте воно ніяк не пов'язане з мовним законодавством України і потребує окремого ґрунтовного наукового опрацювання.

Закон Польської Республіки «Про національні й етнічні меншини та про регіональну мову» чітко диференціює аналізовані поняття, називаючи їх. Цікаво, що перелік ознак, за якими нормативний акт визначає «національну меншину» й «етнічну меншину», майже тотожний, точніше, тотожний у п'яти із шести наведених пунктів: «1) чисельно менша, ніж решта населення Республіки Польща; 2) істотно відрізняються від решти громадян мовою, культурою та традиціями; 3) прагнуть зберегти свою мову, культуру та традиції; 4) свідомі своєї історичної національної спільності та їхні дії спрямовані на її вираження та захист; 5) їхні предки проживали на сучасній території Республіки Польща щонайменше 100 років» [20]. Пункт 6 у частині статті про національні меншини звучить так: «ототожнюють себе з народом власної держави» [20], натомість у частині статті про етнічні меншини він ужитий із заперечною часткою: «не ототожнюють себе

з народом власної держави» [20]. Тобто представники національних меншин (білоруської, чеської, литовської, німецької, вірменської, російської, словацької, української, єврейської) є частиною титульних націй у державах, де відповідні мови мають правовий статус і захищені більшою чи меншою мірою. Представники етнічних меншин (караїмської, лемківської, ромської, татарської) не ототожнюють себе з титульними націями будь-яких держав, їхні мови не мають статусу державних, а тому не є настільки захищеними, як мови націй, тому, очевидно, мають менше можливості для саморозвитку та потребують більшого захисту й підтримки з боку польської держави. Попри наявні в аналізованому нормативному акті суперечності, які стосуються статусу лемків як самостійного етносу, варто відзначити його логічність і послідовність у визначенні ключових понять порівняно із ситуацією в Україні.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Реалізацію мовних прав численних та малопредставлених груп національних і етнічних меншин забезпечують в Україні ратифіковані документи Ради Європи та низка вітчизняних нормативно-правових актів. Проте їх ґрунтовний аналіз засвідчив недосконалість і несистемність українського мовного законодавства, тому залишається нагальною потреба в напрацюванні комплексу мовних законів, де були б ураховані проблеми, окреслені в нашій розвідці, як-от: відсутність диференційованого підходу до статусу мов, які є національними в державах, що дбають про права представників їхніх діаспор в Україні (наприклад, Польща, Німеччина тощо), та мов, які перебувають під загрозою зникнення з європейської мовної мапи: гагаузької, кримськотатарської, білоруської.

Відсутність належного нормативного регулювання мовного питання на рівні національного законодавства зумовлює конфлікти на міждержавному рівні та є постійним подразником суспільного спокою в Україні. Для подолання окреслених проблем Україні варто взяти до уваги практику врегулювання мовних проблем країнами Європи, зокрема Польщею.

Запропонована розвідка не вичерпує всього кола актуальних проблем, розв'язання яких сприятиме створенню досконалого мовного законодавства як однієї із запорук стабільного та мирного співжиття представників різних національностей і етносів в Україні. Перспективу вбачаємо в дослідженні досвіду інших багатонаціональних країн (як-от Німеччина, Іспанія, Італія тощо) з виваженим нормативним складником мовної політики з погляду імплементації їхніх здобутків у практику мовного нормотворення України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажнюк Б. Мовна політика: Україна і світ. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2021.
2. Бабій І. Мовна політика незалежної України. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2021. № 45 (1), С. 101–106.
3. Галушко К. Нація. *Енциклопедія історії України*. Київ : Наукова думка, 2010. Т. 7 : Мі – О. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Natsiia>
4. Декларація прав національностей України № 771–XII (укр.) від 1 листопада 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12#Text>
5. Дель Гаудіо С. Викладання мов національних меншин: італійський досвід (на прикладах словенської та хорватської мов). *Мовне законодавство і мовна політика: Україна, Європа, світ*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. С. 151–165.
6. Дель Гаудіо С. Міжмовні відношення та мовні права в Україні та Італії: порівняльний аналіз. *Мовні права в сучасному світі*. Ужгород, 2014. С. 107–118.
7. Демський С. Хто я за національністю? *Верховна Рада України*. 19.09.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/p0012697-16#Text>
8. Доценко О. Мовна політика України: погляд зсередини. *Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации»*. Сімферополь: Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, 2010. Т. 23 (62). № 2. Ч. 2. С. 19–23.
9. Кулик В. Мовна політика в багатомовних країнах. Закордонний досвід та його придатність для України. Київ : Дух і Літера, 2021.
10. Масенко Л. Мова і суспільство. Постколоніальний вимір. Київ : КМ «Академія», 2004.
11. Марасюк С. Дослідження взаємозв'язку категорій «етнос», «нація», «держава» у контексті процесів державотворення. *Актуальні проблеми державного управління*. 2008. № 1 (31). С. 45–51.
12. Павленко Ю. Етнос. *Енциклопедія історії України*. Київ : Наукова думка, 2005. Т. 3 : Е – Й. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Etnos>
13. Про державну службу : Закон № 889–VIII від 10 грудня 2015 р. (укр.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
14. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон № 2704–VIII від 25 квітня 2019 р. (укр.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>

15. Про корінні народи України : Закон № 1616–IX від 1 липня 2021 р. (укр.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-IX#Text>
16. Про національні меншини : Закон № 2494–XII від 25 червня 1992 р. (укр.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12#Text>
17. Радей А. Етнос і нація. Аналіз дефініцій. *Мультиверсум : філософський альманах*. 2015. №№ 1–2. С. 139–140.
18. Руссо Л.-Ж. Разработка и проведение в жизнь языковой политики. *Языковая политика в современном мире*. Санкт-Петербург : Златоуст, 2007. С. 97–121.
19. Соколова С. Перші підсумки міжнародного проєкту: досвід і здобутки. *Українська мова*. 2019. № 3. С. 52–66.
20. Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym : Dz.U. 2005 № 17 poz. 141 (пол.). URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20050170141>
21. Ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim : Dz.U. 1999 № 90 poz. 999 (пол.). URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu>

REFERENCES

1. Azhniuk B.M. (2021). *Movna polityka: Ukraina i svit*. [Language policy: Ukraine and the world]. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho.
2. Babii I. (2021). *Movna polityka nezaleznoï Ukraïny*. [Language policy of independent Ukraine]. *Current issues of the humanities: inter-university collection of scientific works of young scientists of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University*, 45 (1), pp. 101–106.
3. Halushko, K. (2010). Natsiia [The nation]. *Encyclopedia of the history of Ukraine* (Vol. 7: Mi – O). Kyiv: Naukova dumka. <http://www.history.org.ua/?termin=Natsiia>
4. *Deklaratsiia prav natsional'nostei Ukrayiny* [Declaration of the Rights of Nationalities of Ukraine]: 01.11.1991 (Declaration) № 1771–XII (Ukr.). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12#Text>
5. Del Gaudio, S. (2019). *Vykladannia mov natsionalnykh menshyn: Italiiskyi dosvid (Na prykladakh slovens'koyi ta khorvats'koyi mov)* [Teaching the languages of national minorities: the Italian experience (using the examples of Slovenian and Croatian languages)]. *Language legislation and language policy: Ukraine, Europe, the world*. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho, pp. 151–165.
6. Del Gaudio S. *Mizhmovni vidnoshennia ta movni prava v Ukrayini ta Italiyi: Porivnial'nyi analiz* [Interlanguage relations and language rights in Ukraine and Italy: a comparative analysis]. *Language rights in the modern world*, 2014, pp. 107–118.
7. Demskyi, S. (2016, September 19). *Khto ia za natsional'nistiu?* [What nationality am I?]. *Verkhovna Rada*. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/p0012697-16#Text>
8. Dotsenko O.L. (2010). *Movna polityka Ukrainy: pohliad zseredyiny*. [Language policy of Ukraine: a view from the inside]. *Scholarly notes of the Tauride National University named after V.I. Vernadsky. Series "Philology. Social communications"*. Simferopol: Tauride National University named after V.I. Vernadsky. 23 (62). № 2. P. 2, pp. 19–23.
9. Kulyk V. (2021). *Movna polityka v bahatomovnykh kraïnakh. Zakordonnyi dosvid ta ioho prydatnist' dlia Ukrainy* [Language policy in multilingual countries. Foreign experience and its suitability for Ukraine]. Kyiv: Dukh i Litera.
10. Masenko L.T. (2004). *Mova i suspil'stvo. Postkolonial'nyi vymir*. [Language and society. The postcolonial dimension]. Kyiv: KM Akademiia.
11. Marasiuk S. (2008). *Doslidzhennia vzaiemozv'iazku katehorii "etnos", "natsiia", "derzhava" v konteksti protsesiv derzhavotvorennia* [Study of the relationship between the categories "ethnos", "nation", "state" in the context of the processes of state formation]. *Actual problems of public administration*. 1 (31), pp. 45–51.
12. Pavlenko, Iu. (2005). *Etnos. Encyclopedia of the history of Ukraine* (Vol. 3: E – I). Kyiv: Naukova dumka. <http://www.history.org.ua/?termin=Etnos>
13. *Pro derzhavnu sluzhbu*. [On the state service]: 10.12.2015 (Law) № 889–VIII (Ukr.). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
14. *Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukraïns'koi movy iak derzhavnoi*. [On the provision of the functioning of the Ukrainian language as an official language]. 25.04.2019 (Law) № 2704–VIII (Ukr.). Retrieved from
15. *Pro korinni narody Ukrayiny* [On the indigenous peoples of Ukraine]. 01.07.2021 (Law) № 1616–IX (Ukr.). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-IX#Text>
16. *Pro natsional'ni menshyny* [On the national minorities]: 25.06.1992 (Law) № 2494–XII (Ukr.). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12#Text>
17. Radei, A.S. (2015). *Etnos i natsiia. Analiz definitsii*. [Ethnicity and the nation. Analysis of definitions]. *Multiverse. Philosophical almanac*, 1–2, pp. 139–140.
18. Russo, L.-Zh. (2007). *Razrabotka i proviedenie v zhyzn' iazykovoï politiki* [Development

- and implementation of the language policy]. *Language policy in the modern world*. Saint Petersburg: Zlatoust, pp. 97–121.
19. Sokolova S.O. (2019). Pershi pidsumky mizhnarodnoho proiektu: Dosvid i zdobutky [The first results of the international project: experience and achievements]. *The Ukrainian language*, 3, pp. 52–66.
  20. *Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* [The Act of January 6, 2005 on National and Ethnic Minorities and Regional Language]: Dz.U. 2005, № 17, poz. 141 (Pl.). Retrieved from <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20050170141>.
  21. *Ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim*. [The Act of October 7, 1999 on the Polish language]: Dz.U. 1999 № 90, poz. 999 (Pl.). Retrieved from <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19990900999>

ОБРАЗ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНОГО ХЕРСОНА В АНГЛОМОВНИХ ІНТЕРНЕТ-ЗМІ

Зуброва О. А.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології та світової літератури
імені професора Олега Мішукова
Херсонський державний університет
вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, Україна
orcid.org/0000-0001-6235-5227
zubrova@i.ua*

Колкунова В. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри галузевого перекладу та іноземних мов
Херсонський національний технічний університет
вул. Інститутська, 11, Хмельницький, Україна
orcid.org/0000-0002-6294-2680
kolkunova@gmail.com*

Ключові слова: *медіаобраз,
інтернет-ЗМІ, цінність
новин, конотація, денотація,
метафорична номінація.*

Стаття є спробою авторів описати та систематизувати основні лінгвістичні засоби, що використовуються англійськими інтернет-ЗМІ для творення медіаобразу тимчасово окупованого Херсона. Із цією метою здійснено обґрунтування поняття «медіаобраз», визначено та проаналізовано комплекс лінгвістичних засобів творення образу міста з урахуванням критерію «цінності новин», який є провідним стилістичним чинником текстів сучасних засобів масової інформації. Актуальність обраного напрямку дослідження зумовлюється необхідністю здійснювати на лінгвістичному рівні критичний аналіз відомостей, які подають засоби масової інформації, для протистояння маніпуляціям із метою впливу на читача та створення необхідного емоційного відгуку. Обрані для дослідження статті інтернет-видань “New York Times”, “The Washington Post” та “The Economist”, матеріали яких є проявом професійної неупередженої журналістики, дали змогу дослідити та проаналізувати мовні засоби творення образу й емоційного враження від окупованого міста. У результаті виконаного дослідження з’ясовано, що медіаобраз тимчасово окупованого Херсона, створений після 24 лютого 2022 року в публікаціях зазначених вище інтернет-видань, є комплексним утворенням, що складається з таких компонентів, як: міські об’єкти, місто як військова стратегічна ціль, окупаційні війська в місті, мешканці міста (їхні потреби, протест проти окупації, психологічний стан). На рівні мови всі вказані складники медіаобразу вербалізуються як прямими номінаціями із залученням денотативного та конотативного значень лексем, так і метафоричними номінаціями. Прямі номінації містять власні назви (топоніми й урбаноніми) та загальні нейтральні й емоційно забарвлені назви. Емоційно забарвлені назви та характеристики застосовуються частіше за нейтральні через свою здатність до впливу на читача. Метафоричні номінації як складник медіаобразу тимчасово окупованого Херсона реалізовані засобами порівнянь, гіпербол і антитез. Метафоричний складник у медіаобразі тимчасово окупованого Херсона є відносно незначним, що пояснюється вимогами до стилю новинних інтернет-статей.

THE IMAGE OF TEMPORARILY OCCUPIED KHERSON IN THE ANGLOPHONE MEDIA

Zubrova O. A.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Philology and World Literature named after
Professor Oleh Mishukov
Kherson State University
Shevchenko str., 57, Ivano-Frankivsk, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6235-5227
zubrova@i.ua*

Kolkunova V. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Industry-Specific Translation
and Foreign Languages
Kherson National Technical University
Instytutska str., 11, Khmelnytskyi, Ukraine
orcid.org/0000-0002-6294-2680
kolkunova@gmail.com*

Key words: *media image, internet media, news value, connotation, denotation, metaphorical naming unit.*

The paper represents the authors' attempt to describe and organize the basic linguistic tools used by the Anglophone media to create the image of temporarily occupied Kherson. To that end, the authors define the concept of "media image" and analyze the entirety of the linguistic means used to create the image of the city. In this context they take into account the criterion of "news value", which is a leading style forming factor in the modern media texts. The topicality of the chosen study direction is determined by the need to carry out a critical linguistic analysis of the information provided in the media and to oppose manipulations that influence the reader and create their predetermined emotional response. Case study of the internet publications of The New York Times, The Washington Post and The Economist dated after February 24, 2022, enabled the authors to explore and analyze the linguistic means of creating the image of the occupied city and the emotional impression of it. As the outcome of the study, the paper represents the media image of temporarily occupied Kherson as a complex formation consisting of the components as follows: the urban objects, the city as a military strategic target, the occupation troops in the city, the city residents (their needs, protest against occupation, psychological condition). At the language level, all these components of Kherson media image are verbalized by direct naming units including denotative and connotative ones, and metaphorical naming units. The denotative naming units contain proper names (toponyms and urbanonyms), as well as general neutral and emotionally colored units. The emotionally colored naming units are used more often than the neutral ones because of their ability to influence the reader. The metaphorical naming units as a component of the media image of temporarily occupied Kherson are implemented by means of comparison, hyperbole and antithesis. The metaphorical component in the media image of temporarily occupied Kherson is relatively insignificant, which is explained by the requirements for the style of the internet news reports.

У сучасному світі людина перебуває під впливом засобів масової інформації, завдяки яким вона створює або доповнює власний образ світу, що

складається з калейдоскопу образів, створених у різноманітних ЗМІ. Саме тому в останнє десятиліття постійно підвищується актуальність дослі-

дження різноманітних аспектів створення медіа-образів, особливо тих, які виникають у результаті підвищеного інтересу журналістів до явищ і предметів об'єктивної дійсності, які раніше були поза їхньою увагою.

Дослідженню образу присвячено роботи представників різних галузей науки – філософів: М. Вебера, Л. Левчук, Б. Якимчука й інших; психологів: З. Фрейда, К.Г. Юнга, Ф. Василюка й інших; мовознавців: О. Потєбні, В. Кухаренко, Л. Белехової й інших. Медіаобраз виступає предметом наукової розвідки в роботах Є. Богдан, Т. Галинської, Д. Циліорик та інших.

Мета нашого дослідження – описати та систематизувати основні лінгвістичні засоби створення образу тимчасово окупованого Херсона в англomовних ЗМІ на матеріалі авторитетних інтернет-видань на підставі обґрунтування поняття «медіаобраз», розгалуження лінгвістичних засобів творення образу міста та їх аналізу з урахуванням вимог до новинних текстів.

Об'єктом дослідження є медіаобраз як фрагмент об'єктивної дійсності, представлений у тексті інтернет-ЗМІ, а предметом – лінгвістичні засоби творення образу тимчасово окупованого Херсона в англomовних інтернет-виданнях.

У сучасних дослідженнях образ, створений засобами масової інформації, визначається як медіаобраз, який вербалізується у текстах публіцистичного жанру. Будь-який медіаобраз є комплексним утворенням, яке є результатом колективної роботи журналістів над образом людини, явища або предмета [1]. Медіаобраз не може відобразити повну картину реальності, а відбиває лише її фрагменти, причому, незважаючи на об'єктивність, яка має бути притаманна текстам публіцистичного жанру, образи, створені журналістами, віддзеркалюють їхні власні погляди та ціннісні орієнтації.

Текстуалізація міста створює власну реальність, стає способом бачення міста, хоча й текст не може замінити мешканців, будівлі й інші реалії, які існують у фізичному місті. Реальне місто є фізичним конструктом, а місто, утілене в тексті, – літературним або культурним конструктом, реальністю із власною динамікою [6, с. 291].

Образ міста створюється в текстах різних типів: у рукописах, друкованих виданнях, що містять прозу та поезію, періодичних виданнях, у графіті та вуличних знаках. У нашій статті звернемося до мовних засобів створення образу міста саме в текстах публіцистичного жанру, що, безумовно, має свої специфічні риси порівняно з інструментами створення образів у художніх текстах [12, с. 7].

Образ міста – це узагальнене уявлення про нього, створене авторами текстів. Публікації ЗМІ, що зображують образ конкретного міста,

деякою мірою впливають на сприйняття цього міста великою кількістю людей. Місто Херсон є адміністративним, економічним і культурним центром однієї з південних областей України. Це місто раніше майже не фігурувало в англomовних ЗМІ, але з початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну Херсон опинився в окупації, що і стало тим чинником, який стимулював інтерес до міста з боку іноземних засобів масової інформації. Матеріалом дослідження обрано авторитетні англomовні ЗМІ: “New York Times”, “The Washington Post”, “The Economist”, які висвітлюють події України загалом і Херсона зокрема в жанрі інформаційних повідомлень (репортажів, інтерв'ю) і аналітичних матеріалів (аналітичних статей, оглядів, прогнозів). Повідомлення в основному пов'язані з військовою тематикою та життям в окупованому місті.

Під час дослідження образів, створених у текстах публіцистичного стилю, варто пам'ятати про той факт, що вибір і спосіб передачі інформації в них жорстко підпорядковуються критерію «цінності новин», отже, журналісти пишуть про те, що варто уваги, і таким чином, щоб привернути увагу читачів.

М. Беднарк і Х. Кейпл представили класифікацію «цінності новин», що містить такі характеристики, як: негативність, відомість, співзвучність, впливовість, новизна, надзвичайність і персоналізація. Параметр негативності підштовхує журналістів до висвітлення конфліктів, катастроф або війн, причому саме цю характеристику називають основною цінністю новин, яка приваблює найбільшу кількість читачів або глядачів. Деякі матеріали набувають популярності завдяки фокусуванню на відомих особистостях – зірках або політиках. Критерій співзвучності відбиває те, якою мірою аспекти, розкриті в матеріалі, збігаються зі стереотипами про події, країни, міста та людей, зображених у ній. Найбільший попит, звичайно, є на образи, які цілком збігаються зі стереотипами, яких дотримуються читачі. Також заслуговують на висвітлення події, які спричиняють серйозні наслідки або мають національний чи глобальний вплив. Критерій новизни передбачає увагу до подій і фактів, які є незвичними або рідкісними. Надзвичайність новин теж виступає одним з основоположних чинників, причому ефект надзвичайності максимізується та підкреслюється авторами різноманітними мовними засобами, що дають змогу посилити вплив на читача, гіперболізують окремі аспекти події. Персоналізовані новини приваблюють аудиторію більше, ніж зображення узагальнених понять, тому новинні матеріали часто містять свідчення очевидців, які розповідають свою історію [2].

З огляду на такий підхід стає зрозумілим той факт, що фокус уваги англomовних новинних інтернет-видань суттєво зсунувся у бік висвітлення подій в Україні, оскільки ці події відповідають усім критеріям «цінності новин», поданим вище. За період із 24 лютого 2022 р. англomовними медіа опубліковано значну кількість матеріалів, у яких створено образи українських міст, зокрема й тимчасово окупованого Херсона.

Образ міста, створений у будь-якому медіатексті, відбиває суб'єктивне сприйняття автора та зумовлюється контекстом подій, що описуються в матеріалі. Образ Херсона в англomовних інтернет-ЗМІ змальовується в руслі висвітлення військових дій і окупації міста. У загальному вигляді змістову структуру образу тимчасово окупованого Херсона в англomовних ЗМІ можна зобразити як сукупність таких елементів, як: міські об'єкти, місто як військова стратегічна ціль, вплив окупаційних військ на місто, мешканці міста (їхні потреби, протест проти окупації, психологічний стан). Це основні сфери, що потрапили у фокус уваги англomовних інтернет-ЗМІ та через які формується образ окупованого міста. Змістова структура образу тимчасового окупованого Херсона подана на рис. 1.

Кожен із виділених елементів образу представлено в текстах інтернет-ЗМІ на лінгвістичному рівні як прямими номінаціями із залученням денотативного і конотативного значень лексем, так і метафоричними номінаціями.

На денотативному рівні образ тимчасово окупованого Херсона зображується нейтральною лексикою – загальними та власними назвами. Образ міста вербалізується в тексті уживанням топонімів – назв географічних об'єктів, а також урбанонімів – різновиду топонімів на позначення внутрішньоміських об'єктів. Хоча топоніми й урбаноніми зазвичай широко застосовуються для створення образів міст у текстах різних стилів, для змалювання образу Херсона використано незначну їх кількість: це топонім на позначення міста *Kherson*, який уживається з найбільшою частотністю, топонім *the Dnieper river* на позначення річки, яка є основним водним шляхом регіону, а також урбаноніми: назви головної площі міста – *Freedom Square*, скверу в центрі міста – *Potemkin Square*, парку на околиці Херсона – *the*

Purple Park, найбільшого торговельно-розважального комплексу – *Fabrika*.

Топонім *Kherson* уживається з інформативною метою, надаючи читачам загальне уявлення про географічне положення міста та поточну політичну ситуацію:

– “<...> *the Russian invaders, who now occupy nearly all of this 11,000-square-mile strategically vital region, including its capital, the Black Sea port city of Kherson*” [3];

– “<...> *the city of Kherson, the only provincial capital that has fallen to Russians*” [7];

– “<...> *Kherson became the first Ukrainian city to be captured since Russia's invasion*” [4].

Образ міста поряд із топонімом *Kherson* вербалізується низкою лексем – *city, capital, port, region*, які входять до складу словосполучень: *strategically vital region, the Black Sea port city, provincial capital that has fallen to Russians, a city <...> on the estuary of the Dnieper river in southern Ukraine* [11], які виконують інформативну функцію та є емоційно нейтральними. Найчастотнішими епітетами, які доповнюють образ Херсона в інтернет-ЗМІ, є *provincial, port, occupied, captured*, які надають фактичну характеристику міста.

Трапляються і більш емоційні описи, які апелюють до європейських читачів, пропонуючи порівняння Херсона з містами їхнього проживання (Херсон неодноразово порівнюється з містом Бордо (*Bordeaux*), що на півдні Франції):

“<...> *normally a sleepy, provincial place, similar in population and distance from the sea to Bordeaux, but now a strategically important part of Russia's attempt to take control of a corridor along Ukraine's entire coast*” [9].

У створенні образу Херсона журналіст використовує прийом антитези, протиставляє те, яким місто було в мирний час (*a sleepy, provincial place*), та те, чим воно стало під час війни (*a strategically important part of Russia's attempt to take control of a corridor along Ukraine's entire coast*). Для опису Херсона застосовано прийом уособлення міста із живою істотою (Херсон – це сонне місто (*a sleepy place*)), проте для російських загарбників воно виявилось не більше, ніж стратегічно важливою частиною (*a strategically important part*) загального військового плану щодо взяття під контроль Чорноморського узбережжя. Читач відчуває, що

Рис. 1. Змістова структура образу Херсона в англomовних інтернет-ЗМІ

місто втрачає частку своєї людяності та чарівності під впливом жорстокої дійсності.

Проведений аналіз фактичного матеріалу довів, що образ міста Херсона створюється в англомовних інтернет-ЗМІ здебільшого не описом топоніміки міста та вербальною реконструкцією міських об'єктів, а шляхом передачі атмосфери, яка панує в окупованому місті. Одним із компонентів образу Херсона виступає окупаційна влада, яка його корінним образом змінює, перетворює сонячне південне місто на місто, у якому панують смерть, страх і мародерство:

“Russian soldiers enter the port city – bringing death, looting and fear” [4].

Вербалізаторами образу міста в даному випадку виступають іменники з негативною конотацією *death, looting and fear*, увагу до яких привернуто за допомогою авторської пунктуації – ненормативного вживання тире.

Для опису окупантів як компонента образу Херсона залучаються також дієслова з негативною конотацією (*kill, intimidate, detain, rob, kidnap, abduct, torture, execute, stifle* та інші). Посилення впливу на читача відбувається шляхом перелічення лексем, що належать до спільного лексико-семантичного поля *“crime”*:

– *“<...> they systematically intimidated locals by detaining the most active residents, robbing the homes of local activists, and kidnapping local politicians and journalists”* [7];

– *“<...> they engaged in a continuing campaign to stifle dissent that included abducting, torturing and executing political and cultural leaders who were deemed a threat”* [7].

Для опису впливу війни на Херсон і область неодноразово вживається антитеза, наприклад:

“If the city survived, albeit deserted, some villages in the region were simply wiped out” [7].

Образ міста доповнюється й описом ставлення містян до окупантів, до якого залучається лексика з негативною конотацією, негативний ефект посилюється шляхом повторів (наприклад, *hate, hate, hate*) або вживання слів-підсилювачів (наприклад, *absolutely, extreme*):

“People there hate, hate, hate” [5].

“They absolutely despise them” [5].

Херсон періоду російської окупації постає в англомовних ЗМІ сюрреалістичним містом – автори неодноразово це підкреслюють різними мовними засобами та проводять паралелі з іншою реальністю. У статтях фігурують вирази *different reality, a state-imposed reality, surreal*, згадуються і 90-ті рр., в які нібито повернулося місто, здійснивши подорож у часі:

“We live in a different reality” [7]

“<...> in the occupied territories of Ukraine, people are living in a state-imposed reality that is

becoming even more surreal than that of Soviet-era communism” [7].

“Kherson has returned to the 1990’s when only vodka, beer and cigarettes were for sale” [7].

Війна перетворила Херсон із провінційного південного міста на стратегічну ціль, і образ міста створено з урахуванням цього факту. Журналісти створюють метафоричний образ Херсона як стратегічної та символічної мети та надважливої території, а звільнення Херсона українськими збройними силами описано як нищівний удар по амбіціях російського президента:

“Retaking Kherson would mark a devastating blow to Russian President Vladimir Putin’s ambitions in Ukraine” [8].

“Kherson is critical terrain because it is the only area of Ukraine in which Russian forces hold ground on the west bank of the Dnipro River” [5].

“<...> it is a crucial strategic and symbolic target for Ukraine’s southern counterattack” [13].

Важливим змістовим компонентом образу тимчасово окупованого Херсона є його мешканці, оскільки опису їхніх потреб, психічного стану й опору окупантам присвячено значну увагу журналістів. Херсон описано як місто, у якому спостерігається гуманітарна катастрофа, що передається шляхом неодноразового вживання фразового дієслова *cut off*, дієслів *access, operate, limit*, іменників *isolation* і *lack*:

“<...> much of Ukraine’s southern Kherson region isolated, without access to basic medicines and cut off from Ukrainian cellphone and internet service” [8].

“<...> people don’t have access to money while their local Ukrainian banks and ATMs are not operating” [5].

З метою додаткового впливу на читача журналісти уникають нейтральних лексем і вдаються до вживання емоційно забарвленої лексики. Так, наприклад, дієслово *to leave* замінюється на *to flee*:

“Kherson residents have used the crossing to flee the fighting” [3].

В інших випадках автори вдаються до гіперболізації, як, наприклад, у словосполученні *huge queues for bread* [4]. Усі ці прийоми відповідають критеріям цінності новин і мають на меті привертання уваги читачів до новинного матеріалу.

Образ тимчасово окупованого Херсона доповнюється описами психологічного стану його мешканців за допомогою емоційно-експресивної лексики, наприклад: іменників *depression, uncertainty, silence, secrecy, fear, suspense*, прикметників *desperate, not cheerful, nervous* тощо. Змальовується образ міста, мешканці якого емоційно виснажені, перебувають, з одного боку, у стані страху, а з іншого – очікують на звільнення та повернення свободи:

– “*Very many people are in deep depression or suffering from nervous breakdowns*” [5];

– “<...> *waiting for freedom under silence, secrecy and fear*” [7];

– “*The mood in Kherson is not cheerful. The city is now in suspense*” [10].

Отже, образ Херсона, створений у новинних статтях 2022 р., є комплексним утворенням, що складається з низки змістових компонентів. Лінгвістично образ міста створюється власними назвами – топонімами, урбанонімами як різновидом топонімів, а також загальними назвами, як нейтральними, так і емоційно забарвленими. Останнім журналісти віддають перевагу з метою привертання уваги читача. Метафорична складова частина образу представлена незначною мірою з огляду на те, що матеріалом дослідження виступили новинні статті інтернет-видань. Зафіксовано вживання виразних засобів і стилістичних прийомів: порівняння, гіперболи й антитези. Подальші дослідження в руслі даної проблематики передбачають вивчення когнітивного аспекту, а також особливостей створення образу мирного повоєнного Херсона.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волик А.В. Філософський, психологічний, художній та публіцистичний образи: сутність понять. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2019. VII (32). I. P. 79–84.
2. Bednarek M., Caple H. “Value added”: Language, image and news values. *Discourse, Context & Media*. 2012. № 1. P. 103–113. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2211695812000098?via%3Dihub>
3. Hendrix S., Korolchuk S. In fiercely contested Kherson, Ukraine pushes to retake occupied lands. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/09/01/ukraine-russia-kherson-military-offensive/>
4. Kherson diary: “The Russians fire a warning shot. But people are not afraid”. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/06/kherson-diary-the-russians-fire-a-warning-shot-but-people-are-not-afraid>
5. Khurshudyan I., Stern D. In Kherson, misery under Russian occupation, hope over Ukrainian gains. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/06/12/ukraine-kherson-counteroffensive-russian-occupation/>
6. Lehan R. *The City in Literature: an intellectual and cultural history* University of California Press, 1998. 307 p.
7. Mendel I. In occupied Kherson, Russia is imposing a grim, hopeless reality. May 27, 2022. URL: <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/05/27/kherson-russian-occupation-ukraine/>
8. On the Kherson frontlines, little sign of a Ukrainian offensive / L. Morris et al. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/08/12/ukraine-kherson-battle/>
9. Ordinary Ukrainians are resisting Vladimir Putin’s occupying force in Kherson and elsewhere. URL: <https://www.economist.com/europe/ordinary-ukrainians-are-resisting-vladimir-putins-occupying-force-in-kherson-and-elsewhere/21808101>
10. Residents urged to leave annexed region as Ukraine advances. URL: <https://www.hurriyetdailynews.com/residents-urged-to-leave-annexed-region-as-ukraine-advances-177712>
11. Steavenson W., Rodionova M. Collaborators, demonstrators, soldiers, spies: life under Russian occupation. URL: <https://www.economist.com/1843/2022/05/27/collaborators-demonstrators-soldiers-spies-life-under-russian-occupation>
12. *Text and Image in the City: Manuscript, Print and Visual Culture in Urban Space* / ed. J. Hicks, C. Armstrong. Cambridge Scholars Publishing. 190 p.
13. Ukraine claims gains near Kherson as UK sends anti-aircraft missiles. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/oct/12/ukraine-gains-kherson-air-defences-iris-t-germany>

REFERENCES

1. Volyk A.V. Filosofskyi, psykhologichnyi, khudozhnii ta publitsystychni obrazy: sutnist poniat [Philosophical, psychological, artistic and journalistic images: the essence of the concepts]. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2019. VII (32), I. C. 79–84.
2. Bednarek M., Caple H. “Value added”: Language, image and news values. *Discourse, Context & Media*. 2012. № 1. P. 103–113. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2211695812000098?via%3Dihub>
3. Hendrix S., Korolchuk S. In fiercely contested Kherson, Ukraine pushes to retake occupied lands. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/09/01/ukraine-russia-kherson-military-offensive/>
4. Kherson diary: “The Russians fire a warning shot. But people are not afraid”. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/06/kherson-diary-the-russians-fire-a-warning-shot-but-people-are-not-afraid>
5. Khurshudyan I., Stern D. In Kherson, misery under Russian occupation, hope over Ukrainian gains. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/06/12/ukraine-kherson-counteroffensive-russian-occupation/>

6. Lehan R. *The City in Literature: an intellectual and cultural history*. University of California Press, 1998. 307 p.
7. Mendel I. In occupied Kherson, Russia is imposing a grim, hopeless reality. May 27, 2022. URL: <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/05/27/kherson-russian-occupation-ukraine/>
8. Morris L., Sly L., Bennet D., Galouchka A. On the Kherson frontlines, little sign of a Ukrainian offensive. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/08/12/ukraine-kherson-battle/>
9. Ordinary Ukrainians are resisting Vladimir Putin's occupying force in Kherson and elsewhere. URL: <https://www.economist.com/europe/ordinary-ukrainians-are-resisting-vladimir-putins-occupying-force-in-kherson-and-elsewhere/21808101>
10. Residents urged to leave annexed region as Ukraine advances. URL: <https://www.hurriyetdailynews.com/residents-urged-to-leave-annexed-region-as-ukraine-advances-177712>.
11. Steavenson W., Rodionova M. Collaborators, demonstrators, soldiers, spies: life under Russian occupation. URL: <https://www.economist.com/1843/2022/05/27/collaborators-demonstrators-soldiers-spies-life-under-russian-occupation>
12. *Text and Image in the City: Manuscript, Print and Visual Culture in Urban Space* / ed. J. Hicks, C. Armstrong. Cambridge Scholars Publishing. 190 p.
13. Ukraine claims gains near Kherson as UK sends anti-aircraft missiles. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/oct/12/ukraine-gains-kherson-air-defences-iris-t-germany>

COMPUTER TERMINOLOGY AS A TYPE OF INNOVATION IN ENGLISH DISCOURSE

Liu Xuena

Postgraduate Student at the Department of English Philology

Faculty of Foreign Philology

National Pedagogical Dragomanov University

Pyrohova str., 9, Kyiv, Ukraine

orcid.org/0000-0002-2160-4271

xuena_liu@foxmail.com

Key words: *neologism, metaterminological system, metaterminology, Internet communication.*

The appearance of a large number of English-language innovations, which arose due to the development of the field of computer technologies and its implementation in various spheres of life and activity of representatives of the English-speaking world, caused the formation of a new subsystem of the English language – metaterminological systems of the field of computer technologies. The defined meta-terminological system is an artificial, abstract, syncretic, ideal formation, the theoretical and methodological relevance of its separation is dictated by the research goal of the need to solve the problem of representing integral fragments of human existence and reality and its verbal embodiment. The analyzed subsystem is a complex, multi-level macrostructure that represents qualitatively new modes of human existence and reality, mediated by the existence of the computer and Internet communication. The complex, multidimensional nature and structural organization of the meta-terminological system of the English language in the field of computer technologies reflects the totality and regularity of the connections that exist between the concepts of the computer field and other spheres of human life and activity in the English-speaking world. The emergence of the concept of “metaterminological system” in the network of research linguistic space of the 21st century is due to the evolutionary changes that took place in this field of humanitarian knowledge at the end of the 20th and the beginning of the 21st centuries. Due to the conceptual focus of linguistic research in the direction of their interdisciplinary and polyparadigmatism, it led to the generalization of their perspective, the inclusion of research material in qualitatively new systems, as evidenced by scientific works dedicated to the study of multimodal spaces, conceptspheres and conceptsystems, fractals, frame networks, innovative logosphere. These and other aspects indicate a modern general scientific tendency towards the integration and synthesis of scientific knowledge.

КОМП'ЮТЕРНА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ВИД НОВОУТВОРЕНЬ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Лю Сюена

*аспірантка кафедри англійської філології
факультету іноземної філології*

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

вул. Пирогова, 9, Київ, Україна

orcid.org/0000-0002-2160-4271

xiuena_liu@foxmail.com

Ключові слова: *неологізм, метатерміносистема, метатермінологія, інтернет-комунікація.*

Поява великої кількості англomовних нововведень, які виникли внаслідок розвитку галузі комп'ютерних технологій і впровадження їх у різні сфери життя та діяльності представників англomовного світу, спричинила формування нової підсистеми англійської мови – метатермінологічної системи галузі комп'ютерних технологій. Визначена метатерміносистема є штучним, абстрактним, синкретичним, ідеальним утворенням, теоретико-методологічна актуальність її виокремлення продиктована метою дослідження – необхідністю вирішення проблеми репрезентації цілісних фрагментів людського буття та реальності, її вербального втілення. Аналізована підсистема є складною, багаторівневою макроструктурою, яка репрезентує якісно нові модули людського буття та реальності, опосередковані існуванням комп'ютера й інтернет-комунікації. Складний, багатовимірний характер і структурна організація метатерміносистеми англійської мови в галузі комп'ютерних технологій відображають сукупність і закономірність зв'язків, які існують між поняттями комп'ютерної сфери й іншими сферами життя та діяльності людини в англomовному світі. Поява поняття «метатермінологічна система» у мережі дослідницького лінгвістичного простору ХХІ століття зумовлено еволюційними змінами, що відбулися в цій галузі гуманітарного знання наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. Завдяки концептуальній спрямованості лінгвістичних досліджень у напрямі їхньої міждисциплінарності та поліпарадигмальності це привело до узагальнення їхньої перспективи, включення досліджуваного матеріалу в якісно нові системи, про що свідчать наукові праці, присвячені вивченню мультимодальних просторів, концептосфер і концептосистем, фракталів, фреймових мереж, інноваційної логосфери. Ці й інші аспекти свідчать про сучасну загальнонаукову тенденцію до інтеграції та синтезу наукових знань.

Formulation of the problem. At the end of the 20'th and the beginning of the 21'st centuries, the field of computer technologies becomes one of the main sources of replenishment of the English language with innovative units in connection with the appearance of a large number of new concepts and realities that require language designation. The global spread of the computer sphere, its introduction into other spheres of life and activity of English-speaking communities and the entire world community lead to the emergence of such concepts as “computer life”, “virtual reality”, “computer-mediated reality”, “computer-mediated communication”.

If computer existence is understood as a virtual reality created in an electronic environment – cyberspace, the concept of “computer-mediated reality” denotes, first of all, such social reality, which is a multidimensional sphere of synthesis of reality, human experience and activity, mediated by the latest digital and informational technologies. These concepts correlate with each other, as well as with the concept of “computer-mediated communication”, which serves as a means of designating the process of communication and information exchange carried out via the Internet in various spheres of human life.

Acquiring primary importance for modern information societies, the concepts of “computer

existence” and “computer-mediated reality” become the object of consideration by sociology, cultural studies, and philosophy. Their research in linguistics as complex, integral, multidimensional fragments of extra-linguistic reality in verbal embodiment becomes possible thanks to the introduction of the concept of “metaterminological system” into scientific linguistic circulation. The emergence of the concept of “metaterminological system” in the network of research linguistic space of the 21st century is due to the evolutionary changes that took place in this field of humanitarian knowledge at the end of the 20th – beginning of the 21st centuries

Analysis of the latest research and publications. The relevance of the article is determined by the interdisciplinary and polyparadigmatic nature of modern linguistic research, the general focus of the linguistic paradigm of knowledge on the development of qualitatively new research objects that allow solving the problem of verbal positioning of integral, dynamic fragments of non-speech reality, one of which is the field of computer technologies. The scientific work is relevant in view of the role of innovative units of a certain sphere in enriching the vocabulary of the English language in recent decades, the need to carry out a comprehensive analysis of their structural-semantic and socio-functional characteristics in order to further study all innovative processes and phenomena that occur in the modern English language, determining dynamics of its development.

The purpose of the research. The purpose of the research is to clarify the structural and semantic and socio-functional parameters of the units of the English language meta-term system in the field of computer technologies.

Achieving the set goal involves the implementation of the following tasks:

- to determine the epistemological aspects of distinguishing and researching the concept of “metaterminological system” in linguistics;
- characterize the concept of “computer subtext” and identify its component units;
- establish the stages of development of computer sublanguage and its units;
- identify extralingual and intralingual aspects of the parameterization of the meta-term system of the English language in the field of computer technologies as a form of system organization of innovative units;
- to find out the structural and semantic characteristics of innovative units of the meta-term system of the English language in the field of computer technologies;
- to carry out an analysis of socio-functional characteristics of innovative units of the meta-terminological system of the English language in the field of computer technologies.

The main research material. There are different opinions about the emergence of the concept of “computer subtext”. According to one, this concept appeared simultaneously with the invention and spread of electronic computing machines in the USA in the 20th century.

Since the birthplace and leader of the field of computer technologies was and remains the USA, it is quite natural that the initial nomination of computer concepts and realities took place in the English language, without borrowing foreign language units to denote them. Computer terminology was formed by borrowing and translating from English into other languages. Morphological (prefixation, suffixation, abbreviation, etc.), syntactic (formation of terminological phrases) and morphological-syntactic (conversion) methods also played a significant role in the creation of English-language computer terminology. We note that some of them were integrated in the creation of English-language computer terms in an attempt to more accurately reflect the essence of the termed concept.

According to another, the concept arose in the 80^s of the 20th century in connection with the beginning of the “mini-computer era”. In general, computer language is considered a means of written and oral communication between different groups of people in the field of computer technology.

Computer subtitles consist of computer terms, professional vocabulary and jargon. Computer sublanguage has a field structure consisting of the so-called core zone, explained by computer terms, and the peripheral zone, represented by professional vocabulary and computer jargon. Computer terminology belongs to the composition of the literary language and denotes special concepts specific to this field. Professionalisms are used by specialists in the relevant field as unofficial synonyms for computer terms. Computer jargonisms are colloquial units for the designation of concepts in the computer sphere, evaluatively and expressively colored, belonging to the vocabulary of a low tone.

Since the field of computer technologies is constantly developing, spreading to almost all spheres of life and activity of mankind, a characteristic feature of the computer language is its constant replenishment with units to denote new concepts and realities. At the same time, some terms become obsolete and gradually go out of common use, being replaced by new ones in connection with evolutionary changes occurring in a certain area.

Consideration of the history of the formation and development of English-language computer subtitles and its terminology requires at least a fragmentary outline of the main ways of creating these units. We note that term formation is based on the same principles as the word formation of the literary

language, and is built according to the same word formation models. Like commonly used words, terms subject to the same phonetic, morphological, and syntactic rules are classified according to the same grammatical categories.

Traditionally used in the computer terminology of the English language, as well as in many other branch terminologies, the semantic method of creation was particularly active at the beginning of the creation of this layer of vocabulary and was marked in its development by spontaneity, non-systematic and non-standardization. The semantic method of term formation is carried out by terminologicalization and reterminologicalization. Terminology is understood as the acquisition by a commonly used word of the features of a term.

The reverse of terminologisation is the process of determinologisation, which consists in expanding the meaning of terms and their transition into the system of general literary language.

The question of the features and form of the system organization of the general innovations of computer subtitles, which mark various substratum spheres of the computer-mediated reality of English-speaking communities, remains open to this day. Since the term system is a form of systematic organization of computer terms, we believe that the concept of “meta-term system of the English language of the computer “computer technologies” which are just beginning to be developed in linguistics”.

The semantics of the term for the analyzed concept indicates that it is a unit of a higher level of abstraction and generalization compared to the concept of “term system”. This term is used by us for the integrated designation of all innovative units of the nomination of objects, concepts, phenomena, realities of the latest modes of being and the reality of English-speaking communities, created and mediated by computer technologies.

Conditions of parameterization, i.e. determination of the parameters of the study of the meta-term system of the English language in the field of computer technologies, which is a complex, multi-level, multi-dimensional system of the organization of the general.

English-language computer innovations are determined by a number of extralingual and intralingual (purely linguistic) factors. It is extralinguistic factors that have contributed to the emergence, use and spread of a large number of English-language computer innovations not only among English speakers, but also throughout the world and, as a result, the need to systematize them for the purpose of linguistic analysis. Such extralingual factors should include: informatization, computerization of English speakers societies and the entire world community as a whole, the creation and spread of the Internet sphere and cyberspace, as

well as the processes of globalization of the world community, the expansion of the English language, the priority of linguistic coding of concepts, the realities of computer-mediated reality through its means.

Informatization became possible thanks to the advent of computers, which provided wide opportunities for working with information and communication.

Scientific, technical and socio-cultural progress was and remains impossible without informatization and without computers. Driven by scientific and technical progress and informatization processes, carried out at the end of the 20'th – beginning of the 21'st century, total computerization became, in the opinion of L. Lengel and A. Tomik, “an organic and natural process that fundamentally changed almost all spheres of life of a modern person”. We note that the concept of “informatization” is broader and more comprehensive than the concept of “computerization”. Informatization took place on the basis of computerization and was the process of forming a new automated environment for the generation of information, knowledge, their processing, distribution and transformation into a powerful production force, material and socio-cultural potential and a factor of human progress.

Conclusions and prospects for further research. The concept of “metaterminology” is only beginning to be developed in modern linguistics, which is due to the generalization of the perspective and the polyparadigmatic nature of this science of the humanitarian cycle, the involvement of data from its various research paradigms, directions of one research paradigm, and other sciences. This allows us to talk about the processes of globalization, synthesis, and integration of knowledge that occur not only in linguistics, but also in science in general.

The emergence and spread in the USA of such an innovative field of man-made reality as the field of computer technologies has led to the development of a new subsystem of the English language – its computer context, which contains terminological units, professional and slang computer vocabulary. Despite the fact that computer subtitles have become the object of close attention of a large number of linguists, the question of history and stages of its development has not been considered until now. We singled out six stages of development of the computer language and its terminology, which correlate with the stages of development of the computer field itself. In contrast to the professionalisms and jargonisms of the relevant field, computer terminology belonging to the literary language was recorded in specialized scientific and technical literature throughout the history of the development of the analyzed field and its context.

The reason for the main difficulty of studying English-language computer science is that its units are in the process of continuous development and dynamic changes. In this connection, the questions of the peculiarities of the system organization of English-language term units of the computer sublanguage remain open to this day. The classic view that exists in terminology today is that the terminological system of the English language in the field of computer technology, in contrast to English-language computer terminology, is a deliberately ordered set of terms that were subject to the processes of ordering, standardization and were fixed in dictionaries. The terminological system of the field of computer technologies of the English language was formed on the basis of its terminology, which arose spontaneously and disorderly in the process of the development of the specified field.

BIBLIOGRAPHY

1. Бігунова С.А., Зубілевич М.І. Афіксальна номінація відантропонімних дериватів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». Острог : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2017. Вип. 64. Ч. 1. С. 53–55.
2. Кіщенко Н.Д. Вербалізація концепту WISDOM/МУДРІСТЬ у дискурсі англійської авторської казки : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2017. 189 с.
3. Kishchenko N. Models of Artistic-Figurative Metaphors of Wisdom in English Fairy Tales. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University: Current Trends in Language Development*, 9, 87–94 [in English].
4. Mykhalchuk, N., Bihunova, S., Fridrikh, A., Vietrova, I. (2021). Cross-cultural understanding of metaphors in information technology sphere // *Cognitive Studies / Études cognitives: Warsaw*, 2021 (№ 21), 16 p. <https://doi.org/10.11649/cs.2475> [in English].

REFERENCES

1. Bihunova S.A., Zubilevych M.I. (2017). Afiksalna nominatsiia vidantroponimnykh deryativ [Affixal nomination of anthroponymic derivatives]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*. Seriia "Filolohichna". Ostroh: *Vyd-vo Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*, № 64, vol. 1, pp. 53–55 p. [in Ukrainian].
2. Kishchenko N.D. (2017). Verbalizatsiya kontseptu WISDOM/MUDRIST' u diskursi anglo-movnoyi avtorskoyi kazky [Verbalization of the WISDOM/WISDOM concept in the discourse of an English-language author's fairy tale]: dis. ... kand. filol. nauk: 10.02.04 "Germanski movy". Kyiv, 189 p. [in Ukrainian].
3. Kishchenko, N. (2019). Models of Artistic-Figurative Metaphors of Wisdom in English Fairy Tales. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University: Current Trends in Language Development*, 9, 87–94 [in English].
4. Mykhalchuk, N., Bihunova, S., Fridrikh, A., Vietrova, I. (2021). Cross-cultural understanding of metaphors in information technology sphere // *Cognitive Studies / Études cognitives: Warsaw*, 2021 (№ 21), 16 p. <https://doi.org/10.11649/cs.2475> [in English].

ЗАКОНИ Я. ГРИММА ТА К. ВЕРНЕРА ЯК ЧАСТИНА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ФІЛОЛОГА

Панченко О. І.

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
пр. Гагаріна, 72, Дніпро, Україна
orcid.org/0000-0003-2217-5613
epanchenko2017@gmail.com*

Вотінцева М. Л.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
пр. Гагаріна, 72, Дніпро, Україна
orcid.org/0000-0001-6947-8553
votis@ua.fm*

Ключові слова: фонетичний закон, пересув, приголосні, прадавньоіндоєвропейська мова, прадавньогерманська мова.

Статтю написано в руслі актуальних досліджень, оскільки фонетичні закони Я. Грімма та К. Вернера є основою порівняння лексичного запасу германських мов, що сприяє навчанню іноземної мови філолога-початківця. Термін «фонетичний закон» належить Ф. Боппу та позначає фіксацію звукового переходу, що відбувся в минулому за певних умов. Закон Я. Грімма є вдалим узагальненням історичної фонетики німецьких мов. Докладне викладення та тлумачення цих законів у лінгвістичній літературі можна вважати вичерпним. Тому метою нашої роботи є аналіз засобів навчання цих законів майбутніх філологів. Розуміння законів Я. Грімма та К. Вернера студентами-першокурсниками філологічних спеціальностей є необхідним складником їхньої професійної підготовки і має неабияке практичне значення, оскільки дає змогу знаходити паралелі між словами різних мов і встановлювати їх переклад. Але для досягнення цього розуміння викладачеві треба ретельно підготувати пояснення законів та постійно затреновувати пояснений матеріал. Ми пропонуємо кілька етапів і варіантів роботи із цими законами. Передусім їх пояснення пропонуємо починати з низки слайдів у програмі Power Point, далі передивитися відео з поясненнями, які надають англійськомовні фахівці. Після цього вважаємо доцільним ще раз коротко пояснити зміст законів рідною мовою, за можливості, поставити питання студентам за змістом поясненого матеріалу. Заключним завданням після першої лекції про закони Я. Грімма та К. Вернера є встановлення спорідненості слів. Такі вправи ми вважаємо за потрібне виконувати на кожному занятті до кінця вивчення курсу, оскільки цей матеріал, на наш погляд, є найважливішою практичною складовою частиною дисципліни «Вступ до германської філології». Далі доцільно виконати декілька тестових завдань, базованих на законах Я. Грімма – К. Вернера. Отже, значущість законів Я. Грімма та К. Вернера для фахової підготовки майбутніх філологів вимагає від викладача курсу «Вступ до германської філології» значної уваги та задіяння різноманітних видів роботи. Перспективи дослідження ми бачимо в розробленні методичних рекомендацій щодо вивчення інших спільних фонетичних і граматичних особливостей прадавньогерманських мов.

GRIMM'S AND VERNER'S LAWS AS A PART OF A PHILOLOGIST PROFESSIONAL TRAINING

Panchenko O. I.

*Doctor of Philological Sciences, Professor,
Head of the Department of Translation and Linguistic Training of Foreigners
Oles Honchar Dnipro National University
Haharin ave., 72, Dnipro, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2217-5613
epanchenko2017@gmail.com*

Votintseva M. L.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Translation
and Linguistic Training of Foreigners
Oles Honchar Dnipro National University
Haharin ave., 72, Dnipro, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6947-8553
votis@ua.fm*

Key words: *phonetic law,
shift, consonants, Proto-Indo-
European, ProtoGermanic.*

The research is done in terms of relevant research, since Grimm's and Verner's phonetic laws are the basis for comparing the lexical stock of Germanic languages, which contributes to learning a foreign language by a beginning philologist. The term phonetic law belongs to F. Bopp and denotes the fixation of a sound transition that occurred in the past under certain conditions. Grimm's law is a successful generalization of the historical phonetics of Germanic languages. A detailed exposition and interpretation of these laws in the linguistic literature can be considered exhaustive. Therefore, the goal of our paper is to analyze means of teaching these laws to future philologists. Understanding of Grimm's and Verner's laws by first-year students of philology majors is a necessary component of their professional training and is of great practical importance, as it enables them to find parallels between words of different languages and establish their translation. But to achieve this understanding, a teacher must carefully prepare the explanation of the laws and constantly practice the explained material. We offer several stages and options for working with these laws. First, we suggest starting their explanation with a series of slides in the Power Point program, then watching a video with explanations provided by English-speaking specialists. After that, we consider it expedient to explain the content of the laws once again briefly in their native language, if possible, to ask students questions based on the content of the explained material. The final task after the first lecture on Grimm's and Verner's laws is to establish the relatedness of words. We consider it necessary to carry out such exercises in each lesson until the end of the course, since this material, in our opinion, is the most important practical component of the discipline "Introduction to Germanic Philology". Next, it is advisable to perform a certain number of test tasks based on the laws of Grimm – Verner. Therefore, the significance of Grimm's and Verner's laws for the professional training of future philologists requires the teacher of the "Introduction to Germanic Philology" course to pay considerable attention and to engage in various types of work. We see research prospects in the development of methodological recommendations for the study of other common phonetic and grammatical features of Old Germanic languages.

Постановка проблеми. Статтю написано в руслі актуальних досліджень, оскільки фонетичні закони Я. Грімма та К. Вернера є основою порівняння лексичного запасу германських мов, що сприяє навчанню іноземної мови філолога-початківця. Поняття фонетичного закону як пересування звуків внесли основоположники порівняльно-історичного методу в мовознавстві, термін «фонетичний закон» належить Ф. Боппу [9, с. 56]. Цей термін у мовознавстві позначає фіксацію звукового переходу, що відбувся в минулому за певних умов. Видатним відкриттям у царині історичної фонетики германських мов стало формулювання першого германського пересування приголосних, що дістало назву закону Грімма (або закону Р. Раска – Я. Грімма).

Закономірності сполучуваності голосних і приголосних фонем, їх взаємодію в межах складу та слова в сучасних германських мовах досліджено в низці лінгвістичних праць. Під час аналізу фонетичного матеріалу в лінгвістиці використовуються два основні підходи: синхронічний (Н. Трубецької, Г. Торсуєв, Дж. Гринберг, Є. Курилович, Л. Прокопова, Л. Скалозуб, О. Стріополо, G. Lindner, Н. Tillmann, Р. Каспранський О. Петренко) і діахронічний (Є. Макаєв, В. Жирмунський, Л. Зіндер, Т. Строева, О. Михайлова, В. Таранець, О. Шульган, Ц. Гвенцадзе, Р. Васько).

Як зазначає О. Меркулова, більшість робіт із германістики присвячені проблемам фонологічного розвитку мов і фонетичному аспекту реконструкції. Значно менше досліджень мають на меті виявлення шляхів становлення та розвитку семантичних систем у межах порівняльно-історичного індоєвропейського мовознавства [2].

Ю. Жлуктенко викладає зміст закону Я. Грімма так [1, с. 51]: «Зіставляючи слова германських мов з відповідними словами інших індоєвропейських (латинської, грецької, санскриту, давньослов'янської), мовознавці помітили, що в тому, як їх приголосні відповідають одна одній, є певні закономірності, що дістали назву першого пересування приголосних. Деякі спостереження щодо цього зробив ще Раскус Раск (1787–1832 рр.), а систематичний огляд цих закономірностей виклав у вигляді стрункої та для свого часу досить оригінальної теорії Якоб Грімм у 1822 р. Тому в літературі ці закономірності часто називають «законом Грімма». Під «пересуванням» приголосних розуміють цілий комплекс характерних для германських мов фонетичних процесів. Вони виявляються по-різному, але суть їх полягає у зміні проривними приголосними в германських мовах (порівняно до інших індоєвропейських) типу артикуляції. Попереднє місце артикуляції зазвичай зберігалось. Я. Грімм уважав, що вся ця зміна відбувалася як одночасний пересув або переміщення по колу

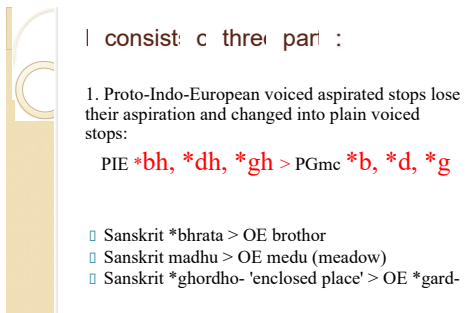
трьох груп проривних приголосних: дзвінких (media), глухих (tenuis) і придихових (aspirata), причому дзвінкі займали місце глухих, глухі – місце придихових, а придихові – місце дзвінких».

А. Циммерлінг вважає, що відповідно до закону, відкритому датським ученим Карлом Вернером у 1876 р., німецькі глухі спіранти *s, *f, *þ, *x залишалися глухими, якщо на попередній склад падав індоєвропейський словесний наголос, але задзвонювалися та давали дзвінкі спіранти *z, *v, *d, *y, якщо попередній склад в індоєвропейську епоху був ненаголошеним. Етимологічним джерелом німецьких приголосних, схильних до закону К. Вернера, були індоєвропейські глухі смичні *p, *t, *k, які за законом Р. Раска – Я. Грімма (=1-ий пересув приголосних) давали німецькі спіранти, навіть індоєвропейський спірант *s. Інакше кажучи, не до кінця зрозуміло, де саме діяв закон К. Вернера – у прагерманській мові або в тому різновиді пізньої індоєвропейської мови, із якої приблизно 2 200–2 000 років тому виділилася прагерманська. Проте фундаментальна важливість закону К. Вернера безперечна. Розподіл німецьких спірантів у загальній формі підтверджує наявність вільного різномісного наголосу в германських мовах, також показує місце наголосу в конкретних словоформах і класах слів. Тим самим закон К. Вернера припускає подвійну інтерпретацію у плані історичної фонології: або закон К. Вернера сам породив нові фонемні в німецькому консонантизмі (якщо закон К. Вернера діяв до закону Р. Раска – Я. Грімма), або глухі смичні, що задзвонилися, збіглися з раніше виниклими за законом Р. Раска – Я. Грімма. Число надійних прикладів, де дзвінкість німецьких медіальних спірантів відповідає індо-європейським словоформам із суфіксальним / флексійним наголосом, настільки велике, що гіпотезу про випадковий збіг можна відкинути [6].

Мета статті. Докладне викладення та тлумачення цих законів у лінгвістичній літературі можна вважати вичерпним. Тому метою нашої роботи є аналіз засобів навчання цих законів майбутніх філологів. Предметом дослідження є закони Я. Грімма та К. Вернера, об'єктом – засоби навчання студентів цих законів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розуміння законів Я. Грімма та К. Вернера студентами-першокурсниками філологічних спеціальностей є необхідним складником їхньої професійної підготовки та має неабияке практичне значення, оскільки дає змогу знаходити паралелі між словами різних мов і встановлювати їх переклад. Але для досягнення цього розуміння викладачеві треба ретельно підготувати пояснення законів і постійно затреновувати пояснений матеріал.

Ми пропонуємо кілька етапів і варіантів роботи із цими законами. Передусім їх пояснення ми пропонуємо починати з низки слайдів у програмі *Power Point*, наприклад:

I consist of three parts:

1. Proto-Indo-European voiced aspirated stops lose their aspiration and changed into plain voiced stops:

PIE **bh, *dh, *gh* > PGmc **b, *d, *g*

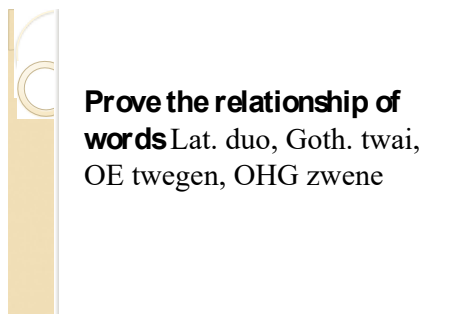
- Sanskrit **bhrata* > OE *brothor*
- Sanskrit *madhu* > OE *medu* (meadow)
- Sanskrit **ghordho-* 'enclosed place' > OE **gard-*

Далі ми пропонуємо передивитися відео з поясненнями, які надають англійські фахівці, наприклад:

URL: https://www.youtube.com/watch?v=VnjfHu9eJLM&t=38s&ab_channel=Xidnaf.

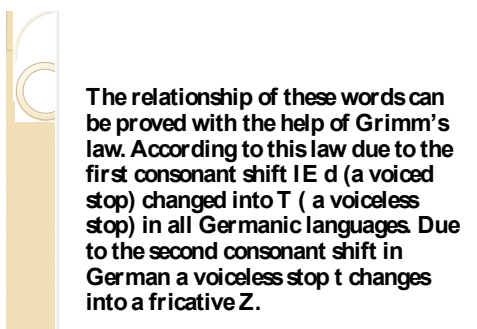
URL: https://www.youtube.com/watch?v=jpb8XSM1FMU&t=342s&ab_channel=JacksonCrawford.

Youtube надає значну кількість таких відео. Ми пропонуємо обирати відео тривалістю не більше 10 хвилин, більша втомлює студентів. Після цього вважаємо доцільним ще раз коротко пояснити зміст законів рідною мовою, за можливості, поставити питання студентам за змістом поясненого матеріалу. Заключним завданням після першої лекції про закони Я. Грімма та К. Вернера є встановлення спорідненості слів, наприклад:

Prove the relationship of words Lat. duo, Goth. twai, OE twegen, OHG zwene

Перший раз студентам пропонується можлива схема доказу цієї спорідненості:

The relationship of these words can be proved with the help of Grimm's law. According to this law due to the first consonant shift IE d (a voiced stop) changed into T (a voiceless stop) in all Germanic languages. Due to the second consonant shift in German a voiceless stop t changes into a fricative Z.

Схема не є обов'язковою, але варто звернути увагу на такі її обов'язкові компоненти: посилання на той чи той закон; визначення номера пересуви (перший чи другий); вказівку на первинне слово індоєвропейської мови (у цьому прикладі української); характеристику звуку, який змінився; вказівку на мови чи мову, у якій відбулася ця зміна.

Для правильного позначення всіх компонентів потрібно чітко розуміння студентами всіх фонетичних та інших термінів, тому це є першим видом роботи на наступному практичному занятті, де закріплюється розуміння законів Я. Грімма та К. Вернера, студенти мають перекласти термін, надати своє тлумачення цього терміна та навести приклад:

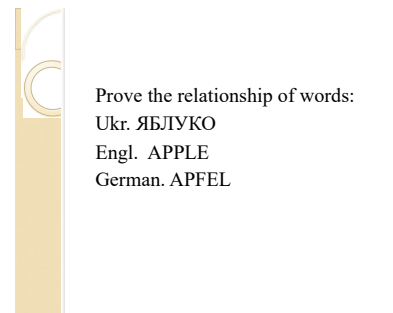
TERMS: *Vowel, Consonant, Stop, Fricative, Voiced, Voiceless, Plain, Aspirated.*

Після роботи із цією термінологією для запобігання наявності незрозумілого слова студентам пропонується англійською мовою схарактеризувати звуки, наприклад:

SOUNDS. *BH, D, T, TH, F, S, H, K, GH.*

BH – consonant, voiced, aspirated.

Далі знову виконуються вправи на доведення спорідненості слів на основі законів Я. Грімма та/або К. Вернера. Узагалі такі вправи ми вважаємо за потрібне виконувати на кожному занятті до кінця вивчення курсу, оскільки цей матеріал, на наш погляд, є найважливішою практичною складовою частиною дисципліни «Вступ до германської філології», наприклад:

Prove the relationship of words:
Ukr. ЯБЛУКО
Engl. APPLE
German. APFEL

Prove the relationship of words.

Ukr. ВОДА – English WATER – German WASSER
French PIED (compare Ukr.) – English FOOT – German FUSS.

Знаходження споріднених слів може бути надзвичайно цікавим видом роботи, студенти можуть самі підшукати приклади (піротехнік – *fire*, *canis* – *hund* etc).

Далі ми вважаємо за доцільне виконувати певну кількість тестових завдань, базованих на законах Я. Грімма – К. Вернера. Наведемо кілька прикладів і посилань на онлайн-і офлайн-тести.

Онлайн-тест за посиланням: URL: <https://quizizz.com/admin/quiz/60a21598b02503001b0dd4bf/>.

P stop of fricative	BH plain or aspirated	III consonant shift – which language
-O- stem – strong or weak	T voiced or voiceless	bettera degree of comparison
Verner or Grimm – whose law is earlier?	D plain or aspirated	-N- stem – weak or strong

Офлайн-тест

1. Які фрикативні існували в індоєвропейській мові-основі:

a) f; б) h; в) s; г) þ.

2. The change of the sound [p] to [f] happens in:
a) Stage 2 of Grimm's law Verner's law; в) Stage 1 of Grimm's law; c) Stage 3 of Grimm's law.

3. The change of the sound [t] to [θ] happens in: a) Stage 1 of Grimm's law; в) Stage 3 of Grimm's law Verner's law; c) Stage 2 of Grimm's law.

Цікавим і улюбленим студентами видом роботи є гра у хрестики-нолики, яка може базуватися на будь-якій темі будь-якої дисципліни і не потребує складної технічної підготовки.

Наведений нами приклад гри полягає в такому: у комірках записано питання – гравець обирає комірку, яка вигідна для закреслювання, відповідно до загальних правил гри у хрестики-нолики, і дає відповідь на питання. Якщо відповідь правильна, він позначає цю комірку як виграну, якщо ні – відбувається перехід ходу до суперника.

Другий приклад можливої гри у хрестики-нолики на матеріалі законів Я. Грімма – К. Вернера такий. У комірках записано протоіндоєвропейський звук. Гравці мають назвати відповідний йому германський звук після першого пересуву, наприклад, протоіндоєвропейському дзвінкому аспірованому ВН відповідає прадавньогерманський дзвінкий неаспірований звук В.

Ще один варіант описаної гри – навпаки, у комірках записано прадавньогерманські звуки, гравці мають «реконструювати» відповідні прадавньоєвропейські звуки, наприклад, прадавньогерманському глухому щільовому F відповідає прадавньоєвропейський глухий проривний P.

Отже, значущість законів Я. Грімма та К. Вернера для фахової підготовки майбутніх філологів вимагає від викладача курсу «Вступ до германської філології» значної уваги та задіяння різноманітних видів роботи.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Теоретичне та практичне значення обов'язкової для філологів-германістів дисципліни «Вступ до германської філології» значною мірою пов'язано із засвоєнням фонетичних законів Я. Грімма – Р. Раска та К. Вернера. Викладач має звернути велику увагу на пояснення та закріплення цього матеріалу, для чого пропону-

ються різноманітні види пояснень германською та рідною мовами, відеоматеріали, тести, вправи та дидактичні ігри. Перспективи дослідження ми бачимо в розробленні методичних рекомендацій щодо вивчення інших спільних фонетичних і граматичних особливостей прадавньогерманських мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жлуктенко Ю.О., Яворська Т.А. Вступ до германського мовознавства : підручник. Київ : Вища школа, 1986. 226 с.
2. Меркулова О.А. Сравнительно-историческое исследование регулярных семантических переходов в германских языках : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Москва, 2009. 22 с.
3. Пересада І.В. Фонетична структура слова і особливості її розвитку в німецькій мові (діахронічне дослідження) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2003. 22 с.
4. Рахимбирдиева И.М. Современная интерпретация понятия звукового закона в германистике: применительно к немецкому языку : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Пятигорск, 2011. 22 с.
5. Святченко В.В. Системність мови в європейському мовознавстві XIX – початку XX ст.: фонетико-фонологічний рівень : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15. Одеса, 2019. 258 с.
6. Циммерлинг А. Раннегерманское ударение: фонетика и компаративистика. Лингвистическая полифония. Москва : Языки славянской культуры, 2007. С. 265–322.
7. Bopp F. Die celtischen Sprachen in ihrem Verhältnisse zum Sanskrit, Zend, Griechischen, Lateinischen, Germanischen, Litauischen und Slavischen. Berlin, 1839. 140 p.

REFERENCES

1. Zhluktenko Yu.O., Yavorska T.A. (1986). Vstup do hermanskoho movoznavstva : pidruchnyk [Introduction to Germanic linguistics]. Kyiv : Vyshcha shkola. 226 с.
2. Merkulova, O.A. (2009). Sravnytelnoyystorycheskoe yssledovanye rehuliarnykh semantycheskykh perekhodov v hermanskykh yazykakh [Comparative-historical study of

- regular semantic shifts in Germanic languages]. Avtoref. dyss. ... kand. fylol. nauk, 10.02.19. Moskva. 22 s.
3. Peresada, I.V. (2003). Fonetychna struktura slova i osoblyvosti yii rozvytku v nimetskii movi (diakhronichne doslidzhennia) [phonetic word structure and peculiarities of its development in German (diachronic investigation)]. Avtoref. dys. ... kand. filol. nauk. 10.02.04 – hermanski movy. Odesa. 22 s.
  4. Rakhymbyrdyeva, Y.M. (2011). Sovremennaia ynterpretatsyia poniatyia zvukovoho zakona v hermanystyke: pryenytelno k nemetskomu yazyku [Contemporary interpretation of sound law notion in Germanic linguistics concerning German]. Avtoref. dyss. ... kand. fylol. nauk, 10.02.04. Piatyorsk. 22 s.
  5. Sviatchenko, V.V. (2019). Systemnist movy v yevropeiskomu movoznavstvi XIX – pochatku XX st.: fonetyko-fonolohichniy riven [System features in European linguistics XIX–XX centuries: phonetic-phonological level] – Dys. ... kand. filol. nauk za spetsialnistiu 10.02.15 “Zahalne movoznavstvo”. Odesa. 258 s.
  6. Tsymmerlynh, A. (2007). Rannehermanskoie udarenye: fonetyka y komparatyvystyka. Lynhvystycheskaia polyfonia [Early Germanic stress: phonetics and comparative studies. Linguistic polyphony]. Moskva: Yazyky slavianskoi kultury, 2007. S. 265 – 322.
  7. Bopp, F. (1839). Die celtischen Sprachen in ihrem Verhältnisse zum Sanskrit, Zend, Griechischen, Lateinischen, Germanischen, Litauischen und Slavischen. Berlin, 1839. 140 p.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОПУЩЕННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АВТОБІОГРАФІЧНИХ ТВОРІВ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДУ ТВОРУ МЕЙ МАСК «ЖІНКА, ЯКА МАЄ ПЛАН»)

Петрина О. С.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, Україна
orcid.org/0000-0001-5311-6777
petrynaoaxana@meta.ua*

Іванків О. В.

*магістр кафедри англійської філології
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, Україна
orcid.org/0000-0002-5167-668X
olyaivrv@gmail.com*

Ключові слова: *опущення,
еліпсис, переклад,
втрата, перекладацька
трансформація.*

Стаття присвячена дослідженню перекладацької трансформації опущення, аналізу видів і причин застосування трансформації, а також висвітленню результатів використання опущення під час перекладу автобіографічного твору Мей Маск «Жінка, яка має план» українською мовою. Обґрунтовано, що застосування опущення як способу передачі інформації з однієї мови іншою може привести як до адекватного перекладу, так і до його втрат. Вивчення праць науковців щодо поняття опущення дозволило визначити переваги та недоліки застосування цього прийому в перекладі. З'ясовано, що основною функцією використання опущення постає вилучення слів або словосполучень без порушення смислового навантаження тексту. На підставі проведеного зіставного аналізу дефініцій опущення й еліпсиса встановлено, що в перекладознавстві терміни «опущення» й «еліпсис» піддаються отождненню і трактуються як синоніми. Розглянуто типи еліпсиса та проаналізовано вплив їх використання на семантичне, граматичне, стилістичне, синтаксичне, комунікативне, прагматичне навантаження тексту. Виявлено, що найпоширенішими видами еліпсиса є номінальний, вербальний (лексичний і операторний), клозальний, текстуальний і ситуативний, застосування яких здатне призвести до перекладацьких втрат. Зосереджується увага на особливостях використання перекладацької трансформації опущення під час перекладу автобіографічних творів, а саме на матеріалі перекладу твору Мей Маск «Жінка, яка має план». Найуживанішим типом еліпсиса визначено номінальний, що становить 31% від обсягу загального використання перекладацької трансформації. Значним за використанням вважається еліпсис ситуативного типу, що становить 23%. Найменш уживаними типами опущення виділено вербальний еліпсис – 16%, клозальний і текстуальний типи, обсяг використання кожного становить по 15%. Результати проведеного аналізу засвідчують, що всі типи еліпсиса, застосовані у творі з метою передачі інформації з вихідної мови цільовою, здебільшого спровокували появу перекладацьких втрат на семантичному, граматичному, стилістичному, синтаксичному, комунікативному, прагматичному рівнях.

**PECULIARITIES OF USING THE OMISSION TRANSLATION TRANSFORMATION
IN THE TRANSLATION OF AUTOBIOGRAPHICAL WORKS
(BASED ON THE MAYE MUSK'S NOVEL "A WOMAN MAKES A PLAN")**

Petryna O. S.

*Ph. D., Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Philology
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Shevchenko str., 57, Ivano-Frankivsk, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5311-6777
petrynaoxana@meta.ua*

Ivankiv O. V.

*Master's Student at the Department of English Philology
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Shevchenko str., 57, Ivano-Frankivsk, Ukraine
orcid.org/0000-0002-5167-668X
olyaivrv@gmail.com*

Key words: *omission, ellipsis,
translation transformation,
translation losses.*

This article is devoted to the study of omission as a translational transformation, the analysis of its types and reasons for it applying in a translation. The advantages and disadvantages of using this technique have been analyzed in the article. The paper highlights the peculiarities of omission usage in the translation of Maye Musk's autobiographical novel "A Woman Makes a Plan" into the Ukrainian language. The article provides the acknowledgment that the usage of omission as a method of transferring information from one language to another can lead to both adequate translation and to translation losses. It is emphasized that the main function of omission is the removal of words or phrases without violating the semantic part of the statement. As a synonym to omission, ellipsis is widely used in translation studies. On the basis of the comparative analysis of the definitions of the omission and ellipsis terms, it was established that in translation studies the terms omission and ellipsis can be equated. The types of ellipsis are considered and the influence of their usage in translation on the semantic, grammatical, stylistic, syntactic, communicative and pragmatic load of the text is analyzed. As it has been determined the following types of ellipsis are the most frequently used in the translation of the May Musk's autobiographical work "A woman makes a plan": nominal, verbal (lexical and operator), clausal, textual, situational and in the most cases the use of which led to translation losses. The most widely used type of ellipsis is nominal, which is 30,8% of the total use of the translational transformation. Clausal ellipsis is considered significant in terms of the omission usage and covers 23,1%. The least used types of omission are textual, verbal and situational ellipsis and thus, the usage volume of each makes up 15,4%. The results of the study proved that all the types of ellipsis used in the translation of the novel in the most cases provoked translation losses at the semantic, grammatical, stylistic, syntactic, communicative and pragmatic levels. The results of the research are supported by examples and presented in a diagram that shows the correlation of types of omission used in the translation of Maye Musk's autobiographical novel "A Woman Makes a Plan".

Постановка проблеми. Проблема засобів передачі інформації з однієї мови іншою нині залишається актуальною для сфери перекладу. Відтворення змісту в художньому тексті без використання перекладацьких трансформацій вважається неможливим. Існує багато видів перетворень, які допомагають перекладачу досягнути адекватного перекладу, як-от опущення. Складність цього прийому полягає в тому, що завдяки опущенню перекладач здатний як наблизити читача до суті оригіналу, так і створити прірву між ними.

Аналіз досліджень. Питання перекладацьких трансформацій завжди було актуальним для багатьох учених, зокрема: А. Яковоні [14], Т. Казакова [1], В. Карабан [2], Л. Науменко, А. Гордєєва [4] й інших. Дослідники пропонували різні підходи до визначення та класифікації трансформації опущення, але єдиної думки у визначенні цього поняття не було досягнуто.

Мета статті полягає в комплексному аналізі й описі перекладацької трансформації опущення, визначенні класифікацій, а також у дослідженні особливостей застосування даної трансформації у процесі перекладу автобіографічних творів.

Об'єктом дослідження виступає англomовний художній текст і його переклад українською мовою.

Предметом праці слугує перекладацька трансформація опущення, особливості її застосування в українomовному перекладі автобіографічного твору Мей Маск «Жінка, яка має план».

Новизна дослідження полягає в тому, що вперше перекладацька трансформація опущення розглядається на матеріалі перекладу твору Мей Маск «Жінка, яка має план» і аналізується не як засіб компенсації втрат у перекладі, а як причина їх утворення.

Виклад основного матеріалу. Нині існує багато визначень перекладацької трансформації опущення, запропоновані дослідниками перекладознавства. За словами А. Яковоні, опущення – це перекладацький прийом, мета якого – «викидання слів із мови оригіналу на мову перекладу» [14]. Учений зазначає, що цей процес може бути зумовлений «культурними зіткненнями» між двома мовами під час перекладу. На його погляд, мотиви використання перекладачем прийому опущення полягають в уникненні безеквівалентних одиниць і словосполучень із негативним відтінком, які здатні викликати неприязнь у читача [14]. Думку науковця поділяє вчена М. Бейкер, яка підкреслює, що застосування прийому опущення обґрунтоване намірами позбавити текст від зайвих додаткових уточнень, які не містять нової інформації для читача. М. Бейкер вважає, що цей процес також пов'язаний із відмінно-

стями культур мови оригіналу та мови перекладу [6, с. 48]. Е. Дейвіс підтримує думки попередніх дослідників та стверджує, що «стратегія опущення стосується вилучення проблеми культурних особливостей у тексті» [9, с. 79]. Проте Дж. Делайл трактує поняття «опущення» як «перекладацьку помилку, коли перекладач не здатний відтворити необхідний елемент із вихідного тексту в цільовому» [10, с. 165]. Згідно з Ю. Найда, не тільки надмірність, але й синтаксична незграбність, яка є характерною для англійської мови, може стати причиною здійснення опущення окремих фрагментів висловлювання [17, с. 228]. Однак Р. Дімітріу стверджує, що більшість перекладачів не надають великого значення прийому опущення, на відміну від інших трансформацій, оскільки, на думку вченої, дослідження щодо використання опущення не характеризуються значною чисельністю [12, с. 163]. Р. Дімітріу стверджує, що «у перекладознавчих словниках немає єдиного конкретного визначення для терміна «опущення» та для його синонімів, як-от «імплікація», «вилучення» та інші» [12, с. 163]. Окрім того, дослідниця виокремлює наміри, з якими перекладач може звернутись до трансформації вилучення [12], як-от: 1) забезпечення мовленнєвої точності та стилістичної прийнятності, уникнення надлишковості тексту; 2) відтворення інформації в лаконічній формі; 3) подання тільки необхідної інформації; 4) уникнення перешкод (культурних, часових тощо); 5) дотримання жанрових канонів; 6) підтримка певної політичної системи; 7) передача інформації для специфічної аудиторії. Дослідник Дж. Дікінс зазначає, що процес опущення має спільні риси із трансформацією генералізації, оскільки «опущення змінює інформацію з конкретної на більш загальну» [11, с. 77]. У зв'язку із труднощами створення єдиної типології опущень у перекладі існують багато класифікацій цієї трансформації.

Дослідниця Л. Пунга виокремлює такі види опущень [19]: 1) опущення іменників, прислівників способу дії та прислівників-підсилювачів; 2) нехтування цілими реченнями; 3) опущення окремих табуйованих слів і цілих речень, що стосуються тем-табу; 4) вилучення іменників з негативним значенням; 5) опущення фрагментів цілого тексту. М. Бейкер зосереджує увагу на трьох видах опущення в перекладі [5], як-от: 1) опущення слова або фрази; 2) опущення ідіом; 3) опущення інформації основного змісту.

Еліпсис, як термін перекладознавства, трактується синонімічно із опущенням. За словами Д. Кристал, еліпсис – це прийом, який застосовується для «опущення частини речення на граматичному рівні» з метою підкреслення змісту висловлювання або покращення стильового аспекту [8]. Як

стверджує Дж. Бірн, трансформацію опущення визначають як «навмисне вилучення інформації з вихідного тексту на цільовий», оскільки опущена інформація не несе жодної користі для читача внаслідок культурних особливостей або попередніх знань [7]. С. Віклер зазначає, що «еліпсис здебільшого стосується опущення матеріалу, структури та звуків на лінгвістичному рівні» [21]. Дослідник Б. Ламі надає визначення еліпсиса та підкреслює, що «еліпсис – це та саме, що опущення та нестача» [15]. На підставі проведеного зіставного аналізу дефініцій опущення й еліпсиса можна зауважити, що в перекладознавстві дані поняття піддаються отождоженню.

Найпоширенішими видами еліпсиса є номінальний, вербальний і клозальний [18, с. 173]. Номінальний еліпсис – вид опущення, за допомогою якого можна вилучити основний іменник і замінити його за допомогою прикметника, числівника, епітета або ж іншого модифікатора [13]. Номінальний вид еліпсиса здатний покращити читабельність тексту та зменшити іменникову повторюваність. Проте неадекватне використання такого опущення здатне спровокувати виникнення перекладацьких втрат на семантичному, граматичному, стилістичному, синтаксичному, комунікативному, прагматичному рівнях.

“Advice for a lifetime of adventure, beauty and success” [16]. – *«Життя, сповнене пригод, краси й успіху»* [3]. Тут також використане опущення номінального виду, але без заміни в цільовому тексті. Проаналізоване вилучення призвело до втрати на семантичному рівні, а саме конкретизації, адже без нього складно зрозуміти основну мету написаного твору.

“He was flying with Kaye’s husband, my brother-in-law, and neither of them survived” [16, с. 66]. – *«Він летів з чоловіком Кей. Обидва загинули»* [3, с. 74]. В оригінальному реченні авторка вживає прикладку *my brother-in-law* для позначення спорідненості. Перекладений текст не містить жодного відповідника цієї лексеми, незважаючи на те, що українській мові притаманне вживання слів, що відзначають родинні зв’язки та підкреслюють емоційну близькість членів родини. У цьому прикладі опущення інформації створює втрату на семантичному й емоційному рівнях.

“When we were children, they took us on trips to the Kalahari Desert every winter to search for the lost city” [16, с. 11]. – *«Коли ми були малими, мама з татом щозими брали нас із собою в Калахарі – шукати легендарне загублене місто»* [3, с. 10]. У цьому прикладі застосоване вилучення номінального типу до слова *Desert*, а в перекладі наявна тільки власна назва, яка сама собою не несе жодної значущої інформації. Щодо географічних назв, то номінальний еліпсис використо-

вується часто, за умов, що назва є загальновідомою, без уточнювального слова. Оскільки назва цієї пустелі не настільки поширена, на відміну від інших, то опущення лексичної одиниці *пустеля* зумовило втрату прагматичної цілі речення.

“Every Sunday night, they would have dinner with our family” [16, с. 15]. – *«Щонеділи вони вечеряли разом із нами»* [3, с. 15]. Вилучення слова *night* у цьому уривку тільки допомогло уникнути тавтології в українському перекладі, а дієслово *вечеряли* за своєю семантикою компенсує втрату періоду прийому їжі. Проте втрату точності інформації спровокувало опущення слова *family*, яке не передане українською мовою, а замінене на займенник *нами*. Авторка роману попередньо згадувала свого батька, тому таке вилучення створює хибне уявлення щодо членів родини, які були присутніми під час вечері, адже з початку відомо, що сім’я головної героїні складалась не тільки із двох осіб.

Вербальний тип опущення стосується словесної групи, де наявна одна лексична одиниця – дієслово. Цей вид еліпсиса має два підтипи: лексичний і операторний. Лексичний тип характеризується вилученням лексичних дієслів, тоді як операторний – допоміжних і модальних дієслів [13]. Випадки застосування лексичного еліпсиса зумовлені уникненням очевидного повторення для читача. Однак ненавмисне опущення лексичного дієслова спричиняє хибне розуміння послання висловлювання, наприклад:

“I’m living in New York. For the first time I’m alone” [16, с. 139]. – *«Я в Нью-Йорку. Уперше за довгий час живу сама»* [3, с. 161]. Ця репліка дає нам зрозуміти, що перекладачка звернулася до лексичного вилучення відповідника дієслова *living* і використала його еквівалент у наступному реченні, намагаючись компенсувати пропуск. Проте, ґрунтуючись на попередній інформації, читачу складно зрозуміти, чи це тимчасова поїздка, чи заплановане на довгий час проживання в іншому місті. Унаслідок опущення головних деталей, як-от дієслова, відбулась втрата конкретизації змісту.

Прикладом операторного опущення слугує переклад такого речення:

“I had to cook for him” [16, с. 65]. – *«Я готувала їжу»* [3, с. 73]. У результаті проведеного аналізу поданого речення ми бачимо, що модальне дієслово *have to* піддалось опущенню, а речення втратило комунікативну функцію, мета якої було донесення того, що дії героїні не були здійснені за власним бажанням, а здебільшого через обов’язок і примус, закладені в основі використання цього модального дієслова. Окрім цього, фіксуємо, що зважаючи на неймовірну зайнятість матері трьох дітей, головна героїня твору спеціально готувала

для чоловіка, що підкреслює словосполучення *for him*, яке також зазнало опущення.

Наступний вид еліпсиса – класальний. Такий вид опущення передбачає вилучення цілого речення або його частини з метою уникнення зайвого повторення [13], наприклад:

“*There was no social life for a divorced mother with young children in a small town, but I was completely absorbed in my studies*” [16, с. 78]. – «*На особисте життя й розваги в мене, розлученої жінки з малими дітьми в невеликому місті, просто не залишалось часу*» [3, с. 87]. У цьому прикладі інформація щодо навчання головної героїні цілком опущена. Оригінальний уривок містить причино-наслідкові зв'язки, які в перекладі частково втрачені. Окрім того, саме ця частина (*but I was completely absorbed in my studies*) виражає протиставлення між способами життя головної героїні, чого не було передано вихідною мовою. Отже, застосування трансформації опущення призвело до втрат як синтаксичної, так і семислової складових частин перекладу.

“*My main focus for most of my life was studying nutrition and running my own business as a dietitian*” [16, с. 59]. – «*Робота дієтолога була головною метою і залишалася пріоритетом більшу частину мого життя*» [3, с. 66]. У цьому уривку колосального вилучення зазнала частина *was studying nutrition*, яка не була передана мовою перекладу. Оскільки авторка книги хотіла вивчати дієтологію та працювати за фахом, опущення цієї частини речення порушує логічну послідовність подій, тільки заплутує читача. Ми можемо припустити, що таке опущення призвело до смислових втрат висловлювання.

Окрім трьох основних видів еліпсиса, у цій статті ми також використовували класифікацію трансформації опущення за Р. Кверк і С. Грінбаум. За словами цих учених, еліпсис буває ситуативний, текстуальний і структурний [20].

Ситуативне вилучення характеризується опущенням займенників, дієслів, іменникових фраз і частин речення, оскільки їхня відсутність ніяк не впливає на зміст висловлювання [20]. Такий вид опущення може мати різний ефект на посилення тексту, що засвідчує таке зіставлення:

“*My on-and-off boyfriend, who I hadn't seen for a year, came down to visit me with an engagement ring*” [16, с. 63]. – «*Я не бачила свого бойфренда цілий рік, і **рантом** він приїхав до мене з каблучкою й освідчився*» [3, с. 71]. Тут ми спостерігаємо застосування еліпсиса ситуативного типу для складеного прикметника *on-and-off boyfriend*. Здійснивши таке перетворення, перекладачка звернулась до трансформації додавання та використала лексичну одиницю *рантом* зі метою компенсації вилучення попереднього прикметника.

Словосполучення *on-and-off boyfriend* має український еквівалент, а саме *непостійний хлопець*, тоді як хлопець, який *рантом* приїхав, не відповідає оригінальному значенню висловлювання. Унаслідок застосування такого опущення відбулась втрата перлокутивного ефекту речення.

“*Because of grief, I dropped ten pounds*” [16, с. 62]. – «*Схудла майже на п'ять кілограмів*» [3, с. 70]. У цьому прикладі ситуативне вилучення використовується з метою уникнення згадування причини та події, через яку авторка роману перебуває в зазначеному психологічному стані. З одного боку, читач усвідомлює, чому вона схудла, чому так сильно. З іншого боку, акцентування причини втрати ваги за допомогою слова *grief* (укр. *горе*) тільки підкреслює емоційну прив'язаність і важливість чоловіка та повноцінної сім'ї для головної героїні. Опущення таких деталей призвели до втрати експресивності висловлювання.

Розглянемо приклад ситуативного вилучення в наступному фрагменті:

“*I walk taller, stand up straighter, smile at everyone, and have an extra bounce in my step*” [16, с. 27]. – «*Голову тримаю вище, спину – рівніше, і мені здається, що я не йду, а лечу*» [3, с. 29]. Перекладачка україномовного варіанту здійснила опущення *smile at everyone*, оскільки опис поведінки героїні цілком логічно передбачає вилучену дію. З контексту нам зрозуміло, що героїня поводить себе впевнено у вишуканих сукнях, проте це не означає, що в такій ситуації людині притаманно всім посміхатись. Однак наявність усмішки за таких обставин свідчить про позитивну налаштованість головної героїні та її позитивне сприйняття світу загалом. На нашу думку, опущення такого словосполучення призвело до втрати експресивності висловлювання, а також втрат на рівні семантики та позитивних характеристик головної героїні.

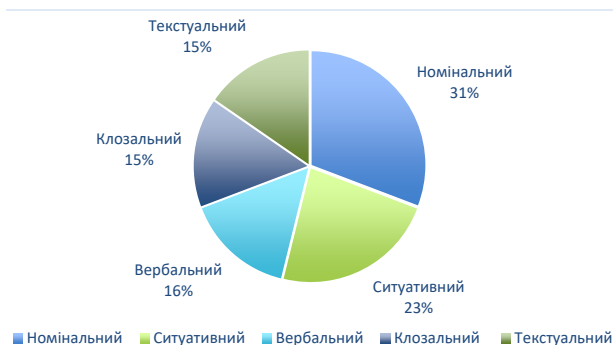
Еліпсис текстуального виду застосовується тоді, коли сам контекст допомагає зрозуміти зміст [20]. Здебільшого цей тип застосовується для окремих фраз або граматичних конструкцій, оскільки значна частина висловлювання може спиратись на лінгвістичну основу, наприклад:

“*It took only a few months to put the weight back on, but it would take nearly ten years for me to get back to being a healthy size eight*” [16, с. 76]. – «*Щоб набрати їх, мені знадобилося кілька місяців, але на те, щоб повернутися до нормальної ваги, я витрачу майже десять років*» [3, с. 85]. Після зіставлення речень оригінального тексту та перекладу ми дійшли висновку, що мета використання текстуального еліпсиса полягає в наближенні читача до змісту оригіналу, адже поняття «нормальна вага» знайоме багатьом людям, які стикались зі схудненням. Однак нині цей термін для кожного трактується по-різному, оскільки

немає ідеальних параметрів і пропорцій для всіх. Проте головна героїня твору працювала моделлю, саме американський восьмий розмір вважається для неї «здоровим» розміром, що не завжди відповідає розмірам української авдиторії. Отже, вилучення деталей, базуючись на контексті, порушило семантичну складову частину висловлювання та призвело до її часткових втрат.

“*My new husband was just furious about the fact that their happiness took the limelight from him*” [16, с. 64]. – «*А от мій наречений лютував, бо не був у центрі уваги*» [3, с. 72]. Якщо порівняти оригінальне речення з перекладеним, можна побачити, що прийом текстуального опущення не здатен передати причину негативних емоцій нареченого героїні. Слово *happiness* постає ключовим у цьому контексті; його наявність дає нам змогу зрозуміти суть персонажа, підкреслює властивості його характеру, адже саме радість і щастя наречених привертала гостей, а не його неприємна поведінка, через що він ще більше лютував. Отже, унаслідок застосування трансформації опущення відбулась втрата на семантичному рівні.

У результаті проведеного аналізу прикладів застосування еліпсиса в автобіографічному романі Мей Маск «Жінка, яка має план» ми дійшли висновку, що найактивніше перекладач удавалась до перекладацької трансформації опущення номінального, вербального, клозального, текстуального та ситуативного типів. Результати аналізу відсоткового співвідношення прикладів за кількістю подані в секторній діаграмі нижче:

Діаграма: Співвідношення застосування видів еліпсиса в тексті

Діаграма свідчить про те, що номінальний еліпсис було застосовано найчастіше – 31%, тоді як ситуативний вид опущення – 23%. Відсоткова кількість вербального типу – 16%, спостерігається однаковий обсяг клозального та текстуального типів еліпсиса – 15% загальної вибірки.

Висновки і пропозиції. Процес перекладу має низку особливостей, які можуть стати на заваді перекладачу в досягненні бажаних результатів. Для подолання перешкод фахівець звертається до пере-

кладацьких трансформацій як інструментів для розв’язання проблеми. Однією з найпоширеніших перекладацьких трансформацій є трансформація опущення. На основі автобіографічного роману ми визначили, що використання опущення здатне як наблизити переклад до адекватного, так і створити втрати на семантичному, граматичному, прагматичному та стилістичному рівнях, що полягають у зайвому узагальненні, багатозначності, сплутанні смислів. Однак використання цієї трансформації має й такі переваги, як уподібнення мови до живої, лаконізм, уникнення нагромадження зайвої інформації, тавтології тощо. Найпоширенішими видами еліпсиса в дослідженому творі виявлено номінальний, вербальний, ситуативний і текстуальний, які здебільшого спровокували виникнення перекладацьких втрат на семантичному, граматичному, стилістичному, синтаксичному, комунікативному, прагматичному рівнях. Оскільки наше дослідження пов’язане з особливостями трансформації опущення, то в подальшому дослідженні будуть розглянуті способи компенсації втрат за допомогою прийому опущення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Казакова Т. Теория перевода – лингвистические аспекты. Москва : Флинта, 2003. 235 с.
2. Карабан В. Переклад наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
3. Маск М. Жінка, яка має план. Життя, сповнене пригод, краси й успіху /пер. з англ. А. Цвіри. Харків : Віват, 2021. 224 с.
4. Науменко Л., Гордєєва А. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську : навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2011. 136 с.
5. Baker M. In other words: A coursebook on translation. London : Routledge, 1992. 320 p.
6. Baker M. In other words: A coursebook on translation. 2-nd ed. London : Routledge, 2011. 352 p.
7. Byrne J. Scientific and Technical Translation Explained. 1-st ed. London : Routledge, 2014. 230 p. URL: <https://www.perlego.com/book/1558944/scientific-and-technical-translation-explained-a-nuts-and-bolts-guide-for-beginners-pdf>
8. Crystal D. A Dictionary of Linguistics and Phonetics. Oxford : Basil Blackwell Ltd., 1985. 555 p.
9. Davies E.E. A Goblin or a Dirty Nose: The Treatment of Culture-specific References in Translations of the Harry Potter Books. Manchester : The translator, 9 (1) ; St. Jerome Publishing, 2003. P. 65–100.
10. Terminologie de la Traduction / J. Delisle et al. Amsterdam : John Benjamin, 1999. 433 p.

11. Thinking Arabic translation / J. Dickins et al. 2-nd ed. London : Routledge, 2016. 332 p.
12. Dimitriu R. Omission in translation. *Perspectives: Studies in Translatology*. 2010. № 12 (3). P. 163–175. DOI: 10.1080/0907676X.2004.9961499.
13. Halliday M.A.K., Hasan R. Cohesion in English. London : Longman, 1976. 374 p.
14. Ivacovoni A. Translation by Omission. 2009. URL: <http://iacovoni.wordpress.com/2009/02/01/translation-by-omission/>.
15. Lamy B. The Art of Speaking: written in French by Messieurs du Port Royal. London : W. Godbid, 1676. 104 p.
16. Musk M. A woman makes a plan : advice for a lifetime of adventure, beauty, and success. New York : Viking Life, 2019. P. 167.
17. Nida E. Toward a science of translation. Leiden : Brill Acad, 1964. 321 p.
18. Osborne Timothy, Grob Thomas. Constructions are catenae: Construction Grammar meets Dependency Grammar. *Cognitive Linguistics*, 2012. P. 163–214. DOI: 10.1515/cog-2012-0006.
19. Punga L. To Delete or to Add? Omissions and Additions in Two Romanian Translations of Jack and the Beanstalk. West University of Timisorara. *Language in the Digital Era. Challenges and Perspectives*. 2016. P. 109–119. DOI: 10.1515/9783110472059-011.
20. *A Grammar of Contemporary English* / R. Quirk et al. London : Longman, 1972. 922 p.
21. Winkler S. Ellipsis and Focus in Generative Grammar. New York : Mouton De Gruyter Berlin, 2005. 296 p.
5. Baker, M. (1992). In other words: A coursebook on translation. London and New York: Routledge.
6. Baker, M. (2011). In other words: A coursebook on translation. (2-nd ed.). London and New York: Routledge.
7. Byrne, J. (2014). Scientific and Technical Translation Explained (1st ed.). Taylor and Francis. Retrieved from <https://www.perlego.com/book/1558944/scientific-and-technical-translationexplained-a-nuts-and-bolts-guide-for-beginners-pdf>
8. Crystal, D. (1985). A Dictionary of Linguistics and Phonetics. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
9. Davies, E.E., 2003. A Goblin or a Dirty Nose: The Treatment of Culture specific References in Translations of the Harry Potter Books. *The translator*, 9 (1). Manchester: St. Jerome Publishing.
10. Delisle, J., Lee-Jahnke, H. and Cormier, M. (1999). Terminologie de la Traduction. Amsterdam: John Benjamin.
11. Dickins, J., Hervey, S.G.J. and Higgins, I. (2017). Thinking Arabic translation (2-nd ed.). Routledge.
12. Dimitriu, R. (2004). Omission in translation. *Perspectives: Studies in Translatology*, 12 (3), 163–175. DOI: 10.1080/0907676X.2004.9961499.
13. Halliday, M.A.K. and Hasan, R. (1976). Cohesion in English. London: Longman.
14. Ivacovoni, A. (2009). Translation by Omission. Retrieved from: <http://iacovoni.wordpress.com/2009/02/01/translation-by-omission/>.
15. Lamy, B. (1676). The Art of Speaking: written in French by Messieurs du Port Royal. London: W. Godbid.
16. Musk, M. (2020). A Woman Makes a Plan: Advice for a Lifetime of Adventure, Beauty, and Success. New York: Viking Life.
17. Nida, E. (1962). Toward a science of translation. Brill Acad.
18. Osborne, Timothy and Thomas Grob (2012). Constructions are catenae: Construction Grammar meets Dependency Grammar. *Cognitive Linguistics*. <https://doi.org/10.1515/cog-2012-0006>.
19. Punga, L. (2016). To Delete or to Add? Omissions and Additions in Two Romanian Translations of Jack and the Beanstalk. West University of Timisorara. DOI: 10.1515/9783110472059-011.
20. Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G. and Svartvik, J. 1972. A Grammar of Contemporary English. London: Longman.
21. Winkler, Susanne. (2005). Ellipsis and Focus in Generative Grammar. New York: Mouton De Gruyter Berlin.

REFERENCES

1. Kazakova, T.A. (2003). Teoryia perevoda – lynchvystycheskye aspekty [Theory of translation – linguistic aspects]. Moskva: Flynta.
2. Karaban, V.I. (2004). Pereklad naukoj i tekhnichnoji literatury. Ghramatychni trudnoshhi, leksychni, terminologichni ta zhanrovo stylistychni problem [Translation of scientific and technical literature. Grammatical difficulties, lexical, terminological and genre-stylistic problems]. Vinnytsia: Nova Knyha (in Ukrainian).
3. Mask, M. (2021). Zhinka, yaka maie plan. Zhyttia, spovnene pryhod, krasny y uspih [A woman makes a plan: advice for a lifetime of adventure, beauty, and success]. Kharkiv: Vivat (in Ukrainian).
4. Naumenko, L.P., Ghordjejeva, A.J. (2011). Praktychnyj kurs perekladu z anghlijskoho movy na ukrajinsjku [Practical course of translation from English into Ukrainian]. Vinnytsia : Nova Knyha (in Ukrainian).

УДК 811.111'373.49'42
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2022-87-9>

ЕВФЕМІЗМИ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВИ БОРИСА ДЖОНСОНА)

Погоріла А. І.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри практики англійської мови і методики її навчання
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
вул. Івана Франка 24, Дрогобич, Львівська область, Україна
orcid.org/0000-0002-4342-8942
pohorilaanna@gmail.com*

Ключові слова: *евфемізм,
адресат, семантика, функції,
політичний дискурс.*

Розвідка присвячена дослідженню евфемізмів англійської мови в політичному дискурсі, що базується на промовах Б. Джонсона. Висвітлено основні підходи до визначення поняття «евфемізм» у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі сьогодення та минулого. Визначено різні підходи до класифікації евфемізмів вітчизняними та зарубіжними лінгвістами. Розглянуто наявні дефініції поняття «евфемізм», виявлено відсутність загальноприйнятого визначення терміна в лінгвістиці. Мета роботи полягає у визначенні функцій і семантичної значущості евфемізмів у політичному дискурсі промов Бориса Джонсона. Методологія. Розвідка здійснена шляхом використання логічного методу аналізу наукових джерел; описового методу, а також дефініційного та контекстуального аналізу. Наукова новизна полягає в ретельному семантичному аналізі евфемізмів, ужитих у промовах Бориса Джонсона. Установлено важливість соціального аспекту даної проблематики, зокрема, що евфемізми функціонують у політичному дискурсі для пом'якшення висловлювань, зменшення ступеня категоричності, для зацікавлення адресата інформацією, що подається. Основними функціями евфемізмів є вуалітивна, кооперуюча, превентивна, риторична, елевативна, конспіративна та дистортивна. Висновки. Евфемізми широко використовуються в політичному дискурсі з метою пом'якшення категоричності, узагальнення понять, які можуть бути несприйнятними для адресата. Установлено прагматичні наміри використання евфемізмів у політичній промові. Визначено, що мова політичних промов зазвичай занадто формальна через використання багатьох штампів та кліше, стандартних фраз, характеризується високим ступенем узагальнення, з метою зацікавлення адресата в ній уживають евфемізми. Евфемізми як засоби толерантного та пом'якшувального висловлювання потребують ґрунтовного та детального дослідження й аналізу.

EUPHEMISMS IN THE POLITICAL DISCOURSE (BASED ON THE SPEECH BY BORIS JOHNSON)

Pogorila A. I.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of the English Language
and Methodology of its Teaching
Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko
Ivan Franko str., 24, Drohobych, Lviv region, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4342-8942
pohorilaanna@gmail.com*

Key words: *euphemism, addressee, semantics, functions, political discourse.*

The article is dedicated to the investigation of the euphemisms in the English language used in the political discourse based on the speech by Boris Johnson. The main approaches to the definition of the notion euphemism have been provided in the view point of Ukrainian as well as foreign researches. Not only modern definitions have been thoroughly analysed but those of the past as well. Different ways of classification of euphemisms by Ukrainian and unanimously foreign linguists have been outlined. There are numerous definitions of the term euphemism, but still there is no commonly accepted notion of this term. The purpose of the article is to define the functions and semantic significance of euphemisms in the political discourse of speech by Boris Johnson. The methodology of the work includes the logical method of analysis of scientific works; descriptive method; definitional and context analysis. The scientific novelty has been reached by a detailed semantic analysis of euphemisms used in the speech by Boris Johnson. The social importance of this aspect has been defined, i.e. euphemisms function in the political discourse so that to make the speech sound much milder, not so formal and unacceptable and also to make the addressee feel interested in the presented information. The following functions of euphemisms have been singled out: evaluative, cooperative, preventative, rhetorical, elative, conspiratory and distortive. Conclusions euphemisms are widely used in the political discourse in order to make the speech sound milder, not so impressive for the listener. The pragmatic aim of the euphemism usage has been defined in the political speech. It has been generalized that the political speech is very so often stand offish due to abundant usage of standard phrases, repetitive words and constructions. To make the addressee feel interested in the speech euphemism are used. Euphemism as means of tolerant expression of speech need further detailed investigation and analysis.

Мова людства є динамічною системою, що постійно розвивається. Мінлива структура мови зумовлена лексичними, семантичними, граматичними, комунікативними змінами, що відбуваються в межах її лексико-семантичної системи. Зміни в лексичній структурі мови відбуваються постійно, мова, як живий організм, адаптується до вимог часу, трансформаційних змін, що відбуваються на певному історичному етапі розвитку людства, тому зміни лексичного складу мови є одним із найактуальніших напрямів дослідження мовознавців. Для лінгвістів завжди нагальним є дослідження шляхів збагачення лексичної системи мови та джерел, що сприяють зростанню її словникового запасу, що й окреслює

актуальність дослідження. Невід'ємною частиною лексичного складу мови є евфемізми, які відображають мовленнєві явища в лінгвістичному й історичному розвитку. Суспільне життя нерозривно пов'язане з політичною діяльністю, оскільки відображає явища суспільного буття, які потребують вуалітивного, прихованого змісту, з метою запобігання конфліктам, уникнення грубих і невічливих висловлювань тощо. За твердженням Ю. Швечкової, «політичні евфемізми є одним із найкращих інструментів реалізації комунікативних стратегій і тактик. Адже саме завдяки їм можна максимально уникнути будь-якої дискримінації, забезпечити ефективну мовленнєву співпрацю учасників комунікатив-

ного акту, урегулювати суперечки, вплинути на думку суспільства» [4, с. 129].

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що евфемізми були і є предметом вивчення багатьох науковців, серед них когорта вітчизняних (Н. Борисенко, В. Великорода, К. Кантур, М. Мілева) окреслили семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів англійської мови. М. Ткачівська здійснює порівняльний аналіз уживання евфемізмів в українській і німецьких мовах. Предметом дослідження М. Постатнік є евфемізми німецької мови, а саме – причини їх виникнення, особливості вживання та перекладу українською мовою.

У зарубіжній лінгвістиці немає одностайно прийнятого визначення поняття «евфемізм». К. Баррідж визначає евфемізм як «альтернативну заміну до вислову, що не підходить в певній ситуації, з метою уникнення можливого непорозуміння: як мовця, так і будь якої третьої сторони» [8, с. 42]. Е. Патрідж зазначав, що евфемізми вживаються з метою усунення неприємного враження на слухача чи можливих негативних наслідків для мовця та створення позитивного враження [11, с. 110].

Питання евфемізації є полем дослідження багатьох вітчизняних і закордонних лінгвістів, проте воно залишається проблематичним і малодослідженим через відсутність єдиного визначення поняття «евфемізм», загальноприйнятої класифікації евфемізмів і окреслених їхніх функцій.

Метою дослідження є виявлення функцій і семантичної значущості евфемізмів у політичному дискурсі промов Бориса Джонсона.

Предмет дослідження становлять політичні промови Бориса Джонсона.

Об'єкт дослідження – евфемізми політичної коректності у промовах Бориса Джонсона.

Виклад основного матеріалу дослідження. У будь-якому суспільстві існують етичні норми та правила, яких необхідно дотримуватися, саме тому людина має остерігатися вживання певних виразів і мовних фігур, адже вони можуть образити деякі верстви населення з особливостями. Уживання евфемізмів пов'язане з бажанням уникнення грубих і непристойних висловів, які не допускаються встановленими порядками та нормами поведінки суспільства.

Американські мовознавці Девід і Роджер Джонсон окреслюють поняття «політичний дискурс» як «формальний обмін аргументованими думками щодо вибору аргументованих варіантів, за допомогою яких вирішиться соціальна проблема» [9, с. 317]. Грузинські дослідники Н. Кірвалідзе та Н. Самнідзе вважають за необхідне створення нової дисципліни – політичної лінгвістики, яка має на меті «дослідження не лише думок і дій, але

й політичної мови як невід'ємної частини цього процесу» [10, с. 162]. Дослідження політичного дискурсу не обмежується аналізом особливостей політичних текстів, дебатів. Дослідників цікавлять мовні засоби, за допомогою яких політики впливають на думку громадськості та здійснюють контроль над нею. Розділяємо бачення О. Герус, що «у межах англомовного політичного дискурсу текст політичної промови – найефективніший вид публічного виступу серед інших жанрів (урядові обговорення, парламентські дебати, створення партійних програм тощо)» [2, с. 32]. Промову дослідники вважають інструментом для повідомлення та поширення інформації політичним діячем із метою отримання підтримки в адресата, здійснюється за допомогою маніпуляцій, а саме широкого вживання евфемізмів.

У науковій літературі немає загальноприйнятого визначення поняття «політичний евфемізм». О. Януш було здійснено ґрунтовний аналіз явища евфемії в суспільно-політичній лексиці. За твердженням науковця, «політичні евфемізми створюються на базі різних національно-негативних характеристик денотата; вибір характеристики залежить від прагматичної мети. Неоднозначність, неоднаковість значень висловів мови політики пояснюються існуванням різних ідеологій» [6, с. 143].

Політичні евфемізми в науковій літературі дослідниками окреслюються маскувальною функцією, яка ретушує реальність до невпізнання, що, відповідно, спотворює дійсність. Соціальний устрій суспільства, моральні норми накладають обмеження на вживання деяких слів і словосполучень, які можуть нести образливе чи таке, що принижує, значення, тому мовець здійснює евфемістичну заміну, щоб толерантно донести думку до адресата. Промови політичних діячів рясніють евфемістичними висловлюваннями, спрямованими на позитивне, некритичне сприйняття аудиторією адресатів.

Серед розмаїття класифікацій функцій евфемізмів складно обрати лише одну з них під час здійснення дослідження. Дотримуємося класифікації В. Великороди, яка виокремлює елевативну, конспіративну, дистортивну, вуалитивну, кооперативну та превентивну функції [1, с. 28].

Елевативна функція (від англ. elevate – підносити, піднімати) являє собою своєрідне перебільшення явищ дійсності, гіперболізацію реальності.

Конспіративна (від англ. conspire – приховувати, конспірувати) – має на меті перешкодження сприйманню інформації реципієнтами, які не належать до визначеної соціальної групи населення. Дистортивна (від англ. distort – спотворювати, викривляти) – слугує для видозміни інформації під час донесення її до свідомості адресатів.

Вуалітивна функція (від англ. veil – вуалювати, приховувати) необхідна в політичному дискурсі для прикрашання чи приховання небажаних явищ реального життя.

Кооперативна функція (від англ. cooperate – взаємодіяти, співпрацювати) передбачає ухилення від будь-якого виду дискримінації для врегулювання суспільства.

Превентивна ж (від англ. prevent – запобігати, уникати) використовується політичним діячем для уникнення вживання табуованої лексики на позначення смерті, воєнних дій, секс-меншин, статевого акту, хвороб тощо.

У промовах сучасних англійських політиків один евфемізм може виконувати лише одну або й декілька функцій водночас.

У результаті проведеного аналізу промов Б. Джонсона в руслі останніх подій в Україні знаходимо такі приклади евфемістичних висловлювань. Війну в Україні політик неодноразово називає *onslaught*. У своїй промові-зверненні до Британського уряду Б. Джонсон чотири рази вживає евфемізм *onslaught* («напад» у значенні незаконних військових дій). Повторення – виразний засіб, що використовується мовцем у стані емоційної напруги, стресу. Виражається в повторенні смислових слів, зокрема, політик називає військову агресію *hideous and barbaric venture* (огидна та варварська затія), *squalid venture* (вбога затія), *assault* (напад), *war of choice and war of aggression* (війна вибору та війна агресії), *Putin's Playbook of subversion and aggression* (путінська п'єса, спрямована на підрив діяльності й агресію), *hoggor* (жахіття). Отже, політик підібрав 6 евфемізмів і евфемістичних висловлювань, щоб окреслити злочинні дії проти України. Поняття громадяни окреслює через евфемізм *nationals*, маючи на увазі людей, що належать до певної країни (e.g. *Melinda Simmons, continues to work with the Ukrainian authorities and to support British nationals. We will limit the amount of money that Russian nationals will be able to deposit in their UK bank accounts*). Зосередження уваги на стані справ в Україні політик передає евфемістичним висловлюванням – *nothing is off the table* («ніщо не впаде зі столу», у значенні «ніщо не залишиться поза увагою»). Не знехтував політик і явищем паралелізму, яке є частим у промовах політиків. Паралелізм – це повторення деяких конструкцій у реченні. Прикладом є такий фрагмент виступу: *We will continue on a remorseless mission to squeeze Russia from the global economy **piece by piece, day by day and week by week***. У цьому прикладі наявне повторення вислову із прийменником *by* як засобу потужного впливу на слухачів, а також засобу персуазивності (переконливості), який часто використовується в політичних промовах. Уважаємо зайвим здійсню-

вати дослівний переклад, оскільки він потребуватиме заміни окремих слів на більш прийнятні для українського суспільства, тобто відбудеться адаптація вихідного тексту не тільки до мовних норм, а й до усталених поглядів і мовних кліше в мові перекладу.

Брехливу риторику російської влади політик окреслює надзвичайним евфемізмом оціночної значущості *blizzard of lies* (дослівно – «хурделиця брехні»), уживає метафоричне порівняння, яке описує неймовірну кількість брехні, від якої кров холодне, наче під час хуртовини.

Військо в межах одного речення називає *military machine i force of arms* – *<...> the House will realise the hard and heavy truth that we now live in a continent where an expansionist power, deploying one of the world's most formidable military machines is trying to redraw the map of Europe in blood, and conquer an independent state by force of arms <...>*. Політик називає військо військовою машиною та силою зброї, наводить порівняння зі сталевією міцністю, незламністю війська.

Висновки. Дана розвідка засвідчила, що евфемізми в політичному дискурсі володіють значним функціонально-прагматичним потенціалом. Їх уживання допомагає уникнути непорозумінь. Ужиттям їх у мовленні мовець може толерантно запобігти конфліктній ситуації, ефективно вести масову комунікацію. **Перспективою подальшого дослідження** є системний аналіз евфемізмів у молодіжному мовленні, його гендерний аспект.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великорода В. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2007. 268 с.
2. Герус О., Кулик А. Особливості функціонування евфемізмів та сленгізмів у сучасному англійському дискурсі. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації». 2018. Т. 29 (68). № 4. С. 31–36.
3. Постатнік М., Свирид А. Евфемізми, причини їх виникнення, особливості вживання та перекладу (на матеріалі німецької мови). Матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів гуманітарного факультету. Суми : СумДУ, 2015. Ч. 2. С. 14–15.
4. Швечкова Ю. Політичні евфемізми як засіб реалізації комунікативних стратегій і тактик у політичному дискурсі (на матеріалі промов Терези Мей). Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. Вип. 35. Т. 6. С. 129–133.

5. Чорна Ю. Круті англійські слова і фрази з промови Бориса Джонсона про українців. URL: <https://cambridge.ua/uk/blog/kruti-anglijski-slova-i-frazi-z-promovi-borisa-dzhonsona-pro-ukrayincziv/> (дата звернення: 14.09.2022).
  6. Януш О. Евфемізми та інші види семантичних зрушень у суспільно-політичній лексиці і фразеології. Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки. 2009. Вип. 45. С. 143–147.
  7. UK Parliament. URL: <https://hansard.parliament.uk/commons/2022-02-24/debates/A76282B2-C1F4-4D00-B5E8-A8A0F2476FBB/Ukraine> (дата звернення: 14.09.2022).
  8. Burrige K. Political Correctness: Euphemism with Attitude. *English Today*. 1996. Vol. 12. № 3. P. 42–49.
  9. Johnson D.W., Johnson R.T. Civil political discourse in a democracy: The contribution of psychology. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*. 2000. № 6 (4). P. 291–317. DOI: 10.1207/S15327949PAC0604_01 (дата звернення: 14.09.2022).
  10. Kirvalidze N., Samnidze N. Political discourse as a subject of interdisciplinary studies. *Journal of Teaching and Education*. 2016. № 5. P. 161–170. URL: https://www.researchgate.net/publication/319402411_POLITICAL_DISCOURSE_AS_A_SUBJECT_OF_INTERDISCIPLINARY_STUDIES (дата звернення: 14.09.2022).
  11. Partridge A. *Usage and Abusage*. New York, 1964. 379 p.
- REFERENCES**
1. Velykoroda V. (2007). Semantichni ta funkcionalno-pragmatichni karakterystyky evfemizmov v anglijskij movi [Semantic and functional-pragmatic features of euphemisms in the English language]. *Dysertacia*. 268 [in Ukrainian].
  2. Gerus O.S., Kulyk F.V. (2018). Osoblyvosti funkcionuvannya evfemizmov ta slengizmov u suchasnomu anglo-movnomu dyskursi [The peculiarities of euphemisms and slang functioning in the modern English-speaking discourse]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskogo*. 4, 31–36 [in Ukrainian].
  3. Postatnik M. (2015). Efemizmy, prychny ih vynykennya, osoblyvosti vzhyvannya ta perekladu (na materialy nimeckoji movy) [Euphemisms, the reason of their creation, peculiarities of their usage and translation]. *Materialy naukovy-teoretychnoji konferenciji vykladachiv, aspirantiv, spivrobotnykiv ta studentiv gumanitarnogo fakultetu*, 2, 14–15 [in Ukrainian].
  4. Shvechkova Y. (2021). Politychni evfemizmy yak zasib realizaciji komunikatyvnyh strategij i taktyk u politychnomu dyskursi (na materialy promov Terezy Mej) [Political euphemisms as the means of the realization of communicative strategies and tactics in a political discourse (based on the speeches by Theresa May)]. *Aktualni pytannya gumanitarnykh*, 35, 129–133 [in Ukrainian].
  5. Chorna Y. (2022). Kruti anglijski slova i frazy z promovy Borisa Jonsona pro ukrainciv [Cool English words and phrases taken from Boris Johnson's speech about Ukrainians]. <https://cambridge.ua/uk/blog/kruti-anglijski-slova-i-frazi-z-promovi-borisa-dzhonsona-pro-ukrayincziv/> [in Ukrainian].
  6. Yanush O. (2009). Evfemizmy ta inshi vydy semantychnyh zrušen u suspilno-politychnij leksyici i frazeologiji [Euphemisms and other kinds of semantic phenomena in the social and political vocabulary and phraseology]. *Visnyk Zhytomyrskogo derzhavnogo universytetu. Filologichni nauky*, 45, 143–147 [in Ukrainian].
  7. UK Parliament. <https://hansard.parliament.uk/commons/2022-02-24/debates/A76282B2-C1F4-4D00-B5E8-A8A0F2476FBB/Ukraine#contribution-252B68C9-699F-417D-BA40-6B292BA63322>.
  8. Burrige K. (1996). Political Correctness: Euphemism with Attitude. 12, 3, 42–49 [in English].
  9. Johnson, D.W., & Johnson, R.T. (2000). Civil political discourse in a democracy: The contribution of psychology. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 6 (4), 291–317. https://doi.org/10.1207/S15327949PAC0604_01 [in English].
  10. Kirvalidze N., Samnidze N. (2016). Political discourse as a subject of interdisciplinary studies. *Journal of Teaching and Education*. № 5. P. 161–170. https://www.researchgate.net/publication/319402411_POLITICAL_DISCOURSE_AS_A_SUBJECT_OF_INTERDISCIPLINARY_STUDIES [in English].
  11. Partridge A. (1964). *Usage and Abusage*. 379 [in English].

МЕДІЙНИЙ ДИСКУРС ЯК СФЕРА СУСПІЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Рябокін Н. О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавський інститут економіки і права
Університету «Україна»
вул. Монастирська, 6, Полтава, Україна
orsid.org/0000-0001-5950-8798
nwerbowa161@gmail.com*

Капіталова Т. І.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 035 «Філологія»
Полтавський інститут економіки і права
Університету «Україна»
вул. Монастирська, 6, Полтава, Україна
orcid.org/0000-0001-5711-5130
tatkala@pdaa.edu.ua*

Ключові слова: комунікація, комуніканти, засоби масової інформації, медійний дискурс, медіатекст.

Наукову розвідку присвячено дослідженню медійного дискурсу як сфери суспільної комунікації. Актуальність дослідження зумовлена стрімким розвитком сучасного світу, зростанням масової комунікації й інформаційних технологій. Величезний вплив інтернету та розвиток засобів масової інформації сприяють створенню новітнього інформаційного простору, який складається з великої кількості медіаджерел. Мета та завдання статті полягають у поглибленні наявних підходів до поняття «медіадискурс», аналізі його цілей. Об'єктом дослідження є медійний простір. А предметом – медійний дискурс. У роботі розглянуто різні підходи до визначення поняття медіадискурсу, наведено теоретичні засади щодо його особливостей та цілей.

Було з'ясовано, що в медійному просторі функціонує медіадискурс. Поняття медіадискурсу є похідним від загальної концепції дискурсу і становить сукупність процесів і продуктів мовленнєвої діяльності у сфері суспільної комунікації. Виявлено, що медіадискурс – це будь-який вид дискурсу, що реалізується в медіапросторі та продукується засобами масової інформації. Медіадискурс надає уявлення про мовленнєву діяльність у сфері мас-медіа, оскільки охоплює численні екстралінгвістичні чинники, пов'язані з особливостями творення медіаповідомлення, культурозумовленими способами кодування та декодування, а також соціально-історичним та політико-ідеологічним контекстом.

Установлено, що медіадискурс увесь час розширює комунікативно-інформаційні канали та сприяє кількісному зростанню своєї аудиторії, робить можливим швидке реагування на зміни в житті індивіда та суспільства. У зв'язку з тим, що головним у медіадискурсі є передача інформації, його цілями є: опис ситуації та пояснення отриманої інформації; регулювання дійсності адресантів; вплив на свідомість адресантів через потік інформації, який залежно від простору та часу впливає на людину та спричиняє відповідний зворотний зв'язок;

прогнозування стану справ про ймовірні дії того чи іншого чинника, що має на меті стимулювання до запропонування результатів, висновків.

Доведено, що медійні тексти висвітлюють подію чи ситуацію з урахуванням різних поглядів, передають офіційну думку за допомогою закодованої знакової системи – мови преси, зароджують певні цінності та сприяють зникненню інших. Зазначено, що робота може стати підґрунтям для подальшого аналізу медіадискурсу як мовленнєвої практики, мовленнєвих актів медійного дискурсу.

MEDIA DISCOURSE AS A SPHERE OF SOCIAL COMMUNICATION

Riabokin N. O.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Philology and Social and Humanitarian Disciplines
Poltava Institute of Economics and Law
of the University "Ukraine"
Monastyrська str., 6, Poltava, Ukraine
orsid.org/0000-0001-5950-8798
nwerbowa161@gmail.com*

Kapitalova T. I.

*Second (Master's) Degree Level of Higher Education
Specialty 035 "Philology"
Poltava Institute of Economics and Law
of the University "Ukraine"
Monastyrська str., 6, Poltava, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5711-5130
tatka1@pdaa.edu.ua*

Key words: *communication, communicators, mass media, media discourse, media text.*

The scientific research is devoted to the investigation of media discourse as a sphere of public communication. The relevance of the study is determined by the rapid development of the modern world, the growth of mass communication and information technologies. The enormous influence of the Internet and the development of mass media contribute to the creation of the newest information space, which consists of a large number of media sources. The purpose and task of the article is to deepen existing approaches to the concept of media discourse, to analyze its goals. The object of research is the media space. And the subject is media discourse. Various approaches to defining the concept of media discourse have been examined, theoretical principles regarding its features and goals have been indicated in the work.

It has been specified that media discourse functions in the media space. The concept of media discourse is derived from the general concept of discourse and is formed by a set of processes and products of speech activity in the field of social communication. It was established that media discourse is any kind of discourse that is implemented in the media space and produced by mass media. Media discourse provides an insight into speech activity in the field of mass media, as it covers numerous extra-linguistic factors related to the peculiarities of creating a media message, culturally determined methods of encoding and decoding, as well as the socio-historical and political-ideological context.

It has been found that the media discourse constantly expands communicative information channels and contributes to the quantitative growth of its audience and makes possible a quick response to changes in the life of an individual

and society. Due to the fact that the main thing in media discourse is the transmission of information, its goals are: description of the situation and explanation of the received information; regulation of the validity of addressees; influence on the consciousness of addressees through the flow of information, which, depending on space and time, affects a person and causes the corresponding feedback; forecasting the state of affairs about the likely actions of one or another factor, which aims to stimulate the proposal of results and conclusions.

It has been proven that media texts highlight an event or situation, taking into account different views, convey official opinion using a coded sign system – the language of the press, give rise to certain values and contribute to the disappearance of others. It has been pointed out that the work can become a basis for further analysis of media discourse as a speech practice, speech acts of media discourse.

XXI століття характеризується стрімким розвитком сучасного світу, зростанням масової комунікації й інформаційних технологій. Величезний вплив інтернету та розвиток ЗМІ сприяють створенню новітнього інформаційного простору, який складається з великої кількості медіаджерел. Нині інтернет стає провідним засобом суспільної комунікації, що зберігає та поширює інформацію. Саме тому сучасне суспільство не уявляє своє існування без новітніх технологій, без преси, телебачення, радіо й інтернету. Учені зараз говорять про медіатизоване суспільство та медіатизовану особистість.

У мові суспільної комунікації можна спостерігати нові підходи, засоби, способи застосування мови та її структур. У медійному просторі функціонує медіадискурс. Поняття медіадискурсу є похідним від загальної концепції дискурсу та становить сукупність процесів і продуктів мовленнєвої діяльності у сфері суспільної комунікації. Дане поняття розглядалося та досліджувалося науковцями, але дотепер немає єдиного визначення медіадискурсу. Саме тому метою нашої розвідки є поглиблення наявних підходів до поняття медіадискурсу, аналіз і чітке визначення його цілей. Для досягнення нашої мети необхідно виконати такі завдання:

- 1) з'ясувати зміст поняття «медіадискурс»;
- 2) описати його структуру;
- 3) проаналізувати цілі медіадискурсу.

Об'єктом дослідження є медіапростір, а предметом – медіадискурс.

У сучасному мовознавстві панує два підходи до визначення медіадискурсу. Зокрема, масмедійний дискурс – це специфічний мовленнєво-мисленнєвий вид діяльності, який характерний суто для інформаційного масмедійного простору [4]. Та другий підхід, де медіадискурс тлумачиться «як будь-який вид дискурсу, що реалізується в медіапросторі та продукується ЗМІ» [4, с. 13]. У нашій роботі будемо спиратися на другий погляд.

Сучасний медіадискурс – це лоно, де функціонує мова, яка інтенсивно розвивається та має схильність до нових трансформацій. У суспільстві відбуваються інноваційні процеси, на які реагує медіадискурс, вказуючи на розвиток соціуму, його позитивні та негативні зміни в певний період часу. Саме тому вибір конкретної мовної одиниці, граматичної форми та синтаксичної конструкції говорить про мовні вподобання та звички окремих людей, тобто усього суспільства визначеного історичного періоду [7, с. 220].

Зараз важко уявити існування та розвиток особистості без впливу ЗМІ. Медіадискурс утілюється в суспільні, особистісні та професійні стосунки і використовується для мовного впливу для досягнення відповідного результату. Медійний дискурс – це провідний тип дискурсу, який проникає в усі типи інституціонального та повсякденного спілкування [2]. Тобто мова медіатекстів «стає засобом здійснення соціальної влади та засобом формування світогляду та світосприйняття адресатів» [7, с. 66]. Медіадискурс включає в себе медіатекст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними та психологічними чинниками. Медіадискурс надає уявлення про мовленнєву діяльність у сфері мас-медіа, оскільки охоплює численні екстралінгвістичні чинники, пов'язані з особливостями творення медіаповідомлення, культурозумовленими способами кодування та декодування, а також соціально-історичним та політико-ідеологічним контекстом.

У зв'язку з тим, що головним у медіадискурсі є передача інформації, його цілями є:

- 1) опис ситуації та пояснення отриманої інформації;
- 2) регулювання дійсності адресантів;
- 3) вплив на свідомість адресантів через потік інформації, який залежно від простору й часу впливає на людину та спричиняє відповідний зворотний зв'язок;

4) прогнозування стану справ про ймовірні дії того чи іншого чинника, що має на меті стимулювання до запропонування результатів, висновків [6, с. 269].

Отже, можна сказати, що медійні тексти висвітлюють подію чи ситуацію з урахуванням різних поглядів, передають офіційну думку за допомогою закодованої знакової системи – мови преси, зароджують певні цінності та сприяють зникненню інших.

В умовах сучасного соціуму, де інформації належить чільне місце, медійний дискурс реалізує рух суспільної думки та формує концептуальну картину світу особистості. Дослідження медіадискурсу дозволяє визначити специфіку мислення окремих або груп мовців, які є споживачами певних медіапродуктів, а також методи впливу на аудиторію. За О.В. Александровою, ЗМІ – це дискурс, оскільки вони динамічні, сучасні та сприймаються комунікантами в контексті поточних подій [1].

Головним принципом медіадискурсу є орієнтація на адресата. Адресант, щоб отримати очікуваний і запланований результат, мусить ураховувати статусні й особистісні характеристики адресата (вік, стать, професію, соціальні, культурні чинники тощо). Тлумачення змісту повідомлення в медіатексті адресатом залежить від його соціального досвіду. Оскільки засоби масової інформації розраховують свій вплив на широкий загал, то використовують вони прості речення та нескладні мовні конструкції. Адже в комунікації відомий прямий зв'язок між простотою повідомлення та його сприйняттям.

Особливістю медійного дискурсу «є соціальна оцінність, відкритість позиції автора і «політико-ідеологічний модус формування тексту», оскільки його мета – впливати на суспільну свідомість і змінити її за допомогою формування позитивної або негативної громадської думки щодо тих чи інших факторів соціального буття людини» [5, с. 19]. За А.А. Кибрик, у медіадискурсі поєднано два аспекти – стилістичний і жанровий [3, с. 6–11].

Учасниками медійного дискурсу є журналісти, теле-, радіоведучі, коментатори, персонал, який створює, транслює медіатексти, а також ті, хто свідомо чи несвідомо сприймає інформацію, яка їм надходить із певних джерел. Наприклад, пасажир у таксі чи у громадському транспорті сприймає рекламні тексти й оголошення мимоволі, несвідомо і стає схильним до масмедійного впливу. Або медійна інформація може лунати з радіо, також мимоволі сприйматися та засвоюватися пасивними слухачами.

Медіадискурс «охоплює широку аудиторію, де позиція автора подається шляхом використання готових кліше, мовних зворотів, мовленнєвих стереотипів, а також нових, не закріплених у мові

прийомів, форм, лексичних інновацій, які використовуються у процесі позначення нових сфер дійсності, коли в мові не існує відповідної номінації або коли безпосередня номінація не відповідає вимогам комунікації» [8, с. 10].

З позиції функціонального підходу до тлумачення медіадискурсу звертають увагу на такі елементи мови, як:

1) контекст, до складу якого входять поле – соціальна дія (експлікація змісту події), тенор – рольова структура (дефініція статусу, ролей учасників), спосіб – символічна організація тексту, роль мовних засобів;

2) семантика, що складається із трьох компонентів – ідейної семантики (змісту пропозиції), інтерперсональної семантики (висловлення ставлення до змісту пропозиції), текстуальної семантики (тематичної та рематичної структури), а також графічні, фонологічні, лексичні та граматичні аспекти [8].

Медіадискурс звернений до суспільства й експлікується як замкнена цілісна комунікативна ситуація (подія), структурними елементами «якої є комуніканти й текст, як знаковий посередник, зумовлена різними чинниками, що опосередковують спілкування» та розуміння [9, с. 91].

Отже, медіадискурс – це будь-який вид дискурсу, що реалізується в медіапросторі та продукується засобами масової інформації. Він надає уявлення про мовленнєву діяльність у сфері мас-медіа та включає в себе медіатекст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними та психологічними чинниками. До основних цілей медійного дискурсу належать висвітлення через медійні тексти події чи ситуації, з урахуванням різних поглядів, передача офіційної думки за допомогою закодованої знакової системи – мови преси, зародження нових цінностей і сприяння зникненню інших.

Медійний дискурс – це створена засобами масової комунікації сучасність. У зв'язку з тим, що медіадискурс увесь час розширює комунікативно інформаційні канали, він сприяє кількісному зростанню своєї аудиторії та робить можливим швидке реагування на зміни в житті індивіда та соціуму. Ця наукова розвідка може стати підґрунтям для подальшого аналізу медіадискурсу як мовленнєвої практики, мовленнєвих актів медійного дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова О.В. Язык средств массовой информации : учебное пособие для вузов. Москва : Академический проект ; Альма Матер, 2008. С. 210–220.
2. Дрыга С.С. Социальный дейксис дискурсов массовой коммуникации (на материале

- ток-шоу) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.19. Тверь, 2008. 35 с.
3. Кибрик А.А. Обосновано ли понятие Дискурса СМИ? Жанры и типы текста в научном и медийном дискурсе. Орел : ОГІІК, 2008. С. 6–11.
  4. Кожемякин Е.А. Массовая коммуникация и медиадискурс: к методологии исследования. *Научные ведомости Белгородского государственного университета. Серия «Гуманитарные науки»*. 2010. № 2 (73). Вып. 11. С. 13–21.
  5. Козак О. Україномовний рекламний медіа дискурс: лінгвопрагматичний аспект. *Тренди та перспективи розвитку мультидисциплінарних досліджень* : матеріали II Міжнародної студентської наукової конференції, м. Чернігів, 15 вересня 2021 р. Вінниця, 2021. Т. 1. С. 102–104.
  6. Коритник Д.Ю., Баранова С.В. Медіадискурс як різнопланове явище сучасних медіадосліджень. *Collection of scientific papers “New Philology”*. 2020. № 80. Vol. I. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/84965/1/Media%20discourse%20as%20a%20diverse%20phenomenon%20of%20modern%20media%20researches.pdf;jsessionid=5D2FDF63146E1041A83EB-57C4D347C52>
  7. Лойко В.В. До питання маніпуляції суспільною свідомістю у політичному дискурсі ЗМІ. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. 2011. Вип. 57. С. 179–181.
  8. Пташник М.И. Система реноминативных приемов в современном публицистическом дискурсе (на материале русского, английского и испанского языков) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.19. Ростов-на-Дону, 2010. 23 с.
  9. Чумак Л.М. Смысловое представление лексических неологических единиц у сучасних англомовних медіатекстах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2017. № 29. Т. 2. С. 91–94.
- REFERENCES**
1. Aleksandrova, O.V. (2008) Language of the mass media [Media language]: a textbook for universities. M. : Academic Project; Alma Mater, pp. 210–220.
  2. Dryga, S.S. (2008). Social deixis of discourses of mass communication (on the material of talk shows) [Social deixis of mass communication discourses (based on talk shows)]: thesis for the degree of Candidate of Philological Sciences. 10.02.19 “Theory of Language”. Tver, 35 p.
  3. Kibrick, A.A. (2008). Is the concept of Media discourse justified? Genres and types of text in scientific and media discourse [Is the concept of “Media Discourse” grounded? Genres and types of text in scientific and media discourse]. Orel: OGIIK, pp. 6–11.
  4. Kozhemyakin, E.A. (2010). Mass communication and media discourse: to the methodology of research [Mass communication and media discourse: towards research methodology]. *Scientific journal of Belgorod State University. Series: Humanities*. № 2 (73). V. 11, pp. 13–21.
  5. Kozak, O. (2021) Ukrainomovnyi reklamnyi media dyskurs: lnhvoprahmatychnyi aspekt [Ukrainian-language advertising media discourse: linguopragmatic aspect]. *Trendy ta perspektyvy rozvytku multydystrylnarnykh doslidzhen: materialy II mizhnar. student. nauk. konf.*, m. Chernihiv. Vinnytsia, T. 1, pp. 102–104.
  6. Korytnik, D.Yu., Baranova, S.V. (2020) Mediady'skurs yak riznoplanove yavy'shhe suchasny'h media doslidzhen [Media discourse as a diverse phenomenon of modern media studies]. *Collection of scientific papers “New Philology”*. № 80. V. I. ISSN 2414-1135.
  7. Lojko, V.V. (2011). Do py'tannya manipulyatsiyi suspil'noyu svidomistyu u polity'chnomu dy'skursi ZMI [On the question of manipulation of public consciousness in the political discourse of mass media]. *Visnyk Zhy'tomy'rs'kogo derzhavnogo universy'tetu. V. 57. Filologichni nauky*. Pp. 179–181.
  8. Ptashnik, M.I. (2010). The system of renominative devices in modern publicist discourse (on the material of Russian, English, and Spanish) [The System of Renominative Techniques in Modern Journalistic Discourse (on the Material of Russian, English, and Spanish Languages)] : autoref. d. in Philology : special. 10.02.19 “Theory of Language”. Rostov-on-Don, 23 p.
  9. Chumak, L.M. (2017). Smy'slove predstavleniya leksy'chny'h neologichny'h ody'ny'cz' u suchasny'h anglomovny'h media-tekstax [Semantic representation of lexical neological units in modern English-language media texts]. *Naukovy'j visnyk Mizhnarodnogo gumanitarnogo universy'tetu. Seriya “Filologiya”*. № 29. Tom 2. Pp. 91–94.

УДК 81'276.6
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2022-87-11>

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ, УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ МОВАХ

Харкевич Г. І.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та перекладу
Волинський національний університет імені Лесі Українки
пр. Волі, 13, Луцьк, Україна
orcid.org/0000-0001-6681-5251
kharkevych.halyna@vnu.edu.ua*

Цьолик Н. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри полоністики і перекладу,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
пр. Волі, 13, Луцьк, Україна
orcid.org/0000-0003-3300-5150
tsolyk.natalija@vnu.edu.ua*

Ключові слова: *лексичні засоби, граматичні засоби, модальні дієслова, семантична категорія, оцінне ставлення.*

Стаття присвячена вивченню основних засобів вираження модальності в англійській, українській та польській мовах. В англійській мові модальні дієслова не вживаються самостійно, а лише в сполученні з інфінітивом іншого дієслова. Вони не виражають дії, а є лише доповненням до неї, коментарем того, що вона описує, що ми про неї думаємо, яка ймовірність того, що вона може відбутися. Вони допомагають висловити ймовірність, необхідність, обов'язок, бажаність, можливість, сумнів, дозвіл, непевненість, здатність виконання дії, позначеної інфінітивом. У порівнянні із загальною кількістю дієслів модальні складають не численну групу, але вживаються часто. Більшість англійських модальних дієслів не мають еквівалентів у польській і українській мовах, вони переплітаються з різними словами, іноді виражають те, що в слов'янських мовах передається наголосом або порядком слів у реченні. Для вираження ймовірності певної ситуації, можливості виконати дію, дозволу на її виконання, прохань, здібностей, пропозицій, наказів, зобов'язань чи порад в англійській мові використовуються такі модальні дієслова: *can / could, may / might, must / have to, will / would, shall / should, should / ought to, to be to, need*. Автори звертають увагу, що модальні дієслова становлять окремий клас дієслів, які мають певні лінгвістичні ознаки (не мають форм інфінітива, не мають закінчень - (e)s у третій особі однини теперішнього часу). В українській мові особа виражається за допомогою вживання займенників, а в польській мові – особовими закінченнями, без вживання займенника. Модальні дієслова англійської мови є складними для вивчення. Однією з причин цього є широкий спектр значень, які вони можуть виражати – від заборон і дозволів, через очікування і ймовірність, до впевненості і готовності щось робити або не робити. Модальність розглядається авторами як функція мови, що використовується для визначення можливих ситуацій. Знання модальних дієслів впливає на здатність вербально поводитися у різних ситуаціях спілкування та здійснення перекладів з урахуванням лексико-граматичних аспектів конкретної мови.

LEXICAL AND GRAMMATICAL MEANS OF EXPRESSING MODALITY IN ENGLISH, UKRAINIAN AND POLISH LANGUAGES

Kharkevych H. I.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages and Translation
Lesya Ukrainka Volyn National University
Voli Ave., 13, Lutsk, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6681-5251
kharkevych.halyna@vnu.edu.ua*

Tsolyk N. M.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Polonistics and Translation
Lesya Ukrainka Volyn National University
Voli Ave., 13, Lutsk, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3300-5150
tsolyk.natalija@vnu.edu.ua*

Key words: *lexical means, grammatical means, modal verbs, semantic category, evaluative attitude.*

The article is devoted to the study of the main means of expressing modality in English, Ukrainian and Polish languages. In English, modal verbs are not used independently, but only in conjunction with the infinitive of another verb. They do not express an action, but are only an addition to it, a commentary on what it describes, what we think about it, how likely it is to happen. They help express probability, necessity, obligation, desirability, possibility, doubt, permission, uncertainty, ability to perform the action indicated by the infinitive. Compared to the total number of verbs, modals verbs do not make up a large group at all, but they are used often. Most English modal verbs do not have equivalents in Polish and Ukrainian languages, they are intertwined with different words, sometimes express what in Slavic languages is conveyed by stress or word order in a sentence. The modal verbs can / could, may / might, must / have to, will / would, shall / should, should / ought to, to be to, need are used in English to express the probability of a certain situation, the ability to perform an action, permission to perform it, requests, abilities, suggestions, orders, obligations or advice. The authors draw attention to the fact that modal verbs are a separate class of verbs that have certain linguistic features (do not have infinitive forms, do not have endings - (e)s in the third person singular of the present tense). In the Ukrainian language, the person is expressed by using pronouns, and in the Polish language – by personal endings, without the use of a pronoun. It is difficult to learn English modal verbs. The wide range of meanings they can express – from prohibitions and permissions, through expectation and probability, to confidence and readiness to do or not do something, cause problems for translators. Modality is considered by the authors as a language function used to define possible situations. Knowledge of modal verbs affects the ability to behave verbally in various situations of communication and translation, taking into account the lexical and grammatical aspects of a specific language.

Постановка проблеми. Численні роботи, присвячені різним аспектам опису та аналізу модальності, свідчать про те, що багато питань усе ще вимагають ретельного розкриття. Йдеться про такі загальні проблеми, як семантичний статус і

обсяг модальності, форми її вираження в українській, польській та англійській мовах. З'ясування характеристик модальності як лексико-граматичної категорії відноситься до складних завдань сучасного мовознавства.

Актуальність роботи зумовлена зростаючим інтересом до інтерпретації семантичної структури модальних слів та дієслів і відсутністю повного лінгвістичного опису їх логіко-семантичної типології у сучасній науці, а також необхідністю детального комплексного вивчення питань порівняльного аналізу засобів вираження модальності в англійській, українській та польській мовах. Матеріали наукової розвідки можна використати на заняттях при підготовці перекладачів, які працюють з польськими й англійськими текстами.

Теоретико-методологічною основою дослідження слугували праці вітчизняних і зарубіжних лінгвістів, які зробили внесок у розробку проблеми модальності загалом (Ольга Ахманова, Шарль Баллі, Віктор Виноградов, Анна Вежбицька, Галина Золотова), лексичної семантики (Девід Круз, Леонард Талмі), когнітивної лінгвістики (Микола Болдирєв, Олена Кубрякова, Джордж Лакофф) і фреймової семантики (Марвін Лі Мінські, Ван Дейк, Чарльз Філлмор), порівняльних досліджень (Вікторія Ярцева, Володимир Гак, Юрій Дубовський, Джоан Байбі), корпусної лінгвістики (Віктор Захаров, Чарльз Фріс) і теорії перекладу (В'ячеслав Карабан, Роксоляна Зорівчак, Ілько Корунець, Леонід Черноватий).

Метою статті є визначення лексико-граматичних засобів вираження модальності в сучасній англійській, польській та українській мовах, що передбачає аналіз особливостей перекладу модальних слів та дієслів у цих мовах. **Об'єктом** дослідження є модальність як семантична категорія мови. **Предметом** дослідження є лексичні, граматичні засоби вираження модальності в англійській та польській мовах.

Методика дослідження. Предметом нашого дослідження є вираження модальності у мовах, які належать до різних груп, а тому мають певні особливості лексичного та граматичного характеру. Відмінності у передачі модальності часто стають причиною помилок, яких припускаються перекладачі. Тому у ході дослідження використано методи аналізу і синтезу при описі мовних явищ в українській, польській, англійській мові. Для повного розуміння явища модальності використано метод ілюстрацій, зокрема наведено конкретні приклади використання різних частин мови для її вираження. Метод порівняння використано з метою співставлення досліджуваного явища у різних мовах.

Виклад основного матеріалу. Модальність – це комплексна багатоаспектна функціонально-семантична категорія, що виражає ставлення мовця до висловлюваного, його оцінює ставлення до об'єктивної дійсності [1, с. 142]. У словнику польської мови модальність у лінгвістичному значенні це – «ставлення мовця до

того, що становить зміст його висловлювання, виражається переважно дієслівними формами, а також частками, усталеними словосполученнями, інтонацією тощо» [2, с. 765].

Найчастіше модальність визначають як ставлення мовця до змісту висловлювання або як відношення змісту висловлювання до дійсності. Незалежно від способів формулювання визначення модальності, які більшою чи меншою мірою відрізняються один від одного, сутність поняття модальності слід шукати в тих елементах висловлювання, які певним чином свідчать про присутність в ньому автора, його ставлення до свого висловлювання і ставлення до дійсності, в тому числі і до адресата акту мови [3, с. 22].

Лінгвісти виділяють два види модальності: об'єктивну модальність і суб'єктивну модальність. Об'єктивна модальність відображає ставлення мовця до дійсності з точки зору особи, яка говорить. Суб'єктивна модальність відображає засоби кваліфікації мовцем об'єктивного змісту свого повідомлення [1, с. 139]. Британський мовознавець Джон Лайонз, у свою чергу, виділяв три типи модальності: алетична (стосується правдивості речень *можливо, що / możliwe jest, że*), епістемічна (вираження оцінки правдивості речень у світлі знань мовця *могли, musimi / móc, musieć*), деонтична (охоплює такі значення, як наказ, заборона, обов'язок, дозвіл *повинен / powinieneń*) [4, с. 44].

Об'єктивна модальність є обов'язковою ознакою будь-якого висловлювання і однією з категорій, яка формує предикативну одиницю – речення. Вона виражається у мові за допомогою дієслівної категорії – дійсного, наказового, умовного способів. Форми дійсного способу відносять висловлювання до категорії реальних, тоді як умовний спосіб відносить висловлювання до бажаного, необхідного [5, с. 17]. Суб'єктивна модальність властива будь-якому висловлюванню, яке функціонує у межах координат «адресант – адресат», оскільки мовець у той чи інший спосіб виявляє своє ставлення до повідомлюваного. Суб'єктивна модальність є функціонально-семантичною категорією, яка підкреслює гіпотетичність чи ірреальність, необхідність чи можливість, вказуючи на специфічне існування певного конструкту свідомості [5, с. 48].

Семантичний обсяг суб'єктивної модальності ширший за семантичний обсяг об'єктивної модальності. Значення суб'єктивної модальності продукують модальні слова та частки. Вони не змінюють основного модального значення висловлювання, а надають йому особливого забарвлення [6, с. 42]. За допомогою модальних слів і часток мовець оцінює своє висловлювання щодо ставлення до об'єктивної дійсності.

Категорія модальності семантично обмежена трьома видами відносин: 1) відношенням змісту висловлювання до дійсності з позиції реальності / ірреальності; 2) ставленням мовця до висловлювання з точки зору оцінки його достовірності / недостовірності; 3) відношенням між об'єктом дійсності і його ознакою (можливість, необхідність, бажаність) [6, с. 42]. Мовець може вважати подію реальною, можливою, потенційною, сумнівною чи необхідною.

Модальність має загальні в англійській, українській та польській мовах засоби реалізації, зокрема: фонетичні засоби, лексико-граматичні засоби (модальні дієслова), лексичні засоби (модальні слова і модальні вирази), граматичні засоби (морфологічні). Розглянемо детальніше особливості вираження суб'єктивної модальності лексичними та граматичними засобами англійської та польської мов.

На лексичному рівні модальність виражається за допомогою модальних слів. До них відносять такі слова: *perhaps/ możliwe* (можливо), *maybe/ być może* (можливо), *definitely/ zdecydowanie tak* (безперечно), *certainly/ bezwzględnie* (звісно), *probably/ prawdopodobnie* (можливо), *of course/ rzeczywiście* (звичайно), *surely/ pewnie* (звісно), *without a doubt/ bez wątpliwości* (без сумніву), *in fact/ faktycznie* (фактично), *in truth/ wprawdzie* (правду кажучи), *possibly/ ewentualnie* (можливо), *naturally/ naturalnie* (звісно), *obviously/ oczywiście* (очевидно), *happily/ na szczęście* (на щастя), *fortunately/ pomyślnie* (на щастя), *unfortunately/ niestety* (на жаль), *undoubtedly/ niewątpliwie* (без сумніву) та інші. Модальні слова передають суб'єктивне ставлення мовця до вислову, висловлюють його оцінку, відношення між твердженням у реченні і реальністю. Ця оцінка може бути представлена різним ступенем упевненості, сумніву, вірогідності, передбачення, виражених у реченні [7, с. 161]. Суть модальних відносин полягає у тому, як думає, розуміє, кваліфікує своє повідомлення той, хто його говорить, як він ставиться до дійсності, щоб забезпечити дієвість, актуальність основного засобу спілкування.

Модальні слова можна поділити на: 1) слова, які виражають упевненість: *certainly/ bezwzględnie* (звісно), *definitely/ zdecydowanie tak* (безперечно), *no doubt/ undoubtedly/ niewątpliwie* (безсумнівно), *surely/ pewnie* (звісно), *of course/ rzeczywiście* (звичайно); 2) слова-інтенсифікатори: *evidently/ widocznie* (очевидно), *obviously/ z pewnością* (очевидно), *really/ naprawdę* (справді), *actually/ faktycznie* (насправді); 3) слова, які виражають сумнів, припущення: *perhaps/ możliwe* (мабуть), *maybe/ być może* (можливо), *probably/ prawdopodobnie* (мабуть); 4) слова, які виражають схвалення і несхвалення: *happily/ na szczęście* (на

щастя) / *unhappily/ nieszczęśliwie* (на жаль), *luckily/ szczęśliwie* (на щастя) / *unluckily/ pechowo* (на нещастя), *fortunately/ pomyślnie* (на щастя) / *unfortunately/ niefortunnie* (на жаль) [6, с. 43]. Модальні значення в англійській мові також можуть виражатися за допомогою інших частин мови: іменників – *There is a slight possibility that Sandy is home* (Є невелика вірогідність, що Сенді зараз удома); прикметників – *It is far from necessary that Sandy is home* (Сенді зовсім не обов'язково зараз сидить удома). У польській мові модальність виражається не лише граматичними формами дієслова, а можливе також використання іменника: *Na szczęście Piotrek napisał ten test*. Слід зазначити, що найчастіше це відбувається за допомогою віддієслівних іменників (герундія): *Ta sytuacja sieje wątpliwość*.

В українській мові снують різні суб'єктивно-модальні значення. Це не тільки значення упевненості або невпевненості (*Здається, дощ; Начебто дощ*), але і значення згоди, прийняття або незгоди, неприйняття (*Їхати так їхати; Мало (чи) куди кличуть!*), позитивної або негативної оцінки (*Ай да молодець!; Ох вже ці родичі!; А ще друзі!*), різних видів волевиявлення (*Поговори мені це!; Дай звільнюся, тоді поговоримо*), єдиності та винятковості (*Тільки й радості, що в дітях*), значення високого ступеня ознаки (*Ось голос так голос*) [6, с. 44].

Грамматична категорія способу в українській мові дозволяє дієсловам вживатися у якості форм вираження модальності: 1. Інфінітиви: *Він – бігти. Стояти!* 2. Дієслівні вигуки: *Санька відразу бух в калюжу!* 3. Вигуки недієслівного походження: *«Тс-с», – прошепотів мій друг.* 4. Іменники в називному відмінку: *Ніч.* 5. Іменники в родовому відмінку: *Справ-то, справ-то!*

На лексико-граматичному рівні модальність в англійській мові виражається за допомогою таких модальних дієслів: *can* (могти), *may* (може), *must* (повинен), *should / ought to* (слід), *to have to* (мусити), *shall, will / would, need* (потрібно), *to be to* (повинен). Модальні дієслова відображають ставлення мовця до дії, вираженої інфінітивом, у поєднанні з яким вони формують складники модальних присудків. Отже, вони можуть висловлювати дію, стан або процес, які розглядаються мовцем як можливі, обов'язкові, сумнівні, точні, дозволені, бажані [8, с. 67].

1. Так, модальне дієслово *can / could*, що виражає фізичну чи ментальну спроможність перекладається на українську мову за допомогою модальних дієслів *могти, вміти* чи за допомогою їхніх еквівалентів: *мати змогу / можливість*. Наприклад: *A nutritionist says changes in diet can cause cancers to regress* (Дієтолог каже, що дотримання дієти може змусити рак відступити) [7, с. 161]. У польській мові можливість виражається за допо-

могою відповідних форм: *mieć możliwość, mieć okazję, mieć sposobność*, або застарілого виразу *mieć możność*. Також можливість можна виразити за допомогою лексеми *szansa*. Наприклад, *Ona ma możliwość kupić nowy samochód. Ona ma szansę kupić nowy samochód*.

Виражаючи сумнів, підозру, невпевненість (переважно в питальних та заперечних реченнях), значення *can / could* реалізується в українській мові за допомогою часток *невже, хіба* або прислівника *навряд*. Коли ми виражаємо докір, здивування чи дозвіл, лексичним еквівалентом модального дієслова *can* в українській мові буде модальне дієслово *можна* [9, с. 90–91].

2. Модальні дієслова *may / might* та їх еквіваленти *to be permitted to / to be allowed* мають деякі особливості використання й вираження значення. Коли модальні дієслова *may / might* виражають дозвіл, вони перекладаються на українську мову словом *можна* або *дозволяти*. Виражаючи суворе попередження, *may* перекладається на українську мову словами *може, може бути*. Модальні дієслова *may / might* виражають припущення, бажання, невпевненість, можливість виконання якоїсь дії [9, с. 92]. Наприклад: *The plan may be implemented in half a year (План може бути реалізований протягом півроку)* [7, с. 164]. Схожі конструкції використовуються у польській мові за допомогою форми *być może*: *Być może plan zostanie zrealizowany w ciągu pół roku*.

3. Модальне дієслово *must* має особливі риси. Воно має значення повинності й сильного припущення. У цьому значенні *must* має в українській мові прямий відповідник – модальне дієслово *мусити/ повинен/ має*. Наприклад: *To catch the train I must get up at six (Щоб потрапити на поїзд, я мушу встати о 6 годині)* [8, с. 75]. У польській мові відповідником є дієслово *musieć*, яке несе модальне значення обов'язку, необхідності чи високої ймовірності. У реченнях з цим дієсловом наявний або винуватець необхідності, або негативний результат. Наприклад: *Musisz pójść do lekarza, bo zachorujesz (Мушиш піти до лікаря, бо захворієш). Muszę pojechać do babci, bo mama prosiła (Мушу поїхати до бабусі, бо мама попросила)*.

4. Модальне дієслово *have to / had to* в українській та англійській мовах мають одне й те саме значення і перекладається словами *треба, потрібно, необхідно*. *Have to* можна назвати синонімом модального дієслова *must*, що позначає зумовлену обставинами повинність. Наприклад: *I had to sell most of my things (Я змушений був продати більшість своїх речей)* [8, с. 79]. Модальні дієслова *trzeba, wolno, nie wolno* можуть виражати як переконання мовця, так і чийось позицію. Наприклад: *Nie wolno deptać trawników. Trzeba otrzymać dokumenty w urzędzie*. Поняття пови-

нності слід розглядати як елемент із того самого семантичного простору, що й поняття обов'язку, а розрізнення лексеми *musieć i powinien* має бути швидше питанням прагматики, а не семантики. У мовленні обидва дієслова можуть окреслювати правове чи моральне зобов'язання.

5. В англійській мові модальне значення обов'язку передається також модальним дієсловом *should / ought to*. Проте, за ступенем вираження ознаки *must* належить до сильного члена опозиції, так як передає значення неминучого обов'язку, або примусу. *Should* виражає незначне, слабке зобов'язання, рекомендацію. Наприклад: *You and your father should have told me about this discovery immediately* [9, с. 92]. Польськими відповідниками вираження обов'язковості будуть слова *winiem/ powinien/ powinno być*.

6. В англійській мові є синонім модального дієслова *have to – to be to*, яке має декілька значень, що реалізуються у залежності від форми та лексичного значення інфінітива, який за ним слідує. Це модальне дієслово може виражати обов'язок чи необхідність виконання якоїсь дії за планом, або за розкладом. У польській мові відповідниками виступатимуть *być/ mieć/ musieć*. Українські еквіваленти цих значень модального дієслова *to be to* – модальні дієслова *мати, повинен, мусити, збиратися* [8, с. 80–81].

7. Модальне дієслово *need* виражає необхідність виконання чогось і перекладається в основному на українську мову модальними словами *треба, потрібно, необхідно, належить*, а на польську – *potrzebować, wymagać, brakować*.

Модальність в англійській мові може також виражатися синтаксичними засобами. Насамперед це різні вступні слова і конструкції (словосполучення і речення), які висловлюють оцінку співрозмовника щодо змісту повідомлення. Наприклад: *to my mind / in my opinion* (на мій погляд), *I believe* (я вірю), *I assume* (я припускаю), *I suppose* (я думаю), *to tell the truth* (правду кажучи), *frankly speaking* (чесно кажучи), *it is common knowledge* (це загальновідомо). Очевидно, що названі засоби вираження модальності є скоріше семантико-синтаксичними [6, с. 43].

Вставні слова і словосполучення в українській мові можуть: виражати впевненість, невпевненість, передбачення, можливість, сумнів, наприклад, *безсумнівно, зрозуміло, правда, безперечно, розуміється, може, може бути*; виражати радість, здивування, співчуття, застереження, наприклад, *на щастя, на жаль, як на біду, на диво*; привертати увагу співрозмовника, наприклад, *чуєте, майте на увазі, зверніть увагу, прошу вас, даруйте, між нами кажучи*; вказати на джерело повідомлення, наприклад, *як кажуть, повідомляють, за висловом, на мою думку, по-моєму, по-твоєму*; вказати

на послідовність викладу, наприклад, *отже, значить, виявляється, зокрема, зрештою, повторюю, насамперед*; підкреслити експресивність вислову, наприклад, *даруйте, пробачте, легко сказати* [10, с. 43].

Серед полоністів немає єдиної думки щодо того, які дієслова можна вважати модальними [11, с. 47]. До них часто включають неособові предикативні форми *można, należy, trzeba, wolno*. Встановлення критеріїв розрізнення дієслів і модальних предикатів є складним, бо деякі модальні дієслова у різних контекстах можна розглядати як деонтичну, епістемічну і алетичну модальність (наприклад, дієслова *musieć, móc*). Однозначним є вживання деонтичного присудка *wolno*. Натомість дієслова *mieć* і *powinien* реалізують модальні значення, окреслені двома видами (деонтичним і епістемічним).

У польській мові морфологічним засобом вираження модальності є категорія способу дієслова. За допомогою дійсного способу можемо подати будь-яку інформацію. Умовний спосіб дозволяє повідомити про гіпотетичну подію. За допомогою наказового способу мовець виражає волю, спрямовуючи інформацію до адресата. Загальною рисою модальних дієслів є присутність ще одного дієслова у неозначеній формі *umiem grać* на *gitarze, muszę posprzątać, pragnę to skończyć*. Таким чином, вони утворюють особливий тип складного присудка, який називається модальним присудком. Три типи сполучень можуть формувати модальний присудок:

1) дієслова типу *chcieć, musieć, pragnąć, potrafić*;

2) неособові дієслова, які мають лише дві граматичні форми (третю особу однини теперішнього часу і третю особу однини майбутнього часу) *godzi się, należy, wypada*;

3) лексеми, які не відмінюються і використовуються у значенні дієслова (їх теж називають незмінними дієсловами) *można, trzeba, nie sposób*.

Модальне дієслово *powinien* (не має неозначеної форми) означає певний моральний обов'язок, зобов'язання, повинність, яку належить або необхідно виконати. У сучасній польській мові, як правило, вживається теперішній час, незалежно від того, чи йдеться про минулі, теперішні чи майбутні зобов'язання. Форми дієслова *powinien*, як і в українській мові, вживаються у різних родах: *powinien / повинен* – чоловічий рід, *powinna / повинна* жіночий рід, і додаткова форма третьої особи однини середнього роду *powinno/повинне*. Певні труднощі виникають з особовими формами цього модального дієслова при перекладі, бо в польській мові для позначення особи, яка виконує дію, у 1 і 2 особі однини не вживається займенник. Його функцію заміщують особові закінчення

я повинен / powinienem, я повинна / powinnam, ти повинен / powinienes, ти повинна / powinnaś. У 1 і 2 особах множини вище згадане явище ускладнене двома родами множини (форма *męskoosobowa / чоловічо-особова* і *żeńskorzeczowa / жіночо-предметна*). Носії української мови часто калькують форми з рідної мови, припускаючись серйозних помилок у польській. Речення *Ми повинні виконати це завдання до суботи* має у польській мові два варіанти. Перший, коли у групі є особа чоловічого роду – *powinniśmy wykonać to zadanie do soboty*. Другий – *Powinnyśmy wykonać to zadanie do soboty*, коли такої особи немає.

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, за допомогою лексичних, граматичних, синтаксичних засобів вираження модальності зміст висловлюваного може розглядатися як реальне або нереальне, можливе або неможливе, необхідне або ймовірне, бажане або небажане. Модальні конструкції широко використовуються у повсякденному спілкуванні. Англійська, польська і українська мови мають схожі засоби вираження модальності, але ці засоби не завжди співпадають. Існують розбіжності при їх вживанні, тому при здійсненні перекладу не можна просто калькувати модальні форми. Модальні дієслова та слова в контексті можуть виконувати різні функції: дієслівного складеного присудка, іменника, прикметника. Вивчити модальні дієслова в різних мовах нелегко через їх граматичні особливості. Модальні слова є частиною фразеологічних зворотів та ідіом, викликаючи певні труднощі при перекладі, що є перспективним у подальшому дослідженні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Помазан О.С., Ковтун О.В. Засоби вираження модальності в сучасній англійській мові. *Вісник СХТ*. Вінниця, 2016. № 8, т. 2. С. 138–142.
2. *Uniwersalny słownik języka polskiego pod red. nauk. S. Dubisza*, t. 2. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003. 1355 s.
3. Labocha J. *Składnia żądania we współczesnej polszczyźnie mówionej*. Kraków : Księgarnia Akademicka, 2019. 166 s.
4. S. Chojnacka. *Możliwość a warunek (analiza znaczeniowa wybranych środków leksykalnych w języku polskim i rosyjskim)*. Bydgoszcz. Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1999. 98 s.
5. Ткачук В. М. Категорія суб'єктивної модальності : монографія. Тернопіль : Підручники й посібники, 2003. 240 с.
6. Гришина О.Д., Статкевич Л.П. Способи вираження модальності в англійській та українській мовах. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Сер. Філологія. Соціальні*

- комунікації. 2020. № 4. Ч. 2. т. 31(70). С. 40–46.
7. Кобринна Н.А. Грамматика английского языка : Морфология : учеб. пособие. Москва : Просвещение, 1995. 287 с.
  8. Верба Г.В., Верба Л.Г. Довідник з граматики англійської мови. 3-тє вид. Київ : Освіта, 1994. 320 с.
  9. Сорошчук Ю.В. Категорія модальності в сучасному англомовному авторському дискурсі (на матеріалі творів Дена Брауна та Ніколаса Спаркса). *Актуальні проблеми філології*. 2016. С. 90–92. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/fil> (дата звернення: 10.06.2022).
  10. Шинкарук В. Д. Категорії модусу і диктуму у структурі речення : монографія. Чернівці : Рута, 2002. 272 с.
  11. B. Ligara. *Polskie czasowniki modalne i ich francuskie ekwiwalenty tłumaczeniowe*. Kraków : Universitas, 1997. 296 s.

REFERENCES

1. Pomazan, O. S., Kovtun, O. V. (2016). *Zasoby vyrazhennia modalnosti v suchasni anhliskii movi* [Means of Expressing Modality in Modern English]. *Visnyk SNT* [Herald of SNT], Vinnytsia. № 8, vol. 2. pp. 138–142. (in Ukrainian).
2. *Uniwersalny słownik języka polskiego pod red. nauk. S. Dubisza, t. 2*. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003. 1355 s.
3. Labocha J. *Składnia żądania we współczesnej polszczyźnie mówionej*. Kraków : Księgarnia Akademicka, 2019. 166 s.
4. S. Chojnacka. *Możliwość a warunek (analiza znaczeniowa wybranych środków leksykalnych w języku polskim i rosyjskim)*. Bydgoszcz. Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1999. 98 s.
5. Tkachuk, V. M. (2003). *Katehoriia subiektyvnoi modalnosti : monohrafiia* [Category of subjective modality: monograph]. Ternopil : Pidruchnyky y posibnyky. 240 p. (in Ukrainian).
6. Hryshyna, O. D., Statkevych, L. P. (2020). *Sposoby vyrazhennia modalnosti v anhliiskii ta ukrainskii movakh* [Ways of expressing modality in English and Ukrainian languages]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Ser. Filolohiia. Sotsialni komunikatsii* [Scholarly notes of TNU named after VI Vernadskyi. Ser. Philology. Social communications]. Kyiv. № 4. P. 2. Vol. 31 (70). pp. 40–46 (in Ukrainian).
7. Kobrina, N. A. (1995). *Grammatika anglijskogo jazyka : Morfologija : ucheb. posobie* [English grammar: Morphology: textbook]. Moskva : Prosveschenije. 287 p. (in Russian).
8. Verba, H. V., Verba, L. H. (1994). *Dovidnyk z hramatyky anhliiskoi movy* [Handbook of English grammar]. Kyiv : Osvita. 320 p. (in Ukrainian).
9. Soroshchuk, Yu. V. (2022, June 06). *Katehoriia modalnosti v suchasnomu anhlomovnomu avtorskomu dyskursi (na materialy tvoriv Dena Brauna ta Nikolasa Sparksa)* [The category of modality in contemporary English-language authorial discourse (based on the works of Dan Brown and Nicholas Sparks)]. Retrieved from <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/fil> (in Ukrainian).
10. Shynkaruk V. D. (2002). *Katehoriia modusu i dyktumu u strukturі rechennia : monohrafiia*. [Categories of mode and dictum in the sentence structure: monograph] Chernivtsi : Ruta. 272 p. (in Ukrainian).
11. B. Ligara. *Polskie czasowniki modalne i ich francuskie ekwiwalenty tłumaczeniowe*. Kraków : Universitas, 1997. 296 s.

МЕТОДИКА КОМПЛЕКСНОГО АНАЛІЗУ ЛЕКСИКИ СУЧАСНИХ БРИТАНСЬКИХ ХУДОЖНІХ ПРОЗОВИХ ТЕКСТІВ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕМАТИКИ

Шайнер І. І.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, Україна
orcid.org/0000-0001-6316-0026
iryna.shainer@gmail.com*

Ключові слова: *художній текст, військова тематика, лексико-семантичний простір, синтагматичний аналіз, парадигматичний аналіз, епідигматичний аналіз.*

Статтю присвячено визначенню основних методів, що доцільно використовувати з метою комплексного аналізу художніх текстів, зокрема сучасних британських художніх творів військової тематики. Поставлені у праці завдання вирішено з позицій прагмастилістичного, прагмадискурсного та контекстуально-інтерпретативного підходів. У статті узагальнено особливості синтагматичного та парадигматичного аналізу, наголошено значення та доцільність використання епідигматичного аналізу в дослідженні художніх текстів сучасності, наведено кореляцію зв'язків між синтагматичним, парадигматичним і епідигматичним аналізом лексики на прикладі британських художніх прозових текстів на військову тематику.

Аналіз лексики художнього прозового тексту проведено шляхом поєднання методів, що враховують усі типи зв'язків між словами (синтагматичні, парадигматичні й епідигматичні), а саме: компонентного, лексикографічного, контекстуально-ситуативного, дискурсного, інтерпретативного методів аналізу. Загалом, синтагматична методика уможливорює детальний аналіз лексичних елементів у художніх текстах на військову тематику через дослідження їх сполучуваності та функціонування в контексті. Використання парадигматичної методики в аналізі сучасних британських прозових текстів на військову тематику дає змогу визначити спільні та диференційні ознаки між словами та, відповідно, об'єднати їх у різні лексичні угруповання, сприяє визначенню особливостей функціонування денотативного та конотативних елементів у значенні окремих слів з огляду на їх уживання в контексті. Епідигматичний аналіз є не менш важливим, оскільки дає змогу дослідити провідні експресивно-стилістичні засоби та тропи, що демонструють основні вектори художнього переосмислення в тексті, проаналізувати особливості асоціативного збагачення лексичних структур і тлумачення їхнього імпліцитного змісту.

У статті продемонстровано тісний зв'язок синтагматичного, парадигматичного й епідигматичного аналізу, доведено, що їх комплексне поєднання дає змогу детально вивчити лексико-семантичний простір художніх текстів на військову тематику з урахуванням внутрішньомовних і позамовних особливостей.

METHODS OF COMPLEX ANALYSIS OF LEXICAL COMBINATIONS IN CONTEMPORARY BRITISH MILITARY FICTION TEXTS

Shainer I. I.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages for the Humanities
Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska str., 1, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6316-0026
iryna.shainer@gmail.com*

Key words: *literary text, military fiction, lexical-semantic space, syntagmatic analysis, paradigmatic analysis, epidegmatic analysis.*

The article focuses on the identification of the main methods that are useful to use conducting the complex analysis of literary texts, in particular contemporary British military fiction texts. The research is based on the ground of pragma-stylistic, pragma-discourse and contextual interpretative approaches. The peculiarities of the syntagmatic and paradigmatic analyses were generalized, the importance of the use of epidegmatic analysis in the study of the contemporary fiction texts was emphasized, the correlation of syntagmatic, paradigmatic and epidegmatic analyses of lexical combinations was demonstrated on the example of British military fiction texts.

Analysis of the lexical combinations of a literary text was conducted taking into account all types of relations between the words (syntagmatic, paradigmatic and epidegmatic), mainly: componential, lexicographical, contextual-situational, discourse, interpretative methods of analysis. On the whole, syntagmatic methodology enables the detailed analysis of the lexical elements in the British military fiction texts by means of studying their combinations and functions in the context. The use of paradigmatic methodology in the analysis of contemporary British military fiction texts helps to define the common and differential features between the words and, consequently, to unite them into different lexical groups, makes it possible to define the peculiarities of functioning of the denotative and connotative elements in the meanings of separate words considering the context they are used in. Epidegmatic analysis is quite important as well, since it enables research of the dominant expressive-stylistic means and tropes which demonstrate the main directions of the figurative sense in the text, the ways of the associative enrichment of the lexical combinations and interpretation of their implicit meaning.

The article demonstrates the close correlation of syntagmatic, paradigmatic and epidegmatic analyses, proves the necessity of their complex combination during the research of the lexical-semantic space of the British military fiction texts, taking into account intra-lingual and extra-lingual peculiarities.

Постановка проблеми. Як і будь-яка система, лексико-семантична система базується на зв'язках між її елементами всередині мікросистеми. Семантичний зміст слова зумовлений зв'язками, що утворюються з огляду на його протиставлення іншим словам цієї ж мікросистеми. Отже, більшість науковців у лексико-семантичній системі виділяють синтагматичні та парадигматичні зв'язки [2; 5; 6; 9; 11; 12; 14; 15; 17; 21–24; 26]. Проте чимало дослідників наголошують на потребі виокремлення ще одного типу відношень – епідигматичних [1; 3; 7].

Мета статті – з'ясувати кореляцію зв'язків між синтагматичним, парадигматичним і епідигматичним аналізом лексики художнього тексту (далі – ХТ), провести комплексний аналіз (з урахуванням епідигматичної методики) лексики художніх текстів на військову тематику (далі – ТВТ).

Об'єкт дослідження – методи аналізу лексики художнього тексту.

Предмет аналізу – особливості методики комплексного аналізу ТВТ з урахуванням синтагматичних, парадигматичних і епідигматичних зв'язків між словами.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Аналіз лексики художнього прозового тексту доцільно проводити шляхом поєднання методів, що враховують усі згадані вище типи зв'язків між словами, а саме: компонентного, лексикографічного, контекстуально-ситуативного, дискурсного, інтерпретативного аналізів. Цю думку знаходимо в роботах багатьох науковців [6; 8; 16; 17; 25; 26]. Розглянемо ці типи зв'язків детальніше на прикладах художніх текстів, а саме – сучасних британських художніх прозових текстів на військову тематику.

Синтагматичний аналіз лексики художнього тексту. Синтагматичні зв'язки тлумачать як «відносини між одиницями мови лінійного характеру, що реалізуються в мовленні або його продукті – тексті, й відповідно, відкриті для безпосереднього спостереження» [8, с. 4]. Тобто велике значення відводиться сполучуваності слова та контексту, оскільки саме в контексті актуалізується конкретне значення слова [3, с. 213; 11, с. 21–22; 15, с. 83; 21, с. 6, 20; 22, с. 22; 23, с. 81]. Д. Герартс розглядає синтагматичні відношення як лінійну сполучуваність лексичних одиниць (“on line” со-occurrences), тоді як парадигматичні – виявляють подібність лексичних одиниць нелінійного характеру (“off line” similarities) [17, с. 61].

Синтагматичний аналіз лексики полягає в дослідженні особливостей її сполучуваності, дистрибуції та валентності. Під дистрибуцією розуміють суму всіх можливих оточень елемента, їх сполучуваність [6, с. 241; 8, с. 19; 16, с. 402; 17, с. 62; 25, с. 65]. Дистрибутивний метод формує підґрунтя для складнішої процедури – валентнісного аналізу. «Під лексичною валентністю розуміють здатність слова (його лексико-семантичного варіанта) сполучатися з іншими словами, які створюють його валентнісний набір» [8, с. 20].

Компонентний аналіз дає змогу не лише розкладати значення слова на менші елементи, але й вивчати синтагматичні властивості й особливості сполучуваності слів у ХТ, оскільки в синтагматичній семі є мінімальними ознаками сполучуваності слів. У певних комбінаціях значення словосполучення не дорівнює сумі його конститuentів (наприклад, *cruel kindness*), в інших випадках поєднання слів може створювати експресивний ефект або функцію акцентуації окремого явища (наприклад, *green field*).

Виходячи із прагматичного та прагматичного підходів нашого дослідження, які сприяють поглибленому вивченню авторських інтенцій і способів їх лексичного вираження у ТВТ, синтагматичний аналіз лексики в цьому типі текстів видається доцільним у поєднанні з контекстуальним, описовим, лінгвістичним, прагматичним аналізом.

Контекстуальний аналіз використовується з метою дослідження особливостей експлікації військової тематики в тексті, що виявляється в лексичних структурах на позначення не лише військових явищ, але й людського тіла, емоцій, поведінки та мислення людини, природного оточення. Установлено особливості контекстуальної взаємодії слів, зокрема вплив контексту на актуалізацію значення слова. Наприклад: “*I stand in the courtyard for what seems an age, feeling as if my head will explode. There’s a fireball of fury within me. I hate him. All he made me do, all he said to me. The way he led me on*” [13, с. 467]. У цьому контексті лексеми *explode* та *fireball* ужиті в переносному значенні та виконують експресивно-стилістичну функцію, ставлячи вагомий акцент на глибині емоційних переживань, що вирують у душі протагоніста.

Описовий і лінгвістичний методи аналізу уможливають системний опис особливостей функціонування різних груп лексики у структурі лексико-семантичного простору ХТ, з урахуванням різного рівня експлікації теми війни. Ці методи допомагають визначити основні когезивні засоби, що сприяють цілісності лексико-семантичного простору досліджуваних текстів. Наприклад, повторення лексичних одиниць на позначення військових предметів чи реалій «зшиває» текст в одну семантичну єдність, окреслюючи загальну для всього твору лейтмотивну ідею: “*The two men, who were both young, also wore swords, and in addition, each was clutching a spear; but it was evident they were quite unaccustomed to such weapons*” [19, с. 94]; ““*Can it be possible*”, the *soldier said, completely ignoring Sir Gawain, “this idiot here is a warrior disguised? With no weapon about him, it makes little difference”*” [19, с. 209]; “*Then the weapon was returned to its scabbard and the warrior, turning from the water, came walking back towards him*” [19, с. 426]. Як бачимо, лексеми, що стосуються воїнів і збройної тематики, «розкидані» у канві ХТ, сприяють вираженню провідної теми війни, деталізують воєнне середовище та, безперечно, забезпечують послідовність розгортання оповіді.

Парадигматичний аналіз лексики художнього тексту. Елементи лексичної системи зв'язані один з одним «за горизонталлю» внутрішньомовними зв'язками та «за вертикаллю» позамовними зв'язками. Ці дві системи зв'язків «взаємодіють одна з одною, утворюють чудернацьку сітку парадигматичних зв'язків між словами та ЛСВ слова» [6, с. 265].

Сутність парадигматичних зв'язків «полягає у протиставленні й водночас об'єднанні одиниць мови в один клас на підставі відсутності / наявності спільної ознаки» [8, с. 4]. Отже, науковці виділяють такі основні типи парадигматичних

зв'язків: синонімію, антонімію, гіпонімію, суб-підрядність, партитивність [3, с. 211; 11, с. 20; 20, с. 93; 22, с. 14]. Найбільшим парадигматичним об'єднанням вважають лексико-семантичне поле (далі – ЛСП) – «сукупність парадигматично пов'язаних лексичних одиниць, які об'єднані спільністю змісту та відображають поняттєву, предметну та функційну подібність позначуваних явищ» [3, с. 211]. Наприклад, центральним лексико-семантичним полем у ТВТ є ЛСП «Війна» / «War», що віддзеркалює спільну поняттєву, предметну та функційну сфери воєнного середовища.

Найбільш поширеними методами аналізу парадигматичних відносин є метод опозицій і компонентний аналіз. «Опозицію визначають як протиставлення двох мовних одиниць на підставі спільних і відмінних (диференційних) ознак» [8, с. 17]. Компонентний аналіз полягає в розкладанні значення слова на найменші семантичні компоненти. Мінімальною й елементарною одиницею смислу є сема [8, с. 18; 16, с. 402; 25, с. 113–117]. Розрізняють денотативні та конотативні семи, імпліцитні й експліцитні, контекстуальні [25, с. 116–117]. Отже, парадигматичний аналіз охоплює глибокий семантичний зміст і конотативні відтінки лексичних одиниць і структур у ТВТ. Наведемо приклад: “*She woke with a start and was relieved to see that at least the baby was still by her side in the great white snowfield of the bed. The baby. Ursula*” [10, с. 34]. У цьому фрагменті читачеві важко не помітити незвичність сполучуваності слів *snowfield* і *bed*. Утворене в конкретному контексті оказіональне значення слів виконує важливу експресивну функцію: пейзажна лексика підсилює особливості внутрішніх переживань героїні, створюючи загальне емоційне тло для розгортання подій у творі.

Епідигматичний аналіз лексики художнього тексту. Чимало науковців вважають, що крім парадигматичних і синтагматичних зв'язків, лексичній системі властивий ще третій вимір – епідигматика, урахування якої є обов'язковим для детального аналізу семантики слова в тексті [1; 3; 7]. Епідигматичні зв'язки – це «асоціативно-дериваційні зв'язки між словами за формою і за змістом» [4]. Коли «переносне значення слова семантично не мотивується прямим» вони актуалізуються і стають помітнішими, коли переносне значення суперечить прямому та має асоціативний характер [4].

У дослідженні сучасних британських прозових ТВТ епідигматичний аналіз лексики полягає у вивченні основних тенденцій асоціативного розростання значення слова, що є основою об'єднання слів у лексико-асоціативні групи та поля. Проілюструємо прикладом із твору: “*There were other war veterans in the neighborhood, visi-*

ble thanks to their limps or missing limbs. All those unclaimed arms and legs lost in the fields of Flanders – Ursula imagined them pushing roots down into the mud and shoots up to the sky and growing once again into men. An army of men marching back for revenge” [10, с. 195]. Виділені в цьому фрагменті лексичні структури є яскравим свідченням асоціативно-образного переосмислення теми людського тіла в його зв'язку з воєнними діями, що містить значно глибший сенс, ніж властивий цим лексемам у лексикографічному описі. За допомогою епідигматичного аналізу встановлено домінуючі експресивно-стилістичні засоби та тропи, що демонструють основні вектори художнього переосмислення у ТВТ. Інтерпретація асоціативного збагачення лексичних структур і тлумачення їх імпліцитного змісту, закладеного автором, здійснюється з опертям на прагмастилістичний, прагмадискурсивний і контекстуально-інтерпретативний підходи. Наприклад: “*We’ve taken the German trench. They’re all dead around us, every last one of them, and Sergeant Clayton rises like Lucifer from the bowels of hell, gathers us together and tells us that we’re good men, we’ve done our duty as he trained us to do, that this is an important victory for Good over Evil but we have to continue tonight, we have to press on*” [13, с. 311–312]. Цілком очевидно, що цьому порівнянню властива значна стилістична експресивність: асоціативне переосмислення військовокомандувача в порівнянні з темними силами зла дає читачеві виразну картину військових дій, «пекельного середовища» на фронті. У цьому фрагменті чітко вимальовується імпліцитний смисл – авторська ідея про згубність і абсурдність війни, яку неможливо насправді трактувати як «перемогу» або ділити її учасників на «добро» та «зло».

З метою візуалізації кореляції зв'язків між синтагматичною, парадигматичною й епідигматичною методикою аналізу лексики в художньому тексті наведемо аналіз фрагмента з ТВТ із трьох ракурсів (синтагматичного, парадигматичного й епідигматичного аналізу):

1. Синтагматичний аналіз зосереджується на особливостях сполучуваності слів та їх функціонуванні в контексті: “*The German laughed again, took another strawberry and made his way back through the crowd, his black uniform oddly funereal among the bright patchwork of the market. Later my mother tried to explain. All uniforms were dangerous, she told me, but the black ones above all. The black ones weren’t just the army. They were the army’s police*” [18, с. 106]. Тут простежуємо когезивний засіб повторення лексем однакового змісту (*uniform; black, funereal, dangerous; army*), що зв'язує текст в єдину цілісність. Сукупність

цих лексичних засобів демонструє загальну ідею небезпеки ворожих сил.

2. Парадигматичний аналіз полягає у вивченні позамовних зв'язків між словами на семантичному рівні, з урахуванням особливостей конотативного значення слів: *“The German laughed again, took another strawberry and made his way back through the crowd, his black uniform oddly funereal among the bright patchwork of the market. Later my mother tried to explain. All uniforms were dangerous, she told me, but the black ones above all. The black ones weren't just the army. They were the army's police”* [18, с. 106]. У виділених структурах наявний оцінно-стилістичний компонент, що забезпечує створення експресивного ефекту на читача, увиразнює особливості сприйняття солдатів мирними жителями, виформує ідею згубності, що несе війна.

3. Епідигматичний аналіз пов'язаний із загальним контекстом: інтерпретацією асоціативного розвитку значення лексичних структур, тлумаченням загального імпліцитного смислу: *“The German laughed again, took another strawberry and made his way back through the crowd, his black uniform oddly funereal among the bright patchwork of the market. Later my mother tried to explain. All uniforms were dangerous, she told me, but the black ones above all. The black ones weren't just the army. They were the army's police”* [18, с. 106]. У виділених лексичних структурах помітний контраст між уніформою (*funereal*) і ринком (*bright*). Виділені слова викликають певні асоціації й емоції в читача. У загальному контексті це вказує на глибинний зміст, закодований автором, – різкий контраст між звичним, безтурботним життям і «чорною» добою воєнного періоду.

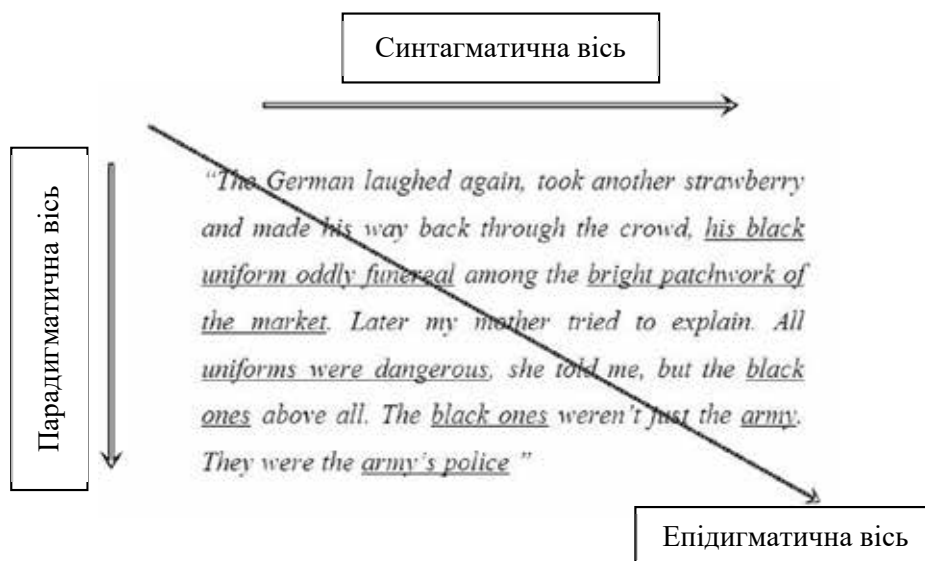
Схематично приклад комплексного аналізу (з оперттям на синтагматичну, парадигматичну й епідигматичну методику) подано на Рис. 1.

Висновки. Отже, епідигматична методика уможливила здійснення системного опису конотативних особливостей слів, що реалізуються в асоціативному збагаченні основного (денотативного) значення слова в досліджуваних ХТ, а також забезпечила загальну інтерпретацію асоціативного збагачення лексичних структур та імпліцитного смислу, закладеного в них автором. Із проаналізованих прикладів стає цілком очевидною тісна кореляція синтагматичної, парадигматичної й епідигматичної осей у ХТ. Отже, усі три види аналізу тісно пов'язані один з одним, а їх комплексне поєднання уможливило детальне вивчення лексико-семантичного простору ТВТ з урахуванням внутрішньомовних і позамовних особливостей.

Загалом, поєднання методів синтагматичного, парадигматичного та епідигматичного аналізів дає змогу провести детальне вивчення особливостей функціонування денотативного та конотативного елементів значення слів з огляду на їх використання в певному контексті, а також дослідити специфіку процесу їх інтерпретації читачем. Перспективи подальших досліджень убачаємо в застосуванні комплексної методики, з урахуванням епідигматичного аналізу, у дослідженні художніх текстів сучасності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Векуа Н.В. Лексико-семантична система української мови. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 10 «Проблеми гра-*

Рис. 1. Кореляція зв'язків між синтагматичним, парадигматичним і епідигматичним аналізом лексики ХТ

- матики і лексикології української мови». 2010. Вип. 6. С. 177–179.
2. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства : підручник. Київ : Вид. центр «Академія», 2006. 336 с.
  3. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства : підручник. 2-ге вид. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 368 с.
  4. Кочерган М.П. Загальне мовознавство : підручник для студентів філологічних спеціальностей ВНЗ. 2-е вид., випр. і доп. Київ : Вид. центр «Академія», 2006. 463 с. URL: <http://litmisto.org.ua/?p=15156> (дата звернення: 06.02.2018).
  5. Лайонз Дж. Лингвистическая семантика. Москва, 2003. 397 с.
  6. Левицкий В.В. Семасиология. 2-е изд. Винница, 2012. 672 с.
  7. Липка С.І. Лексико-семантичні характеристики дієслів на позначення зухвалої поведінки в сучасній німецькій мові (парадигматичний, синтагматичний та епідигматичний аспекти). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. 2015. № 3. С. 78–83.
  8. Мартинюк А.П. Основи наукових досліджень у лінгвістиці : навчально-методичний посібник. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. 40 с.
  9. Пихтовникова Л.С. Прагмастилістика дискурса в світлі лінгвосинергетической парадигми. *Когніція, комунікація, дискурс*. 2016. № 13. С. 114–130.
  10. Atkinson K. Life After Life : e-book. 2016. 776 p.
  11. Backhouse A.E. The Lexical Field of Taste: A Semantic Study of Japanese Taste Terms. New York, 2005. 212 p.
  12. Bondarko A.V. Functional Grammar: A Field Approach / transl. by I.S. Chulaki. Amsterdam, 1991. 207 p.
  13. Boyne J. The Absolutist : e-book. 2011. 497 p.
  14. Bradford R. Stylistics: The New Critical Idiom. London, 2005. 208 p.
  15. Chandler D. Semiotics: The Basics. Abingdon, 2004. 273 p.
  16. Eikmeyer H.-J., Rieser H. Words, Worlds, and Contexts: New Approaches in Word Semantics. Berlin, 1981. 515 p.
  17. Geeraerts D. Theories of Lexical Semantics. Oxford, 2009. 317 p.
  18. Harris J. Five Quarters of the Orange : e-book. 2001. 522 p.
  19. Ishiguro K. The Buried Giant : e-book. 2015. 562 p.
  20. Murphy M.L. Semantic Relations and the Lexicon: Antonymy, Synonymy and Other Paradigms. New York, 2003. 293 p.
  21. Philip G. Colouring Meaning: Collocation and Connotation in Figurative Language. Amsterdam, 2011. 232 p.
  22. Shead S.L. Radical Frame Semantics and Biblical Hebrew: Exploring Lexical Semantics. Boston, 2011. 378 p.
  23. Simon-Vandenberghe A.-M., Aijmer K. The Semantic Field of Modal Certainty: A Corpus-Based Study of English Adverbs. Berlin, 2008. 405 p.
  24. Storjohann P. Lexical-Semantic Relations: Theoretical and Practical Perspectives. Amsterdam, 2010. 188 p.
  25. Sukhorolska S.M., Fedorenko O.I. Methods of Linguistic Analysis : Study Manual. 2nd ed., revised and updated. Lviv, 2009. 348 p.
  26. Wise H. The Vocabulary of Modern French: Origins, Structure and Function. London, 2003. 270 p.

REFERENCES

1. Vekua, N. (2010). Leksyko-semantychna systema ukraïnskoi movy [Lexical-semantic system of the Ukrainian language]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriya "Problemy hramatyky i leksykologii ukraïnskoi movy"*, is. 6, 177–179.
2. Karpenko, Yu. (2006). *Vstup do movoznavstva [Introduction to linguistics]: manual*. Kyiv: Vyd. tsentr "Akademiya".
3. Kocherhan, M. (2006). *Vstup do movoznavstva [Introduction to linguistics]: manual, second edition*. Kyiv: Vyd. tsentr "Akademiya".
4. Kocherhan, M. (2006). *Zahalne movoznavstvo [General linguistics]: manual for students of philological specialties of higher educational institutions, second edition, ed. and suppl.*. Kyiv: Vyd. tsentr "Akademiya". URL: <http://litmisto.org.ua/?p=15156> (accessed date: 06.02.2018).
5. Laionz, J. (2003). *Lingvisticheskaya semantika [Linguistic semantics]*. Moscow.
6. Lievitskii, V. (2012). *Semasiologiya [Semasiology]: pub. 2*. Vinnytsia: Nova Knyha.
7. Lypka, S. (2015). Leksyko-semantychni kharakterystyky diiesliv na poznachennia zukhvaloi povedinky v suchasniï nimetskiiï movi (paradyhmatychnyi, syntahmatychnyi ta epidyhmatychnyi aspekty) [Lexical-semantic characteristics of the verbs nominating the provocative behaviour in the contemporary German language (paradigmatic, syntagmatic and epidegmatic aspects)]. *Naukovyi visnyk Shkhidnoyevropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Filolohichni nauky. Movoznavstvo, № 3, 78–83*.

8. Martyniuk, A. (2007). *Osnovy naukovykh doslidzhen u linhvistytsi [The basics of scientific research in linguistics]: teaching-methodological manual*. Kharkiv: KhNU im. V.N. Karazina.
9. Pikhtovnikova, L. (2016). Pragmatylistytsia diskursa v svietie lingvosiniergeticheskoi paradigmy [Pragmatic stylistics of discourse in the light of lingual-synergetic paradigm]. *Kognitsyia, komunikatsyia, diskurs, № 13. 114–130*.
10. Atkinson K. *Life After Life*: e-book. 2016. 776 p.
11. Backhouse A.E. *The Lexical Field of Taste: A Semantic Study of Japanese Taste Terms*. New York, 2005. 212 p.
12. Bondarko A.V. *Functional Grammar: A Field Approach* / transl. by I.S. Chulaki. Amsterdam, 1991. 207 p.
13. Boyne J. *The Absolutist*: e-book. 2011. 497 p.
14. Bradford R. *Stylistics: The New Critical Idiom*. London, 2005. 208 p.
15. Chandler D. *Semiotics: The Basics*. Abingdon, 2004. 273 p.
16. Eikmeyer H.-J., Rieser H. *Words, Worlds, and Contexts: New Approaches in Word Semantics*. Berlin, 1981. 515 p.
17. Geeraerts D. *Theories of Lexical Semantics*. Oxford, 2009. 317 p.
18. Harris J. *Five Quarters of the Orange*: e-book. 2001. 522 p.
19. Ishiguro K. *The Buried Giant*: e-book. 2015. 562 p.
20. Murphy M.L. *Semantic Relations and the Lexicon: Antonymy, Synonymy and Other Paradigms*. New York, 2003. 293 p.
21. Philip G. *Colouring Meaning: Collocation and Connotation in Figurative Language*. Amsterdam, 2011. 232 p.
22. Shead S.L. *Radical Frame Semantics and Biblical Hebrew: Exploring Lexical Semantics*. Boston, 2011. 378 p.
23. Simon-Vandenberghe A.-M., Aijmer K. *The Semantic Field of Modal Certainty: A Corpus-Based Study of English Adverbs*. Berlin, 2008. 405 p.
24. Storjohann P. *Lexical-Semantic Relations: Theoretical and Practical Perspectives*. Amsterdam, 2010. 188 p.
25. Sukhorolska S.M., Fedorenko O.I. *Methods of Linguistic Analysis: Study Manual*. 2nd ed., revised and updated. Lviv, 2009. 348 p.
26. Wise H. *The Vocabulary of Modern French: Origins, Structure and Function*. London, 2003. 270 p.

УДК 811.112.2
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2022-87-13>

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКИХ СКЛАДНИХ ТЕРМІНІВ-ІМЕННИКІВ ПРИКОРДОННОЇ СФЕРИ (НА ОСНОВІ ШЕНГЕНСЬКОГО КОДЕКСУ ПРО КОРДОНИ)

Янковець О. В.

*доктор філософії з філології,
доцент кафедри іноземних мов*

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького*

вул. Шевченка, 46, Хмельницький, Україна

orcid.org/0000-0002-1323-8099

alena.yankovets84@gmail.com

Ключові слова: *компонент,
комбінаторна здатність,
родова належність,
словотвір, модель.*

У статті розглядаються структурні особливості німецьких складних термінів-іменників, які належать до прикордонної сфери. Термінологічні одиниці були виокремлені шляхом вибірки із Шенгенського кодексу про кордони. Ми дотримуємось думки, що фаховий текст є найважливішим засобом вираження фахової мови через накопичення та передачу фахової інформації, і саме в тексті проявляються основні функції термінів (номінативна, репрезентативна, сигніфікативна, комунікативна та когнітивна). Загалом було проаналізовано 180 термінологічних одиниць і були зроблені відповідні висновки щодо їхніх структурних особливостей. Найбільша кількість проаналізованих термінологічних одиниць є двокомпонентними термінами, трикомпонентних термінів було виявлено в чотири рази менше, а чотирикомпонентні (полікомпонентні) терміни становлять незначний відсоток від загальної кількості. Однією з особливостей німецьких складних термінів прикордонної сфери є їх функціонування за загальними правилами лексикології німецької мови, що є свідченням того, що терміни – це не особливі слова (неологізми, неоніми, okazionalizmi), а слова загального вжитку, які в одному зі своїх значень є фаховими лексичними одиницями на позначення спеціальних понять. Найбільшою комбінаторною здатністю володіє іменник, поєднуючись з іншими іменниками, значно рідше – з іншими частинами мови. Щодо родової належності, то кількість іменників чоловічого та жіночого роду значно переважає над іменниками середнього роду, що є цілком закономірним для німецької мови. Типовим для досліджуваного скопусу термінів є частотність уживання певних іменників, зокрема іменника «кордон», який поєднується з іншими іменниками, а також числівниками, прикметниками, прийменниками, формуючи дво-, три- та полікомпонентні лексичні одиниці.

STRUCTURAL FEATURES OF GERMAN COMPOUND TERMS-NOUNS OF THE BORDER SPHERE (BASED ON THE SCHENGEN BORDERS CODE)

Yankovets O. V.

*Doctor of Philosophy in Philology,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine
named after Bohdan Khmelnytskyi
Shevchenko str., 46 Khmelnytskyi, Ukraine
orcid.org/0000-0002-1323-8099
alena.yankovets84@gmail.com*

Key words: *component, combinatorial ability, gender, word formation, model.*

The article examines the structural features of the German compound noun terms that belong to the border area. The terminological units were selected by sampling from the Schengen Borders Code. We believe that a professional text is the most important means of expressing professional language through the accumulation and transmission of professional information, and it is in the text that the main functions of terms (the nominative, representative, significant, communicative, and cognitive ones) are manifested. In total, 180 terminological units were analysed, and the corresponding conclusions regarding their structural features were drawn. The largest number of the analysed terminological units are two-component terms, three-component terms are four times less, and four-component (poly component) terms make up a small percentage of the total number. One of the features of German compound terms is their functioning according to the general rules of the lexicology of the German language, which proves that the terms are not special words (neologisms, neonyms, occasionalisms), but the words of general vocabulary, which in one of their meanings are specialized lexical units, which denote special concepts. A noun has the greatest combinatory ability, combining with other nouns, seldom – with the other parts of speech. The number of masculine and feminine nouns significantly outweighs neuter nouns, which is quite natural for the German language. The frequency of use of certain nouns, in particular the noun “border”, which is combined with other nouns, as well as numerals, adjectives, and prepositions, forming two-, three- and multi-component lexical units, is typical for the studied scope of terms.

Постановка проблеми. В умовах стрімкого розвитку новітніх технологій, розвитку всіх галузей людського життя, інтернаціоналізації та глобалізації першочергового значення набуває питання стандартизації галузевої термінології. 21 століття – це століття новітніх можливостей та інформаційних технологій. Термінологія вже не є суто науковим поняттям, тому що будь-яка інформація є відносно доступною для пересічного громадянина завдяки проникненню комп’ютерних технологій у всі сфери соціального життя. Проте необхідність систематизації фахових вокабулярів залишається суто лінгвістичною проблемою, тому що дослідження певної терміносистеми вимагає комплексного професійного підходу. На передній план виходять терміносистеми, які донині були менш дослідженими (або залишились поза увагою термінознавців), а також фахові мови,

яким традиційно приділялось менше значення порівняно з англійською (німецька, французька, іспанська тощо). У нашому дослідженні ми здійснюємо спробу проаналізувати структурно-семантичні особливості прикордонної терміносистеми німецької мови на основі Шенгенського кодексу про кордони.

Об’єктом дослідження є німецька прикордонна термінологія, **предметом дослідження** є структурні особливості німецьких складних термінів-іменників (на основі вибірки, здійсненої із Шенгенського кодексу про кордони).

Мета статті полягає в комплексному аналізі німецьких прикордонних термінів-іменників із погляду їхньої структури.

Вклад основного матеріалу дослідження. Необхідність налагоджувати міжнародні стосунки та спілкуватися із представниками інших держав

привела до економічного зростання та появи міжнародних організацій, але ці явища породили й мовні проблеми, яких не існувало раніше. Відбувається стандартизація економічної, наукової та культурної комунікації між організаціями, представниками різних держав, політиками, науковцями, підприємцями тощо. Тобто глобалізація вплинула на всі сфери суспільно-політичного життя і, звісно ж, на мову, тому що саме мова є відображенням усіх аспектів життя. Ця ситуація викликала потребу ґрунтовніше вивчати не лише мови міжнародної комунікації, як-от англійська, китайська чи арабська, а також мови інших розвинутих держав, зокрема німецьку. Знання як мінімум двох мов є невід’ємним атрибутом сучасного фахівця.

Міжнародна співпраця передбачає тісні політичні, економічні та культурні зв’язки. Шенгенський кодекс про кордони становить спільний набір правил стосовно контролю осіб, умов в’їзду та терміну перебування в Шенгенській зоні. За договором, укладеним у селі Шенгені (Люксембург) 14 червня 1985 р., Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина та Франція погодилися поступово скасовувати контроль на спільних кордонах і запроваджувати свободу пересування для всіх громадян країн Європейського Союзу (далі – ЄС), які уклали цю угоду, інших держав-членів і громадян третіх країн. Ті ж п’ять країн уклали 19 червня 1990 р. Шенгенську конвенцію, у якій викладено заходи та гарантії щодо запровадження свободи пересування. 15 березня 2006 р. ухвалений Шенгенський кодекс про кордони, що змінював Шенгенську конвенцію [10]. Предметом нашого дослідження є прикордонна термінологія, яка функціонує в німецькій версії Шенгенського кодексу про кордони.

У сучасній лінгвістиці немає уніфікованого визначення терміна. Різноманітність поглядів на дане питання зумовлена декількома чинниками. Серед яких парадигма, крізь яку досліджується поняття «термін» (структурна, функційна, антропоцентрична тощо), а також відмінність поглядів науковців чи наукових шкіл, які його вивчають. В.І. Карабан визначає термін як мовний знак, що репрезентує поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки. Науковець зазначає, що науково-технічні терміни становлять суттєву складову частину науково-технічних текстів [9, с. 54]. Отже, термін отожднюється з мовним знаком і функціонує в межах науково-технічного тексту. На думку іспанської мовознавиці Терези Кабре, термінологія базується на семантиці, а терміни – це одиниці, які співвідносять мову та реальність і уособлюють об’єкти навколишнього світу [3]. Прихильники функціонального підходу (серед яких Т.Р. Кияк) дотримуються концепції про функ-

ціональну природу терміна, тобто в ролі терміна може виступати будь-яке слово, а терміни – це не особливі слова, а слова в особливій функції [8].

Після здійснення вибірки прикордонних термінів із Шенгенського кодексу про кордони ми зробили спробу проаналізувати 180 термінологічних одиниць щодо їхньої структури. У нашій роботі ми дотримуємось вимог, за якими лексична одиниця зараховується до скопусу певної терміносистеми, – точності та лаконічності, однозначності та нейтральності, відсутності експресії, дериваційної здатності, або гнучкості, відповідності міжнародним і національним термінологічним стандартам і системності. Згідно з німецьким стандартом DIN 2342, терміносистемою конкретної галузі вважають сукупність усіх термінів її поняттєвого поля, між якими виникають чи встановлюються зв’язки, що сприяє цілісності терміносистеми [4, с. 111]. Тому, як уважають німецькі дослідники, терміносистеми служать основою для уніфікації та нормування термінів, для порівняння понять і назв у різних мовах, упорядкування фахових знань [1, с. 75]. Проблеми дослідження словотвору в німецькій мові висвітлені в роботах сучасних німецьких лінгвістів Й. Ербена [5], В. Фляйшера й І. Барца [6], М. Лоде [7].

Термінологія прикордонної сфери в широкому розумінні слова – це сукупність термінів, які обслуговують сферу охорони кордонів зони Шенгенської угоди. Дослідження структури німецької прикордонної термінології здійснювалося на основі компонентного аналізу термінологічних одиниць.

Отже, найчастіше трапляються складні терміни, утворені способом словоскладання. Складання – утворення нового слова шляхом поєднання двох або більше слів в одне. Часте використання складних термінів можна пояснити зручністю використання цілісного оформленого слова, порівняно зі словосполученням. Словоскладання є провідним способом утворення термінологічної лексики в німецькій мові [2], тому серед загальної кількості термінів прикордонної сфери найчастіше вживаються саме складні. Перевагами словоскладання як морфологічного способу словотвору є стислість, інформативність і лаконічність. Словоскладання вважається також способом економії мовних засобів і є типовою рисою німецької мови. Приклади складних прикордонних термінів такі:

– *Aufenthaltsdauer* (f) – *тривалість перебування*;

– *Außengrenzübergangsstelle* (f) – *зовнішній пункт пропуску*;

– *Binnengrenze* (f) – *внутрішній кордон*;

– *Durchreiseland* (n) – *країна, яку перетинають транзитом*;

- *Einreisekontrolle (f)* – контроль на в'їзді;
- *Fälschungsmerkmal (n)* – ознака підробки (документа);
- *Flussgrenze (f)* – річковий кордон;
- *Grenzbehörde (f)* – прикордонне відомство;
- *Grenzpolizei (f)* – прикордонна поліція;
- *Grenzschutzbeamte (m)* – працівник органів охорони кордону.

З погляду структури складні терміни поділяються на дво-, три- і чотирикомпонентні. Серед проаналізованих складних термінів прикордонної сфери найбільше термінологічних одиниць є двокомпонентними (138 одиниць), трикомпонентних було виявлено значно менше (36 одиниць), а чотирикомпонентних – лише 6 одиниць. Кількісне співвідношення німецьких складних термінів відображено з допомогою діаграми (рис. 1).

Розгляньмо приклади складних німецьких термінів залежно від їхньої структури. Отже, прикладами двокомпонентних термінів-іменників є:

- *Außengrenze (f)* – зовнішній кордон;
- *Begleitperson (f)* – супровідна особа;
- *Einreisebedingung (f)* – умова в'їзду;
- *Grenzkodex (m)* – Кодекс про кордони;
- *Grenzübergang (m)* – перетин кордону;
- *Herkunftsland (n)* – країна походження;
- *Identitätsdokument (n)* – посвідчення особи;
- *Mitgliedstaat (m)* – країна – член Шенгенської угоди;
- *Seegrenze (f)* – морський кордон;
- *Verfälschungsmerkmal (n)* – ознака фальсифікації.

Наступні уривки Шенгенського кодексу про кордони демонструють комбінаторну здатність іменника *Grenze (f)* утворювати похідні тер-

міни. “*Gemeinsame Maßnahmen bezüglich des Überschreitens der Binnengrenzen durch Personen sowie bezüglich der Grenzkontrollen an den Außengrenzen sollten dem in den Rahmen der Union einbezogenen Schengen-Besitzstand, <...>, Rechnung tragen*”. “*Wo es angemessen erscheint und soweit die örtlichen Umstände es zulassen, sollten die Mitgliedstaaten erwägen, an den Grenzübergangsstellen der See- und Landgrenzen getrennte Kontrollspuren einzurichten*”. “*Die Mitgliedstaaten richten insbesondere an den Grenzübergangsstellen ihrer Luftgrenzen getrennte Kontrollspuren ein, um Personenkontrollen gemäß Artikel 8 vornehmen zu können*”.

Загалом, іменник *Grenze (f)* уживається в Шенгенському кодексі про кордони приблизно 200 разів і як однокомпонентний термін, і як компонент дво- і трикомпонентних термінологічних одиниць.

Більшість двокомпонентних термінів утворено поєднанням двох іменників (128 одиниць), і лише 10 – за іншими продуктивними моделями словотвору:

1. Прийменник + іменник (4 одиниці): *Binnengrenze (f)* – внутрішній кордон, *Binnenflug (m)* – внутрішній рейс, *Binnensee (m)* – внутрішньоматерикове озеро, *Binnenwässer (pl)* – внутрішні води.

2. Прикметник + іменник (3 одиниці): *Höchstdauer (f)* – максимальний термін (перебування у країні), *Kurzaufenthalt (m)* – короткотривале перебування, *Sonderregelung (f)* – окреме регулювання.

3. Прислівник + іменник (2 одиниці): *Außengrenze (f)* – зовнішній кордон, *Zusammenarbeit (f)* – співпраця, взаємодія.

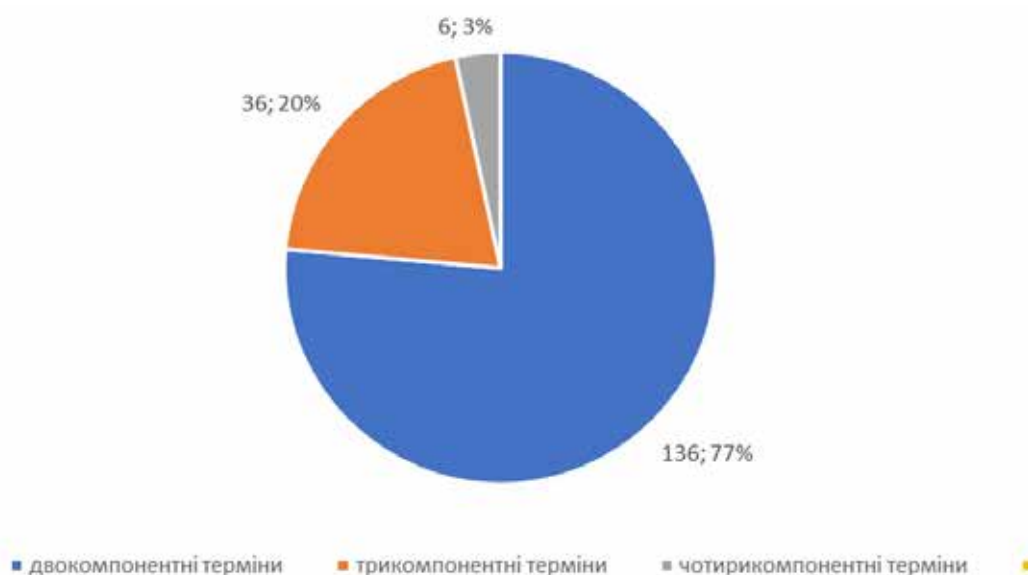

Рис. 1. Кількісне співвідношення складних німецьких термінів-іменників прикордонної сфери

4. Числівник + іменник (одна термінологічна одиниця): *Drittstaat (m)* – *третья країна (не учасник Шенгенської угоди)*.

Отже, робимо висновок, що структурні особливості двокомпонентних німецьких термінів прикордонної сфери відповідають загальним принципам словотвору в німецькій мові. Вони були створені шляхом поєднання основ лексичних одиниць загального вжитку, які комбінуються і одна з одною (*Drittstaat m, Außengrenze f, Herkunftsland n*), і з основами фахових лексем (*Grenzkodex m, Identitätsdokument n, Visuminhaber m*).

Прикладами трикомпонентних німецьких термінів прикордонної сфери є такі термінологічні одиниці, утворені за продуктивними моделями словотвору:

- *Benelux-Wirtschaftsunion (f)*, ім. + ім. + ім. – економічний союз Бенілюкс;
- *Drittstaatsangehörige (m)*, числ. + ім. + ім. – громадянин третьої країни;
- *Einreiseverweigerungsgrund (m)*, ім. + ім. + ім. – причина відмови у в'їзді;
- *Flugbesatzungspersonal (n)*, ім. + ім. + ім. – екіпаж;
- *Gesetzgebungsakt (m)*, ім. + ім. + ім. – законодавчий акт;
- *Grenzschutzbeamte (m)*, ім. + ім. + ім. – представник прикордонного відомства;
- *Grenzübergangsstelle (f)*, ім. + ім. + ім. – пункт перетину кордону;
- *Grenzschutzteam (n)*, ім. + ім. + ім. – команда (персонал) з охорони кордону;
- *Grenzübertrittskontrolle (f)*, ім. + ім. + ім. – контроль за перетином кордону;

– *Transferfluggast (m)*, ім. + ім. + ім. – *авіапасажир, який подорожує транзитом*.

Судячи із проаналізованих складних дво- і трикомпонентних термінів, найвищу комбінаторну здатність має іменник, що цілком відповідає тенденціям словотвору в німецькій мові. Іменник має тенденцію поєднуватися з іншими іменниками, рідше – із числівниками, прикметниками чи прислівниками.

Серед проаналізованих складних термінологічних одиниць прикордонної сфери фігурують і полікомпонентні терміни в незначній кількості:

- *Außengrenzübergangsstelle (f)*, присл. + ім. + ім. + ім.;
- *Durchführungsrechtsakt (m)*, прийм. + ім. + ім. + ім.;
- *Durchführungsübereinkommen (n)*, прийм. + ім. + прийм. + ім. – імплементаційна угода;
- *Flussschiffahrtshafen (m)*, ім. + ім. + ім. + ім. – річковий порт;
- *Personenkraftfahrzeug (n)*, ім. + ім. + ім. + ім. – пасажирський транспортний засіб;
- *Zwischenlandeflughafen (m)*, прийм. + ім. + ім. + ім. – міжнародний аеропорт.

Щодо родової належності складних німецьких термінів прикордонної сфери, то 73 іменники є чоловічого роду (*Datenbestand, Dienstpass, Einreisestempel, Fingerabdruck, Militärausweis* та інші), 72 – жіночого (*Ausreisekontrolle, Einreisekontrolle, Grenzüberwachung, Landgrenze, Seegrenze* та інші), 37 – середнього (*Aufenthaltsrecht, Evaluierungsprogram, Flughafenstransitvisum, Informationssystem, Nachbarland* та інші), один іменник уживається у формі множини (*Binnenwässer*).

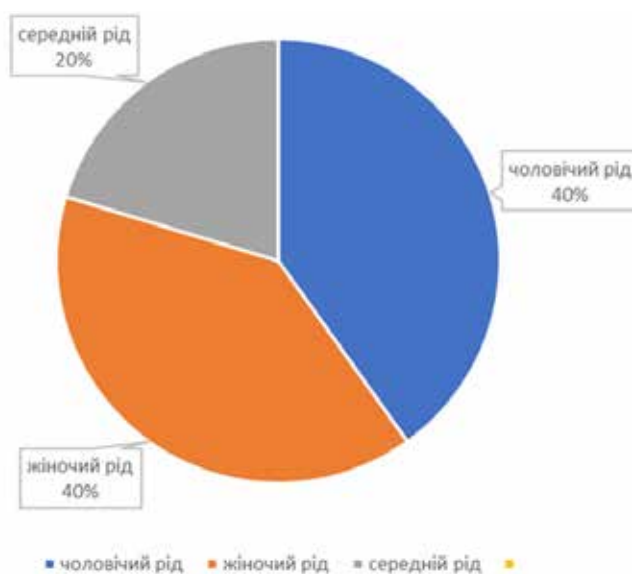

Рис. 2. Родова належність складних німецьких термінів-іменників прикордонної сфери

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, німецькі терміни-іменники прикордонної сфери є особливим прошарком лексичного складу німецької мови, тому що вони утворюються та функціонують за загальними правилами лексикології німецької мови, водночас інколи надають спеціальних фахових значень лексичним одиницям загальнонародного вокабуляру. Німецькі складні терміни прикордонної сфери створені шляхом поєднання лексичних одиниць загального вжитку з фаховими лексичними одиницями в різних комбінаціях і за різними продуктивними моделями словотвору. Нами було встановлено, що найбільша кількість складних іменників є двокомпонентними термінами, трикомпонентних термінів було виявлено значно менше, а полікомпонентні терміни становлять лише 3% від загальної кількості. Найбільшою комбінаторною здатністю володіє іменник, поєднуючись з іншими іменниками, значно рідше – з іншими частинами мови. Щодо родової належності, то кількість іменників чоловічого та жіночого роду значно переважає над іменниками середнього роду, що є цілком закономірним для німецької мови.

Перспективи подальших розробок убачаємо в дослідженні семантичних особливостей німецької прикордонної термінології, а також в аналізі інших нормативно-правових актів, які регулюють захист і охорону кордонів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Einführung in die Terminologiearbeit / R. Arntz et al. 3. Aufl. Hilesheim : Georg Olms, 2002. 331 S.
2. The Comparative Analysis of the English and German Term-Formation in the Legislative Documents (Based on the Schengen Border Code) / I. Bloshchynskyi et al. *International Journal of Society, Culture & Language*. 2021. № 9 (3). P. 73–81.
3. Cabré T.M. Terminology: Theory, Methods, and Applications / Ed. Juan C. Sager ; Transl. Janet Ann DeCesaris. Amsterdam : John Benjamins Publishing, 1999. 248 p.
4. DIN 2342 Teil 1: Begriffe der Terminologie Lehre, Grundbegriffe. Deutsches Institut für Normung e.V. Berlin ; Wien ; Zürich : Beuth Verlag GmbH, 1992. 425 S.
5. Erben J. Einführung in die deutsche Wortbildungslehre. 5. Durchgearbeitete und ergänzte Auflage. Berlin : Erich Schmidt Verlag, 2006. 205 S.
6. Fleischer W., Barz I. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. 4. völlig neubearbeitete Auflage. Berlin ; Boston : De Gruyter (Studium), 2012. 484 S.
7. Lohde M. Wortbildung des modernen Deutschen. Tübingen : Narr, 2006. 352 S.
8. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти : монографія / А.С. Д'яков та ін. Київ : КМ "Academia", 2000. 216 с.
9. Карабан В.І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову. Вінниця : Нова книга, 2003. 126 с.
10. Шенгенська угода. *Вільна енциклопедія – Вікіпедія*. URL: <https://cutt.ly/IBNZPdh> (дата звернення: 20.10.2022).

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Verordnung (EU) 2016/399 Des Europäischen Parlaments und des Rates. URL: <https://cutt.ly/YBNXIHU> (дата звернення: 20.10.2022).

REFERENCES

1. Arntz, R., Picht, H. & Mayer, F. (2002). Einführung in die Terminologie Arbeit. 3. Aufl. Hilesheim: Georg Olms. 331 S. [in German].
2. Bloshchynskyi, I., Borakovskyy, L., Prihodko, G., Novikova, T., Moroz, N., & Kalyniuk, N. (2021). The Comparative Analysis of the English and German Term-Formation in the Legislative Documents (Based on the Schengen Border Code). *International Journal of Society, Culture & Language*, 9 (3), 73–81 [in English].
3. Cabré, Teresa M. (1999). *Terminology: Theory, Methods, and Applications*. Ed. Juan C. Sager. Transl. Janet Ann DeCesaris. Amsterdam: John Benjamins Publishing. DOI: 10.7202/004006ar [in English].
4. DIN 2342 Teil 1: Begriffe der Terminologie Lehre. (1992). Grundbegriffe / Deutsches Institut für Normung e.V. Berlin, Wien, Zürich: Beuth Verlag GmbH. 425 S. [in German]
5. Erben, J. (2006). Einführung in die deutsche Wortbildungslehre. 5. Durchgearbeitete und ergänzte Auflage. Berlin: Erich Schmidt Verlag [in German].
6. Fleischer, W., Barz, I. (2012). Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. 4. völlig neubearbeitete Auflage. Berlin – Boston: De Gruyter (Studium) [in German].
7. Lohde, M. (2006). Wortbildung des modernen Deutschen. Tübingen: Narr [in German].
8. Diakov, A.S., Kyiak, T.R., & Kudelko, Z.B. (2000). Osnovy Terminotvorennia: Semantychni ta Sotsiolinhvistychni Aspekty [Basics of Termi-

- nology: Semantic and Sociolinguistic Aspects]. Kyiv: Vydavnychiy Dim “KM Academia” [in Ukrainian].
9. Karaban, V.I. (2003). Teoriya i praktyka perekladu z ukrayinskoyi movy na anhliysku movy [Theory and practice of translation from Ukrainian into English language]. Vinnytsya: Nova Knyha [in Ukrainian].
  10. Shenhenska uhoda [Schengen Agreement]. *The Free Encyclopedia Wikipedia*. Retrieved from: <https://cutt.ly/IBNZPdh> [in Ukrainian].

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

1. Verordnung (EU) 2016/399 des europäischen Parlaments und des Rates. Retrieved from: <https://cutt.ly/YBNXiHY>

Збірник наукових праць

НОВА ФІЛОЛОГІЯ

№ 87, 2022

Комп'ютерна верстка – О.І. Молодецька
Коректура – В.В. Ізак

Підписано до друку: 23.12.2022.
Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 10,23.
Замов. № 1222/546. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.